

tv-15 naš TOVARIS

Št. 9
6. marca 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije



Takole so se postavile v zdaj že oddaljenem letu 1945 pokrajinske aktivistke iz Bele krajine in Primorske pred fotografski objektivi. Bilo je pozimi, tik pred osvoboditvijo. Na reverje so si pripele odlikovanja, ki so jih prav tedaj prejele za svoje nesebično delo v OF.



Prekomorke iz Carbonare in Gravine

V soboto, 8. marca, dopoldne bodo v prostorih ljubljanskega Magistrata na posebni slovesnosti izročili domicilno listino preživelim borkam ženske čete Prve prekomorske brigade.

Jedro sestava v tej četi so bile ljubljanske aktivistke, mlada dekleta, ki so bile pozimi 1942/43 obsojene pred italijanskim vojaškim sodiščem v Ljubljani in nato internirane v ženske kaznilnice na italijanskih tleh.

Spomin nanje in na lastna doživljanja med njimi je živo in nazorno popisala Cita Lovrenčič-Bole.

Za objavo smo izbrali nekaj odlomkov iz drugega dela njenega nekoliko daljšega zapisa, ki pa bi ostal torzo, če bi si prvega dela tega spominskega pričevanja ne ogledali vsaj v povzetku.

Iz Tranija v Carbonaro

Več kot mesec dni po kapitulaciji Italije je skupina triindvajsetih deklet zapustila kaznilnico v Traniju in po dolgem času spet svobodno zadihala. Z vlakom so se odpeljale v Bari in nato v vojaško taborišče v bližnji Carbonari,

določeno s strani anglo-ameriških zavezniških poveljstev za začasno zbirališče protifašistov različnih narodnosti. Med osvobojenimi interniranci je bilo največ Jugoslovancev, ki so imeli svoje organizacijsko vodstvo – narodnoosvobodilni odbor. Snidenje deklet, ki so dopotovale iz Tranija, z rojaki in rojakinjami v zbirnem taborišču je bilo nadvse prirčno.

V Carbonaro so prihajale nove in nove skupine, večidel moški, a tudi ženske. Precej je bilo znank iz obdobja ilegale pred aretacijo, pa tudi iz zaporov in taborišč. Vse so imele za sabo težke, mučne mesece – in vsaka svojo dramatično usodo.

V Carbonari se je zbralo prek dva tisoč jugoslovanskih protifašistov. Od zahodnih zaveznikov so zahtevali, naj jih oborožijo ter jim omogočijo odhod v domovino med Titove borce, toda zavezniki

so ostali za njihove zahteve gluhi. Oni sami pa zato le niso sedeli prekrižanih rok. V najstrožji tajnosti so začeli organizirati brigado po vzorcu partizanskih enot v domovini. Bila je to prva prekomorska brigada, dokončno oblikovana konec oktobra. Njeni borci so se skrivoma urili v vojaških disciplinah, čeprav brez opreme in orožja.

Vojaško organizirati so se sklenile tudi ženske. V baraki osem, kjer so bile nastanjene, so na sestanku ženske organizacije naznanile, da bodo osnovale posebno žensko četo, ki naj bi z brigado odšla v domovino. Na svoj seznam so vnesle kakih šestdeset imen.

Življenje v Carbonari je bilo živahno in razvejano – in predvsem zelo delavno. Bilo je urjenje, bili so politični in drugi, tudi jezikovni tečajji, bila so predavanja, bilo je kulturno prosvetno delo. Dekleta, ki so prišla iz Tranija, so brž obnovila in še razširila pevski zbor, ki je deloval že poprej, v kaznilnici. Vsem prekomorcem so ostale v spominu kot »pojoča

Ženski praznik, življenje pa...

Predvsem v učbenikih in sem ter tja v kakšnem govoru še srečamo ime Klare Zetkin, revolucionarke, s katere imenom neposredno povezujemo praznovanje dneva žena. Skoraj stoletje bojev, revolucij in vojn je med njenim in našim časom. Ni treba posebej dokazovati, koliko so v tem, zgodovinsko razmeroma kratkem obdobju, ženske dejansko napredovale. O tem razvoju je iz socioloških, političnih, ekonomskih in še številnih drugih pogledov napisanih cela vrsta knjig.

V naši samoupravni socialistični družbi so že v osnovi zagotovljene vsem ljudem enake pravice in dolžnosti, čeravno bi o dejanski emancipiranosti in osvobojenosti žensk lahko pripomnili marsikaj. Ene temeljnih resnic, ki se je zgodovinsko potrdila, pa ne smemo pozabiti ob nobenem osmem marcu: da so namreč jugoslovanske in slovenske ženske premagale veliki kamen preizkušnje prav v času druge svetovne vojne, v narodnoosvobodilnem boju, ko so brez oklevanja stopile v središče revolucije in boja, pri čemer so z intenzivnostjo svojega dela, razvoja osebnosti in sprejemanja velikih odgovornosti zagotovo za desetletja preskočile mirnodobni tok lastnega razvoja.

Marsikaj so si ženske izbojevale v NOB. Nova družbena ureditev jim je v razvoju samoupravljanja zagotovila s pravnimi normativi vso enakopravnost, vendar življenje in praksa še vedno nista pometla z dvojno moralo in pojmovanji, kaj ženska more in zmore. »Nova vloga ženske pri družbeni delitvi dela deluje z močjo verižne reakcije na razmerja v zakonu, družini, družbi, na vzgojo otrok in mladine, na razvoj šolstva, zdravstva, na demografijo, urbanizem itd...« je zapisala v nekem članku o osvobajanju dela kot poti k emancipaciji žensk Vida Tomšičeva. In ker je to tako, najbrž ne bo odveč opozoriti, da se ta verižna reakcija v marsičem zgrinja na ženska pleča s podvojeno težo zlasti v težjih družbeno-ekonomskih razmerah in času, kakršen je sedanj. Nikakršno srborito mahanje s feminizmom ne bo rešilo ženskih problemov, morda pa bi storili družbi veliko korist že s spoznanjem, da ni dovolj le ženska emancipacija, ampak je v enaki meri potrebna tudi emancipacija moških, da bodo prerasli predsodke, zastarela pojmovanja o klasičnih družinskih modelih, o funkciji matere, ljubice in žene...

Lepo nam je napisala ob tem prazniku naša bralka Rezka Razdrihova: »Ne zapravljamo denarja za nageljne, za različna darila, ne popivajmo v gostilnah. Proslavljajmo osmi marec dostojanstveno na kulturnih prireditvah. Dajmo ženskam, ne le ta dan, lepo besedo, topel pozdrav, tovarištvo. Dokazimo, da smo za boljšo človeško družbo, na višji ravni... Ne podimo se za materialnimi dobrinami in lažnim bliščem mode, ker to siromaši in kvari človeka ter goji v njem oholost in sebičnost...« Spomnila se je naša bralka vojnih dni. Primerja jih s sedanostjo in z grenkobo ugotavlja, da preneka, v vojni visoko cenjena in živa vrednota, danes izginja. Najbrž ji moramo pritrditi. Navsezadnje si ne moremo pomiriti vesti in iskanj na poti k boljši in popolnejši družbi z rožico in kozarčkom »na zdravje«. Preprosto bi bilo kot v pravljici, življenje pa...

B. Ž. J

dekleta«. Pesem je bila vsem vir novih moči.

Dela je bilo na vseh področjih na pretek – in vse to delo je potekalo načrtno, organizirano, naglo in domiselno. Jedro vsega je bila skojevska organizacija. Skojeveci in skojevke so bili najbolj vneti pri vseh raznoterih opravilih.

Carbonara je bila pravi pravcati čebelji panj.

Seveda pa tudi težav ni manjkalo. Protifašistom prekomorcem je življenje najbolj grenila množica četniških elementov, ki se jih je v Carbonari in v bližnjem Bariju nabralo veliko, deležni pa so bili vsestranske naklonjenosti angleških poveljstev.

Novi veter

Počasi pa je začel veter vendarle spreminjati smer. V Bari je dopotovalo uradno predstavništvo NOV in POJ pri zahodnih zaveznikih v Italiji. Njegova naloga je bila skrbeti za zdravljenje partizanskih ranjencev na italijanskih tleh, za oskrbovanje evakuirancev z dalmatinskih otokov, za vojaško pomoč našim enotam v domovini in ne nazadnje za repatriacijo in oborožitev Jugoslovancev, sposobnih za boj.

Ko si je šef delegacije NOV in

POJ v Bariju podpolkovnik dr. Makiedo v spremstvu dveh visokih oficirjev zavezniškega poveljstva prišel ogledat taborišče v Carbonari, ga je v postroju – zvečer, v polni mesečini – pričakala vsa dvatisočglava brigada skupaj s svojo žensko četo. Dogodek je naredil najgloblji vtis in ostal za vselej v neizbrisnem spominu.

Sredi novembra so v taborišču izvedli plebiscit: nasprotniki so doživeli popoln poraz, kajti kar 2400 borcev, med njimi je bilo več kot pol Primorcev in Istrancev, se je priglasilo za narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije.

Britanski štab jim je dal na voljo taborišče v Gravini, kjer naj bi dobili opremo in orožje, imeli svojo komando ter se legalno usposabljali pod vodstvom lastnih oficirjev.

Iz Carbonare v Gravino so odšli v več skupinah pred koncem novembra. Ženska četa je prišla v zadnji skupini, tako da so le še za rep ujele vlak z borci prve brigade, ki je – v novih angleških uniformah in s triglavkami na glavah – potovala proti pristanišču, kjer se je želela vkrcati na ladje, ki so jih nato odpeljale proti domovini, v boj.

(nadaljevanje na 2. strani)

(nadaljevanje s 1. strani)

Na poligonu

Po odhodu prve brigade je ostal v Gravini številčno majhen politični aktiv, v katerem so prevladovali prav pripadnice ženske skupine. Glavna naloga je bila zbrati borce za novo, naslednjo brigado. Naših ljudi je bilo tedaj v južni Italiji še veliko. Na vse strani so odhajale misije, ki so iskale rojake in razglašale, kje je zbirališče. Na pot so odhajale s kovčki šapirografiranega propagandnega gradiva. Sedemnajst in osemnajstletne skojevke so bile pri tem delu več kot ne-utrudne.

Delale pa so tudi kot medicinske sestre in bolniške strežnice, kajti v Italijo je prek morja prihajalo vse več in več naših ranjenecv.

Tako se tistih dni neposredno spominja Cita Lovrenčič-Bole. Ženska četa se zdaj redno udeležuje vojaških vaj. Jemljemo jih nadvse resno, ker hočemo biti pripravljene v vseh pogledih. Pravzaprav se jih veselimo, saj za marsikatero med nami pomenijo spremembo in pravi oddih sredi drugih nujnih opravil, ki jih opravljamo v taborišču in se ponavadi zavlečejo pozno v noč. Vadimo pa s pravim orožjem, ničesar nam ni treba skrivati, vse poteka redno in nemoteno kot na kasarniškem vežbališču. Dekleta se urimo skupaj s tovariši v vseh vojaških disciplinah pehotne enote. Spoznavamo se s pištolo – beretto cal 9, z znano muhasto angleško brzostrelko in puškomitraljezom. Učimo se sestavljati orožje z zavezanimi očmi, pri tem pa tekmujemo, katera bo hitrejša. Ko nam politkomisarka Marička pripelje iz Barija še novih 130 pušk, se začno po desetinah tudi strelske vaje. Za barakami se v prostornem taborišču razprostira valovito zemljišče, ki nam omogoča vaje s pravim strelivom, razvijanje v strelce, vaje v napadu in obrambi.

V vseh teh disciplinah, zlasti v streljanju in sestavljanju orožja, prirejamo tudi tekmovanja. Med dekleti je kar nekaj zares dobrih strelk. Komandirka in politična komisarka ženske čete, Vera in Marija, prednjačita. Fantje pravijo: »No, ja – tudi slepa kura včasih zrno najde.« Protestiramo in zahtevamo ponovitev. Marija spet doseže prvo mesto med strelci, šestnajtletni fantič iz Črne gore pa drugo. Drugič priredimo tekmo naših najboljših strelcev z zavezniškimi vojaki. Prvo mesto si je med vsemi priborila Marija Turk. Od takrat je bilo na naših strelskih vajah vedno dovolj gledalcev, tudi Angležev. Vsi so se končno prepričali, da smo ženske vojaško usposabljanje vzele zares in da Marijina velika prednost le ni bila zgolj naključje.

Nekatere se prijavljajo tudi na stražarsko službo. Komandir straže, ki je stražarjenje razporejal po imenskih seznamih, sprva seveda ni mogel osebno poznati vseh nas iz čete. Tako nekega dne okrog božiča zagledamo na straži nosečo Nevenko, ki se še vedno ni dala uvrstiti med neborce v taborišču – matere z otroki in druge ljudi, po-

trebnih posebne nege. Najbrž nikjer na svetu ni bilo takega stražarja z napetim trebuhom, s puško in velikanskimi čevlji, ker ni mogla dobiti prave številke. Nagnale smo jo na primernejši posel – v kuhinjo »pri Ludvikih« (kuhar in pomočnik sta bila soimenjaka), da je pomagala pri peki kake stotine palačink, ki smo jih sedaj lahko privoščili bolehnim in otrokom za praznik.

Z zavezniško taboriščno komando, ki je bila nekoliko oddaljena od nas, se je srečevalo le komandno osebje našega taborišča. Za božič 1943 so člani angleške komande prišli prvič med nas. Pripravili smo jim sprejem po naših najboljših močeh. Mimi Križman-Česarek, Živka Obid in Ljubica Skapin so poskrbele za pogostitev in serviranje. Namesto prtov so uporabile nove rjuhe, ki so jih polikale po preizkušeni metodi še iz zaporov. Navlažene in lepo, gladko poravnane jih je bilo treba zganiti pod žimnico in zjutraj je bila tkanina zlikana. Nabrale so zelenih vejic in jih pripelale na zlikano rjuho, krožnike pa je nadomestila čedno obrezana lepenka, na katero so naložile sendviče. Za čaj z mlekom – to stalno angleško pijačo – ni bilo zadrege, pač pa je bilo teže z debelo zmlato kavo iz konzerv. Treba jo je bilo stlačiti v moko, da bi se tudi mi Jugoslovani izkazali s svojo turško kavo. Sprejem je bil v naši ženski baraki, kjer ni manjkalo niti okrašenega drevesca. Zanj so poskrbele matere in nanj navešile raznobarvne okraske iz lepenke, da bi tudi otrokom pripravile veselje. Zapele smo nekaj naših domoljubnih pesmi. Bilo je preprosto, vendar na svoj način svečano in prijetno doživetje tudi za goste, kar smo razbrale z njihovih zadovoljnih obrazov in zahvale, ki nam jo je prevedel naš tolmač.

Gravina – šola prekomorcev

Prvi meseci v lastnem taborišču so bili tako nabiti z delom, da nam je bil dan prekratek. To je bil čas, ki smo ga vsi preživljali kot najlepše dneve partizanstva. Zagnano delo, bodisi z lopato ali peresom, je bilo cenjeno kot največja vrednota, napolnjevalo nas je z zadovoljstvom, med nami so vladali harmonija, tovarišstvo in enotnost ne glede na narodnost, delo in položaj. Bilo je občutje tovarišstva, zapisano v nepozabnem spominu vsem, ki so doživljali prve čase partizanstva. V zabeležki o takratnem življenju v Gravini pravi Uroš Kraigher: bil je to »...čas čudnolepih in silnih doživetij, takih, ki ves svet in življenje odkrijejo v novi, močni luči...« A že takrat smo govorili: prelepo je, da bi dolgo trajalo.

Velike zasluge za razmah političnega in vsestranskega izobraževanja je imelo poveljstvo našega taborišča. Srečna okolnost je bila, da sta nama bila na roko komandanta, v Gravini France Hočevar, njegov naslednik v Castru-Disu pa Milan Kmet, oba sposobna organizatorja in razgledana razumnika s tenkim poslušom za aktualno vsebino in pomen kulturnega dela, hkrati pa sta znala vzpostaviti korektne odnose z angleškimi poveljstvi. V naši skupini deklet, ki smo

bile vojakinje in politične delavke obenem, sta odigrala vlogo občutljivih mentorjev in svetovalcev.

Pesmi za puške

Nas mešani pevski zbor se je v Gravini številčno in zlasti glasovno okrepil. Med nami so bili izborni pevci. Naša slava se je raznesla in kmalu smo prirejali gostovanja blizu in daleč po italijanskem jugu, bodisi pri naših ranjenih v bolnicah v Modugnu, Grumu, Tarantu, bodisi pri zavezniških vojaških enotah.

Zdaj smo že uživali simpatije v najširšem krogu zavezniških vojakov. Vabila, naj obiščemo njihove enote, so se kar vrstila. Prišel je oficir neke angleške enote, ki je stacionirala daleč od Gravine, in nas naprosil v imenu svojih vojakov, ki so pravkar odhajali na fronto, naj jim pred tem priredimo koncert.

Kmalu smo se srečali tudi s Škoti. V Gravini smo dotlej vsak večer poslušali zavijanje njihovih znamenitih dud, srečali pa se nismo. Nekega sobotnega večera smo se odpravili na kamionu, kot vselej na naših turnejah, še dalje

ženske čete. Dotlej nismo imeli priložnosti, so nam povedali, da bi prikazali svetu slike iz boja, v katerem nastopajo ženske – partizanke. Pojdite tja čez, jim pravimo, in si ogledajte! Tja nas ne pustijo, odvrnejo, zato pa bi morala tu napraviti kak posnetek. Ugodile smo njihovim prošnji in režirali so »prizor iz boja«, v katerem smo v akciji nastopile partizanke z orožjem. Šlo je po vseh pravilih filmske režije, spustili so dimno zaveso, streljale smo z manevrsko municijo itd. Žal teh posnetkov nismo nikoli slišali niti videli.

Pri srečanjih z zavezniškimi smo imeli marsikak zanimiv pripetljaj, zlasti značilni so bili prvi stiki z ameriškimi vojaki, tistimi, ki ničesar niso vedeli o našem boju v domovini in sploh niso imeli pojma, kakšna vojska smo.

Niso se mogli načuditi, kako se z vseh strani steka sem tolikšno število ljudi, ne da bi jih kdo v to silil – sami prostovoljci. Kakšna neki je ta vojska, ki ves dan utrudljivo dela, vadi, ima čitalnico, gledališče – kantine pa nobene. Nam dekletom so se spočetka muzali, češ tudi mi

dozorela za odhod tretja prekomorska brigada. Zadnje dneve februarja, ko se je brigada že odpravljala na pot, smo izkoristile za predčasno proslavitev 8. marca. Po vseh vojaških enotah so se borci seznanili z revolucionarno vsebino mednarodnega dneva žensk. Sredi priprav za odhod na bojišče skupaj z našimi dekleti prostovoljakmi so ga tovariši sprejeli s spoštljivo resnobo in globokim razumevanjem.

V pogovorih in na »stenčasu« smo oživel nešteto primerov junaštva jugoslovanskih žensk v osvobodilnem boju, za zaključek pa je bila še prireditev v našem gledališču. Hkrati je bila to naša zadnja predstava in slovo od taborišča v Gravini, ki ga bomo morali v kratkem zapustiti.

Vsak dan so iz našega taborišča odhajale skupine od 130 do 500 ljudi, najprej v zbirališče v Carbonari, kjer so jih dokončno opremili in so jih pregledali komandant 26. divizije skupaj z zavezniškimi oficirji, nato v Monopoli, odkoder jih je naša ladja »Ljubljana« v najstrožji tajnosti prevažala na Vis.

tičnih in strokovnih tečajih, tudi bolničarke.

Med preurejanjem brigade in izpopolnjevanjem njenega kadra na Visu je Nada Žagar prevzela dolžnost sekretarke SKOJ Tretje prekomorske brigade. Odšli sta dve sestri Žagarjevi, tretja je obležala v bolnišnici, ker se ji je ponovila bolezen iz zapore v Tranju. Težko bomo pogrešali njen vpliv pri delu s primorsko mladino v naših zbirališčih. Tik pred odhodom smo Nado, eno od dvojčic Žagarjevih, še enkrat srečale v Carbonari, kjer so brigadi dodeljevali orožje. Bila je obkrožena z mladino, ki je, misleč da prihajamo ponjo, da bi jo odvedli nazaj na delo v Gravino, začela skandirati: »Nade ne damo! Nade ne damo!« Vidimo jo še, kako vzravnana, s kratko italijansko puško na rami, stopa v vojaški koloni proti izhodu in nam poredno mežika v slovo.

Na močno varovanih pristopih h Kninu, strateško važni in utrjeni okupatorski postojanki, ki so jo skupaj z Nemci branili četniki in ustaši, je 26. novembra 1944 padla Karmela Mijan – Bosna, sekretarka SKOJ IV. bataljona. Bila je smrtno ranjena med hudim strojničnim ognjem, ko je stekla po strelivo za našo strojnico »bre-do«. Naslednjega dne je pod vrhom Bulajušo padla Vojka Šmuc. Zjutraj je odšla s previjališča, da bi nadomestila bolničarko v III. četi. Zadelo jo je, ko je s čistine pod točo izstrelkov reševala ranjene borce. Živka Obid, ki je za Vojko prevzela dolžnost sanitetne referentke, je shranila njen dnevnik – dragoceno izpoved o tovarištvu med borci – in ga po osvoboditvi izročila domačim v Trstu. V teh bojih, enih med najbolj zagrizenimi v zgodovini prekomorskih brigad, je blizu tam zadelo tudi Nado Žagar. Komaj je napisala nekrolog Vojki za brigadni časopis, je bila 29. novembra smrtno ranjena v glavo, vtem ko je hrabrila svoje mladince pri neposrednih spopadih s sovražnikom.

Soborka Milka Popek, ki se je z Nado zblížala še v ljubljanskih zaporih, je ob tej za brigado in za vse nas hudi izgubi zapisala: – ... Ležala je v bolnišnici v Šibeniku med samimi hudimi ranjenici. Sedela sem ob njeni postelji. Še vedno je bila z mislimi s svojimi borci in z zadoščenjem je poslušala, ko sem ji poročala o poteku bojev in o tem, da bomo v nekaj dneh vkorakali v Knin. V hipu olajšanja mi je prišepnila: Milka, zapojva tisto... Zapele sva potiho. Soba je obmolnila in prisluhnila. Sredi pesmi je Nada nenadoma utihnila in rekla: Oh, kar pustiva, saj nama ne gre... Ne da bi se zavedala, ji je iztekalo življenje. Umrla je 12. decembra, ko je komaj dopolnila dvajset let... –

Pozneje, že konec vojne, je padla osemnajstletna skojevka Ivica Pirjevec. Bila je polna volje, da se spoprijema z največjimi težavami, venomer je ponavljala: »Fant, na Koroško bom šla!« Poleti 1944 je res odšla čez morje, se prijavila za politično delo na Koroškem in padla pozimi 1945, obkoljena na seniku v bližini Celovca. Borila se je do zadnjega naboja.

Cita Lovrenčič-Bole



Pevski zbor partizanskega tabora Gravina, ki je deloval med oblikovanjem in zadrževanjem 3. prekomorske brigade v južni Italiji. Slikan decembra 1943. ob nastopu v bolnišnici Grumo.

od mesta Matere. Najprej smo bili pri neki škotski enoti oficirjev, nato pa še v bližnji bazi podoficirjev. Pri Škotih smo si prispevali petje, oni pa koncert z dudami in znamenitimi škotskimi plesi. Bili so še kar prijazni ljudje. Tako smo mi zgubili predsojke napram vojakom v krilih, kot so tudi pripadniki zavezniških aramad nehali dvomiti, da so partizanke res pravi vojaki.

Nepozaben je bil sprejem pri oficirjih aviatičarjih v mestu Gioia di Colle. Ko je napovedovalec prevedel naslov naše uvodne pesmi »Mi gospodarji smo novoga sveta« v angleški jezik, je vse odmevalo od vzklikanja in ploskanje partizanski vojski.

Dobršen del našega programa so v Gravini posneli na gramofonske plošče francoski novinarji – vojni dopisniki, ki so se zelo zanimali za naše življenje, običaje in partizansko pesem. Ob isti priložnosti so posneli na filmski trak posebej nas iz

bi radi v enotah imeli »young girls«, kot jih imajo partizani. A kmalu so se prepričali, da nas tovariši cenijo brez razlikovanja kot enakovredne delavke, tovarišice v orožju, kot nezamenljive kulturno prosvetne delavke. Ko pa so nas končno spoznali, slišali o partizanskih bojih, naših osvobodilnih ciljih, so nas – za razliko od nekoliko visokostnih Angležev – zelo priljudno in demokratično sprejemali in povsod smo uživali gostoljubnost in spoštovanje.

Tako so nam naši nastopi in naša pesem med zavezniškimi pomagali utrjevati ugled partizanske vojske, kar je brez dvoma vsaj nekaj prispevalo, da so v štabih zaveznikov začeli drugače ocenjevati pomembnost naše vojaške sile in potrebe po orožju za boj v domovini.

Prekomorke grede čez morje

Do konca februarja je med nami in z nami zrasla in že

Zadnja skupina je odšla od nas 5. marca.

V III. Prekomorski je bilo skupaj 123. tovarišic, večina bolničark, od teh številne tudi iz naše ženske čete. Ženska četa je v brigadi oddala 17 prostovoljk. V bojih te brigade je padlo 23 bork, od teh devet v boju za Knin, med njimi tri iz naše ženske čete. Naša tranijska skupina se je zdaj spet skrčila za šest upornic – sobork, s katerim smo prebile poldrugo leto po ječah od Ljubljane in Benetk do Tranija, potem pa med borci v Carbonari in Gravini.

Največja zadrega je bila v brigadi za sanitetni kader. Od nas odhajajo tri sanitetne referentke, za bolničarke po četah pa so se priglasila dekleta iz begunskih taborišč, ozdravljene borke in šest deklet Primork, ki so bile odšle za doma za kruhom, služile v južni Italiji in se nam tukaj pridružile. Vse so pred odhodom opravile nižji sanitetni tečaj v Grumu. Na Visu so se vse enote preurejale in dodatno urile, kader pa se je še naprej šolal v vojaških, poli-

Olof Palme

Svetovno politično prizorišče, še zlasti skandinavsko, je zapustila osebnost velikega formata. »Švedski golob miru«, kakor so številni imenovali premiera Olofa Palmeja, je z vsem svojim življenjem in delovanjem dokazoval, da ni ravnodušen do sedanjih razmer v svetu in da ga sedanje razmere tako v domovini kot v mednarodnih odnosih ne morejo pustiti ob strani. Čeprav za švedsko socialnodemokratsko gibanje velja, da ni imelo veliko utopistov, temveč nasprotno, več praktikov, pa za Olofa Palmeja drži, da je bil tako vizionar, sanjač kot izjemno praktičen politik, ki je obvladal švedsko politiko tako za časa predsednikovanja kot v obdobju opozicijskega delovanja.

Sven Olof Palme se je rodil 30. januarja 1927 v Stockholmu, in sicer v premožni buržoazni (plemiški) družini, vendar briljantnega intelektualca in večnega upornika niso nikoli prevzele razmere, ki so veljale za švedski gornji sloj. Priključil se je delavskemu gibanju in tudi zunaj švedskih meja iskal svoj raison d'être, vse tisto, kar je imenoval svoboda, enakost in bratstvo med ljudmi. Že v internatu Sigtuna, humanistični gimnaziji za švedsko plemiško in aristokratsko elito, se je usmeril k levici in socializmu. V njegovem mladostnem obdobju je brez dvoma zelo pomembno bivanje v ZDA, na univerzi za študij umetnosti v Ohiju. V tem času je med drugim prepotoval ZDA, propagiral socializem in ustanavljal študentske klube. Po vrnitvi v domovino je dokončal študij prava, med drugim pa prepotoval dobesedno del Azije, pa tudi Jugoslavijo.

Vsa ta potovanja in aktivno doživljanje sveta so oblikovala njegov življenjski nazor, leto 1948 pa se zdi kot prelomnica, ki je mladega Olofa Palmeja dokončno približala socialnim demokra-

tom. Zanj je politika pomenila odnos do svetovnih krivic in sen o boljši družbi. Svoje dojemanje politike je v začetku petdesetih let zjel v delu Politika pomeni-hoteti.

Leta 1952 je bil izvoljen za predsednika Švedske študentske zveze, kar mu je med drugim omogočilo številne stike s tujimi in mednarodno priznanimi voditelji. Takratni vodja švedskih socialnih demokratov Tage Erlander je v liku Palmeja prepoznal skromnega in upornega aktivista, zato ga je leta 1954 imenoval za osebnega tajnika, leto dni kasneje pa je že postal predsednik levo usmerjene socialnodemokratske mladinske zveze. Sledila je strma politična kariera: leta 1957 postane najmlajši poslanec švedskega parlamenta, 1961 načelnik predstava vlade, 1963 minister brez listnice, 1965 minister za promet, 1967 svetni minister, leta 1969 je bil izvoljen za novega predsednika socialnodemokratske stranke in hkrati tudi za premiera. Obdobje po letu 1969 velja za obdobje, ko se je Olof Palme uveljavil kot protagonist, ne samo švedske politike, temveč tudi svetovne.

Kot 42-letnik je postal najmlajši premier na svetu, in kmalu je dokazal, da so ga švedski socialni demokrati upravičeno postavili za Erlanderjevega namestnika. V svoji nravi je združeval navidez dve nezdržljivi lastnosti, in sicer gorečo željo upornika in spreminjevalca stvari ter švedsko tradicijo. Leta 1976 je Palme moral kot prvi socialni demokrat izpiti grenko čašo poraza in sledilo je šestletno obdobje opozicijskega delovanja, pa čeprav so bili švedski socialni demokrati v tem času posamično najmočnejša švedska stranka. Švedska socialnodemokratska stranka je po večinskem mnenju leta 1982 ponovno zmagala prav zaradi Palmejevih političnih spo-



sobnosti, le-ta je znal v predvolilni kampanji hladnokrvno, racionalno in na zanj značilen način spodbujati recepte desnice. Volilcem je uspel dopovedati, da utegnejo z neokonservativnimi vzori, kot podaljšani roki reaganizma več izgubiti kot pridobiti. Na gospodarskem področju je vlada uspela zadržati politiko ravnovesja med socialnimi izdatki, novimi tehnološkimi programi in izvozno usmerjeno proizvodnjo, sočasno pa so se bolj kot kdajkoli zavzeli za zmanjševanje proračunskega primanjkljaja in obvladovanje tržišča dela. Volilci so leta 1982 s tem, ko so glasovali za Palmeja, glasovali tudi za njegov program večjih družbenih vlaganj v stanovanjsko gradnjo, energetiko, komunalno in delovna mesta.

Palme je pred štirimi leti med drugim dejal, da je koncentracija zasebne moči v švedskem gospodarstvu zanj največja nevarnost, in da je najboljša zdravilo večji vpliv delavcev pri upravljanju podjetij.

Seveda ob tem ne gre prezreti Palmejevega deleža pri urejanju svetovne politike. Bil je med drugim podpredsednik Socialistične internacionale, ugleden član Brandt-ove komisije za odnose Sever-Jug, bil je na čelu neodvisne, tako imenovane Palmejeve komisije za varnost in razorožitev, bil je osebni odposlanec generalnega sekretarja ZN de Quellarja za ustavitve iraško-iranske vojne. Pred dvema letoma je v New Delhiju z Indiro Gand-

hi in še s štirimi državniki podpisal poziv k prenehanju jedrske oboroževalne tekme, maja 1984 so državniki šestih držav pozvali jedrske sile k zamrznitvi nameščanja novega jedrskega orožja in še bi lahko naštevati. Januarja letos, ko je v Delhiju ponovno zasedala Palmejeva komisija, je Palme znova navdušil udeležence komisije s svojim jasnim, preudarnim, a hkrati spontanim izvajanjem, ki ga je kot ponavadi opravil brez pripravljenega oziroma napisanega gradiva.

Palme je bil trn v peti številnim režimom, ki jih je brez usmiljenja kritiziral. »Prepiral« se je z Nixonom, prav tako z Reaganom, nekateri nasprotniki so mu zato menda za življena večkrat grozili z ubojem. To ga ni prestrašilo in z nekakšno fanatično gorečnostjo je nadaljeval svoje delo. Ni hotel osebne straže, uporabljal je mestni promet, kolo, sprehaja se je po stockholmskih ulicah. Someščani so ga ogovarjali s preprostimi »ti«, do novinarjev je bil vseskozi ustrežljiv, poklicali so ga lahko celo po telefonu.

Svojo odprtost, pripravljenost za posluš nasprotnih mnenj je Olof Palme plačal s smrtjo. Hladnokrven strel je prekinil izjemen naboj s humanizmom in razumom prežetega človeka. Palme ni odgovoren za svojo smrt, liberalna, demokratična »država blaginje«, kot je Švedska, pa ni več demokratična, če ne zna ali noče poskrbeti za varnost svojega premiera.

Miha Lamprecht

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

STOCKHOLM: Nad Švedsko je še vedno težka mora po gnusnem atentatu na tamkajšnjega premiera Olofa Palmeja. Švedska policija nadaljuje preiskavo o storilcu zločina in njegovih možnih pajdaših. Za zdaj ni znano ničesar, razen domneve, da je bil uboj načrtovan. Čeprav je Palmejeva smrt v švedsko javno in politično življenje vrezala globoke rane, pa je na dlani, da bo država nadaljevala zastavljeno politiko tako na notranjem kot zunanjepolitičnem prizorišču. Švedski parlament naj bi na seji 12. marca odločil, ali bo Ingvar Carlsson tudi uradno nasledil Olofa Palmeja na čelu švedske vlade.

SOLUN: Ognjena stihija v solunskem pristanišču se nadaljuje, potem ko je eksplodiral rezervoar nafte številka 6, ki je v neposredni bližini največjega rezervoarja s 50 tisoč tonami nafte. Minister za severno Grčijo Papadopolus je sporočil, da reševalne in gasilske enote sicer nadzorujejo požar, dosežanja škoda v pristanišču, kjer je uskladiščenih 170 tisoč ton nafte, pa naj bi preseгла milijon dolarjev.

MOSKVA: V sovjetski prestolnici se nadaljuje drugi del zasedanja na 27. kongresu KPSZ. Tudi te dni je pričakovati nadaljevanje razprave v smislu večje kritike in samokritike sovjetskega javnega in partijskega življenja.

BELFAST: Protestanti unionisti na Severnem Irskem so z enodnevno stavko izrazili nezadovoljstvo nad izvrševanjem angloirskega sporazuma o normalizaciji razmer v Ulstru. Demonstranti so postavili barikade pred dvema tovarnoma v Belfastu, vlada v Londonu pa je na Severno Irsko poslala okrepitev vojaških enot proti ohromitvi dela v tovarnah, prodajalnah, šolah in v prometu.

MADRID: Španski premier Felipe Gonzalez je pozval svoje privrženice, naj na skorajšnjem referendumu glasujejo, da Španija ostane še nadalje članica severnoatlantske vojaške zveze NATO. Na javnem zborovanju v južni Španiji je voditelj španskih socialistov izjavil, da bi bilo absurdno obrniti hrbet Evropi in se omejiti samo na dvostranski sporazum z ZDA. Španija je članica pakta NATO od leta 1982 in je edina članica, ki je dala vprašanje svojega članstva na javno glasovanje.

KAIRO: Kot kaže, je pet dni po velikih nemirih v egiptovskem glavnem mestu znova mirno. Posamične enote egiptovske vojske so začele zapuščati Kairo, vse več pa je govoric, da so upor egiptovske policije spodbujale zunanje sile.

NAIROBI: Po najnovejših poročilih iz Ugande naj bi enote bivšega vojaškega poveljnika Okella pripravljale protiofenzivo proti nacionalni odporniški vojski predsednika Yowerija Musevenija. Po drugi strani kaže, da je vse več držav pripravljenih priskočiti na pomoč gospodarski obnovi Ugande.

BAGDAD, TEHERAN: Po sicer nasprotujočih si novicah z iraško-iranske fronte so se srditi spopadi razplameneli zdaj še na severnem delu bojišča, na območju Kurdistana. Iranci naj bi poleg uspehov na južnem delu fronte zdaj za 15 kilometrov prodrli tudi na severnem delu bojišča. Obe strani sta tudi tokrat imeli hude izgube.

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

Še en množični medvojni morilec stopa pred javnost

Upokojenega ameriškega delavca Johna Demjanjuka, po rodu Ukrajince, so ZDA izročile državi, ki ga je iskala zaradi številnih vojnih zločinov. Ta upokojenec iz Ohia v ZDA, kjer je živel potem, ko je pribežal iz Evrope, je obtožen za uboj tisočev ljudi, predvsem Judov v plinskih celicah zloglasnega nacističnega koncentracijskega taborišča Treblinka na Poljskem.

John Demjanjuk, imenovan zaradi svojih zločinov Ivan Grozni, je že v izolirani celici jetnišnice nedaleč od Tel Aviva v Izraelu, kjer mu bodo sodili zaradi vojnih zločinov. Samo en dan prej so ga na letališču Ben Gurion pričakali izraelski policisti. Ko je stopil iz letala, mu je policist Aleksis Šalom prebral njegove pravice kot jetniku: lahko se celo brani z molkom, nato pa ga je aretirali. Ta kratki postopek so na letališču prevajali iz jidiša v ukrajiniščino, ki je Demjanjukova materinščina.

Poročajo, da se je postavni zločinec živčno zasmeljal, ko sta mu nato dva ameriška policista, njegovo spremstvo iz ameriških zaporov do Tel Aviva, snela lisice, nato so ga takoj uklenili izraelski policisti. Ta simbolična kretnja izročitve Johna Demjanjuka izraelskim oblastem je konec desetletnega pravnega bojevanja, da Ivana Groznega iz Treblinka pripeljejo pred izraelsko sodišče.

Drugače kot v večini nacističnih koncentracijskih taborišč so v Treblinku vse internirance pomorili takoj, ko so prišli za bodečo žico. V tej »tovarni smrti« so pomorili

več kakor 800.000 ljudi, preživelo jih je samo 70. Prav ti preživeli pa so tudi prepoznali Demjanjuka, Ivana Groznega, nadzornika plinskih celic v taborišču. Preživeli interniranci, ki zdaj živijo v Izraelu, pripovedujejo, da jih je pretepal z biči iz prepletelih žic, da je Judom rezal nosove ter mučil in posiljeval ženske.

– Ivan Demjanjuk je bil ob koncu vojne star 25 let, dajal je videz močnega človeka, obnašal se je kot šef. Včasih je na dvorišču pred plinskimi celicami vzel v roke nož. Spominjam se, kako je ustavil nekega interniranca, ki je šel mimo njega in mu odrezal uhelj. Siromak je ječal, vendar je šel naprej, Ivan pa ga je potrpežljivo čakal, da se bo vrnil.

Sam sem tedaj s še enim internirancem, zobarjem Finkelsteinom, čistil zobe, ki so jih izruvali žrtvam...

Ta prizor ni iz pekla, temveč iz Treblinka na Poljskem, kjer so med drugo svetovno vojno pomorili na stotisoče Judov, po nekaterih podatkih kar 900 tisoč. Opisoval ga je eden od redkih preživelih Chil Rajkman veliko let kasneje na sojenju Johnu Demjanjuku v Clevelandu v ameriški državi Ohio.

»Ivan« iz te zgodbe iz nacističnega pekla in »John« na sojenju v Clevelandu, ki se je začelo leta 1981, je v bistvu Ivan Demjanjuk, rojen leta 1920 v Ukrajini. Med drugo svetovno vojno je delal za nacistične koncentracijske taborišče Treblinka, kar si jih je izmislila nacistična Nemčija.

Ko so Demjanjuka pod njegovim pravim imenom izročili izraelskim agentom, da bi v Izraelu odgovarjal za svoje zločine, se je ustavil postopek za njegovo izročitev SZ, kjer naj bi prav tako odgovarjal za svoja grozodejstva.

»V mislih vstajam z njim že štiri desetletja,« je dejal Elija Rosenberg, tudi eden redkih, ki je kdor ve kako preživel strahote Treblinka, ko je slišal, da so Demjanjuka izročili Izraelu. »Nikoli se ne bom mogel osvoboditi njegove sence, ves čas je v mojih mislih, sanjah in življenju,« je dejal Rosenberg.

»Nismo poznali njegovega priimka,« je pripovedovala druga priča, »samo to smo vedeli, da mu je ime Ivan. Prav zaradi tega so mu vsi v taborišču pravili le Ivan Grozni.«

»Ali se spominjate česa v zvezi z Ivanom,« je vprašal med sojenjem ameriški tožilec pričo Sonjo Levkovič?

»Samo to vem, da smo se ga vsi zelo bali, vedno je bil zaposlen. Vse priče so izjavljale, da sta bila Demjanjuk in njegov pomočnik, tudi neki Ukrajinec, ves čas zaposlena.« Ivan je imel posebno orožje, je dejal Rosenberg. Imel je kovinsko cev, nož in pleten žičnat bič. S tem orožjem je mučil jetnike, preden jih je poslal v plinsko celico.

Kakor je ugotovila preiskava, je v Treblinku Ivan Demjanjuk skrbel za pogon

plinskih celic. Vzdrževal je pogonski motor in obračal ročico, ko je bilo teba spustiti plin v celico, natlačeno z interniranci. Vendar, njegova dejavnost ni bila samo v tem, so govorile priče.

Ko je bilo vojne konec, ko so od grozljivega taborišča Treblinka ostale samo ruševine in boleči spomini, je za Ivanom, kakor še za mnogimi drugimi, izginila vsaka sled. Nihče ni več vedel, ali je še živ, in če je, kam je odšel. V ZDA so ga sprejeli kot Ukrajince, ki je »vso vojno preživel v nemškem ujetniškem taborišču...«

V Izrael so ga deportirali ob največjih varnostnih ukrepih zaradi bojazni, da se njegove žrtve ne bi osebno maščevale nad njim. Z letališča so ga odpeljali maksimalno zastraženega, v celici pa živi kot jetnik s številko 1699 jetnišnice Ramla jugovzhodno od Tel Aviva. Demjanjuk je povsem izoliran od drugih jetnikov, vsak njegov gib skrbno nadzorujejo po notranji televiziji. Nad njim bedi sedem paznikov, katerih glavna naloga je preprečiti samomor. Stražarji pokusijo vsako hrano, preden je dobi Demjanjuk, da bi preprečili poskus zastrupitve.

Pred Demjanjukom so v Izraelu že sodili nekemu nacistu. To je bil zloglasni Adolf Eichmann, odgovoren pri nacistih za »dokončno rešitev judovskega vprašanja«. Eichmanna je izraelska tajna služba MO-SAD ugrabila leta 1960 v Argentini, v Izraelu pa so ga obsodili na smrt in usmrtili.

Jubilej pred domačim občinstvom

Dekliški pevski zbor Rozke Usenik iz Šentvida pri Ljubljani letos praznuje 10-letnico uspešnega dela. V petek, 28. februarja, je zbor priredil celovečerni koncert v prepolni dvorani šentviškega doma krajanov. Med ljubitelji lepega zborovskega petja je bilo precej gostov in tudi predstavnikov kulturnega življenja občine Ljubljana Šiška.

Zborovodkinja je Mira Cimperc, ki smo jo za hip zmotili, da nam predstavi 20-članski dekliški pevski zbor Rozke Usenik.

»Že lansko leto je minilo deset let, ko je skupina mladih deklet iz Stanežič, Guncelj in Šentvida ustanovila pod vodstvom mladega zborovodja Petra Premožeta dekliški pevski zbor. Že prvi nastopi so obrodili uspehe. Leta 1978 je zbor zašel v težave. Dekleta, dijakinja in študentke so se menjavale, tako da je od začetka do danes v zboru le še Alenka Gosar. Tudi takratni dirigent je pre-

cej popustil, saj se je pripravil na diplomu.

K sreči se je za zbor zavzel tedanji predsednik ZKO Ljubljana Vilko Kolar, jaz pa sem prevzela odgovorno nalogo zborovodkinje. Preselili



Mira Cimperc

smo se v Šentvid in v osnovni šoli Franc Rozman-Stane imamo redne vaje. K sodelovanju sem pritegnila še nove pevke, in tako imamo danes za seboj že 80 uspešnih nastopov«.

Eden od najpomembnej-

ših nastopov dekliškega pevskega zbora bo prav gotovo tisti z leta 1982 v Italiji v mestu Parma. Dekleta so pela v operni hiši, v Verdijevem spominskem muzeju in rojstnem kraju. Pele so na sprejemu pri parmskem županu. Ob tej priložnosti je vsaka pevka prejela spominsko listino s pečatom mesta Parme in miniaturni Verdivjev relief.



Za seboj ima dekliški zbor še vrsto drugih nastopov: od gostovanja v Makedoniji in na Hrvaškem, pevski tabori v Šentvidu pri Stični in še precej nastopov na prireditvah, da gostovanj v številnih delovnih organizacijah ne naštevamo posebej.

Uspešnost zbora potrjujejo tudi bronaste Galusove značke, ki jih je pet članic dekliškega zbora prejelo od



predstavnik ZKO Ljubljana Šiška na jubilejnim celovečernem koncertu v Šentvidu.

Precej zaslug ima dolgoletna zborovodkinja Mira Cimperc. Je predsednica šolskih kulturnih društev pri ZKO Ljubljana Šiška, predsednica odbora za vokalno glasbo pri ZKO in članica predsedstva Ljubljanskega pevskega združenja.

Pred kratkim je njen šolski zbor prejel visoko odlikovanje zveznega sekretariata

za narodno obrambo – glasbeni oddelek iz Beograda. V obrazložitvi piše: »Za uspešno sodelovanje in prispevek k razvoju glasbene umetnosti v JLA«. Sicer pa je njen dekliški zbor prejel tudi številna priznanja, diplome in plakete, kar pomeni, da bomo o dekliškem zboru še slišali in se spominjali na Rozko Usenik, ki je kot skojevka in aktivistka že pri dvanajstih letih darovala svoje življenje kot mnoge njene vrstnice.

Jože Čurin

Utrinki z vsakoletnega srečanja prvoborcev in revolucionarjev

Čeprav je že dober mesec od vsakoletnega srečanja nosilcev spomenice 1941, narodnih herojev in predvojnih komunistov s predstavniki skupščine, družbenopolitičnih organizacij in nekaterih OZD iz radovljanske občine, kaže zapisati nekatera stališča in spoznanja s tega srečanja.

Po uvodnih besedah gostitelja predsednika občinske skupščine Bernarda Tonejca o gospodarskem in družbenem položaju in razmerah v občini so udeleženci z vso prizadetostjo, značilno starim revolucionarjem, razčlenjevali te razmere in pojave v občini in v širši družbeni skupnosti.

Narodni heroj Rudolf Hribnik-Svarun je opozoril na premike, ki so se v naši družbi dogodili kljub vsem pomankljivostim in težavam v zadnjih dveh letih, zlasti po 13. seji CK ZKJ. Po njegovem ni dovolj, da smo zgolj kritični, pač pa nam manjka upornosti pri izvajanju ustavnih in zakonskih določil. Pri tem je nujen odločen obračun z birokratskimi, tehnokratskimi in drugimi negativnimi pojavi, ki se ne moreno bohotoj v našem prostoru. Obsodil je izmikanje odgovornosti posameznih vodilnih funkcionarjev, predvsem za zgrešene nalo-

be in čezmerno zadolževanje v tujini. Udeležence NOB – komuniste je pozval, da ni čas za vračanje članskih knjižic ZK, za odrekanje dolžnosti v družbenopolitičnih organizacijah in drugih telesih, ampak za aktivnejše vključevanje v organizacijo ZZB NOV, SZDL in tudi v krajevno samoupravno. Predvojni komunist Valentin Marinko je kot izkušeni poznavalec gospodarskih gibanj menil, da bi vodstva ozdov morala že med letom poskrbeti za sprotno odpravljanje ovir in težav, ne pa šele takrat, ko so v izgubah. Predlagal je finančne komisije, ki naj bi redno pregledovale poslovanje med letom. Spregovoril je tudi o vzrokih prekinitve dela in o nalogah DPO pri načrtovanju, ki da je usmerjeno k prezahtevnim ciljem, zavoljo tega jih tudi ne bo mogoče doseči.

Zelo kritičen zaradi neodgovornosti vodilnih v ozdih pa tudi v organih republike in zveze je bil prvoborec Stevo Davidovič. Dejal je, da mladina ne vidi v njih svojih vzorov, njene pobude pa se ne upoštevajo. Izrekel je tudi skrb zaradi razmer na Kosovu, kjer ni videti pravih in končnih rešitev.

Janez Strgovšek, eden od preživelih predvojnih komunistov, je izrazil dvome o

uspešnosti sklepov, ker nikoli ne vztrajamo pri uresničevanju starih sklepov, medtem pa še sklepamo za naprej. Povedal je tudi, da skrievanje za kolektivno odgovornostjo, ki smo ji pogosto priča tudi v ožjih telesih, ne vodi do napredka.

Prvoborec in znani slovenski pesnik in pisatelj Matej Bor je posvaril pred samozadovoljstvom, da so razmere v Sloveniji ugodnejše kot v drugih delih Jugoslavije. Kritiziral je prizadevanja posameznikov, ki želijo odpraviti Titova in Kardeljeva znanstvena dela. Takšni tudi nenehno obtožujejo naš sistem. Zanje ni bistveno, da se razmere izboljšajo, pač pa velja načelo: čim slabše, tem bolje. Nacionalizem je po njegovem mnenju agitacija in izgovor za trdo roko in centralizem.

Predsednik občinske organizacije ZZB NOV in prvoborec Slavko Staroverski je govoril o potrebi reorganizacije občinske uprave, ki naj bi se čimbolj približala potrebam občanov. Navzoče je seznanil s skrb zbujajočimi podatki o socialnem položaju borcev in ugotovitvami, da v občini nad 10 odstotkov borcev živi na robu življenjskega minimuma. Zaskrbnjuje tudi dejstvo, da pri usklajevanju zveznega pro-

računa najprej omejujejo sredstva za borce. Dolgoletni družbenopolitični delavec in udeleženec NOB Albin Jesterle je načel kadrovske problematiko. Dejal je, da je učinkovitost delegatskega sistema pogosto odvisna žal od administracije, ki je tudi glavna ovira, da voljeni in imenovani funkcionarji niso uspešnejši.

Predstavniki družbenopolitičnih in nekaterih večjih delovnih organizacij v občini so razlagali stanje v svojih temeljnih okoljih in posredovali mnenja in svoje poglede na sedanje gospodarske in družbenopolitične razmere v občini in v širšem prostoru. Seznanili so udeležence srečanja z naporji, ki jih vlagajo za uresničevanje planskih nalog in stabilizacijo.

Predsednik občinske skupščine Bernard Tonejca se je ob sklepu srečanja zavzel za krepitev sistema socialističnega samoupravljanja in menil, naj tisti, katerim je ta sistem v napoto, odstopijo svoje mesto sposobnejšim in odgovornejšim kadrom. Podčrtal je pomen podpore, ki jo dajejo stari revolucionarji in borci prizadevanjem občinske skupščine in izrazil željo, da bo tako tudi v prihodnje.

JR

Na Reki, za bratstvo in enotnost v jugoslovanskem prostoru

Nedavno je imel odbor zveze združenj borcev NOV z Ljubljano pobratene občine Reke konstitutivno sejo na kateri so poročali o delu v preteklem štiriletnem mandatnem obdobju in sprejeli programske smernice za naslednja štiri leta.

Razprava o poročilih, uvodnem in pozdravnih govorih, ki so jih imeli pomembni družbenopolitični delavci občine Reke in skupnosti reških občin, se je nanašala na optimizem in vero, da bomo premagali sedanje družbenoekonomske stanje, če bomo izvajali dogovorjene sklepe in ukrepe ter obarvali bratstvo in enotnost v jugoslovanskem prostoru.

Razprava je bila tudi povezana z negovanjem revoluci-

onarnih tradicij. Posebna pozornost je bila posvečena varstvu spomenikov NOB, predvsem pa zbiranju zgodovinskega gradiva, vključujoč arhiv o medvojnem in povojnem življenju in delu na Reki. Čutiljo, da je reška skupnost z zbiranjem gradiva v zaostanku. Negativna posledica tega je tudi knjiga Gorani i Primorci pod crvenom petokrakom, ki nenačrtno napačno prikazuje nekatera tamkajšnja dogajanja medvojnega revolucionarnega gibanja. Dogovorili so se, da bodo sporna opisovanja razčistili potrpežljivo, brez naltolcevanj ali celo žalitev.

Razprava se je dotaknila tudi socialnih vprašanj borcev NOV, ker je vedno več

članov ZB NOV, ki sedaj z najnižjo borčevsko pokojnino ne morejo več pošteno živeti. Pri tem člane ZB NOV najbolj boli naraščajoča razlika med bogatimi in revnimi občani ter družbena nemoč, da bi ta pojav zaježila.

V občini Reka je 56 krajevnih skupnosti, združenj borcev NOV pa 53 z 11.000 člani. Umrljivost med njimi je velika, saj jih vsako leto umre okrog 500. Nekaj krajevnih združenj ima po 600 članov. Taka združenja postavlja v nezavidljiv položaj, kajti delovna sposobnost njihovih članov pojenjuje. Borci menijo, da bi za delovanje krajevnih skupnosti morali prevzeti odgovornost mladi, ti pa za to ne kažejo zanimanja.

Občinski odbor ZZB NOV Reke, ki ima 82 članov, od leta 1981 izdaja svoj Informativni bilten, v 400 izvodih. Na leto izda po dve številki. Pri odboru dela 7 komisij in 15-člansko predsedstvo z nadzornim odborom. V novo predsedstvo odbora so izvolili povsem nove člane, razen enega, ki naj bi skrbel za kontinuiteto dela.

Novi predsednik predsedstva odbora je Josip Sušan, nosilec partizanske spomenice 1941. Njegov mandat traja eno leto. Zdaj so svoj statutarni sklep dopolnili tako, da se mandat predsednika lahko enkrat ponovi. Novi tajnik predsedstva je Radomir Škorić.

Stane Koman

Tragedija Zemuncev, Sremcev in Fruškorcev

Naglo sodišče krvnika Viktorja Tomića

Le še malo časa nas loči od sodnega procesa proti zloglasnemu ustaškemu zločincu Andriji Artukoviću, ki so nam ga nedolgo od tega izročile ZDA, človeku, ki je kriv premnogih zločinov nad našimi ljudmi, četudi so jih – vendarle z njegovim privoljenjem in ukazom – izvršili ustaški krvniki in klavci.

Bilo jih je tako rekoč brez števila. Opisal bom le enega, ki se je zgodil jeseni 1942. leta v Sremski Mitrovici.

V začetku avgusta tega leta so začeli ustaši zapirati nedolžne Srbe pa tudi sodelavce NOB v Sremu, na Fruški gori in v Zemunu. To početje je trajalo vse od začetka avgusta pa tja do sredine septembra.

Ujetnike so mučili in pretepali v zemunskih, šidskih, rum-skih in vukovarskih zaporih pa tudi po vaseh in med potjo v ujetništvo v Sremski Mitrovici. Med ujetniki so bili tudi otroci pa žene in mladina. Da bi sojenje potekalo kar najhitreje in brez zapletov, so po ukazu ustaških velikašev v Zagrebu ustanovili v Sremski Mitrovici in v Vukovaru naglo sodišče, za predsednika pa postavili znanega krvnika, ustaša Viktorja Tomića, industrialca iz Zagreba in desno roko dr. Andrije Artukovića.

Seveda je bilo sojenje skonstruirano: ob navzočnosti obtožencev so izrekli sodbe. Na smrt je bilo obsojenih 99 odstotkov vseh obsojencev. Viktor Tomić ni poznal milosti: nihče ni imel pravice do pritožbe. Ustrelili oziroma poklali so jih ponoči na pokopališču v Sremski Mitrovici v avgustovskih in septembrskih dneh. S strelom v tilnik ali zaklanih z nožem je umrlo 7531 ljudi, tako piše danes na marmorni ploči na pokopališču v Sremski Mitrovici. Takšne podatke je dobila komisija za raziskovanje vojnih zločinov na kraju zločina.

Bil sem tamkaj, ko so opravljali žalostno delo. Iskal sem sestro Miro Cvijović, ki so jo ustaši na zverinski način ubili v noči med 7. in 8. septembrom 1942. leta. Z menoj je bilo na pokopališču še veliko ljudi, ki so iskali svojce. Bilo je – grozno. Izkopavali so ujetniki, pripadniki 7. SS-divizije Prinz Eugen, prizorišče pa so varovali naši borci.

Preiskovalci so spoznali, da je strahoten zločin delo 16. ustaške bojne, ki ji je poveljeval Antun Ilik, ustaški major. Med klavci so bili tudi Mato Brkan, Mijo Vlahotin, Noso, Lino Skalamero, Gustav Halas, Mato Ciprijanović, Mija Arović, Antun Glavan, Matak in Kreger.

Zločin je preživel le Marjan Stevan iz Šida. Ujeli so ga 30. avgusta 1942. leta skupaj z dvesto nedolžnimi Srbi in jih odpeljali na pokopališče v Sremsko Mitrovico. Stevan se je nekako odvezal, skočil iz avtobusa, zbežal na pokopališče, nato pa skočil v Savo, jo preplaval in prišel v Malo Mitrovico v Srbiji in si tako rešil življenje. Umrl je po svobodi, ne da bi dočkal sojenje zloglasnemu zločincu Andriji Artukoviću.

Pri pokolu so bili tudi nemški oficirji iz rednih nemških enot. Po streljanju in klanju na pokopališču v Sremski Mitrovici pa zločini niso prenehali. Ni mi uspelo ugotoviti števila ubitih v Vukovaru, vem le, da so Zemunčani dneve in dneve nosili s pokopališča svoje otroke in jih pokopavali na pravoslavnem pokopališču.

Viktor Tomić, ustaški podpolkovnik, Artukovića desna roka, je pred koncem vojne pobegnil v Italijo, kjer so ga ujeli. Ker se je zbal, da ga bodo izročili Jugoslaviji, si je v zaporu z britvico prerezal žile in umrl.

Antun Benčević

Z devete seje zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

Kritično o vprašanjih iz analiz

Nekatera vprašanja, ki so jih obravnavali borci na zadnji seji zveznega borčevskega odbora, so takšna, ki se ponavljajo na vseh sejah. Borci so menili, da je kritična analiza vendarle dobro izhodišče za obravnavo, da je opozorila na številne nepravilnosti v našem družbenem in ekonomskem delovanju, čeprav se je le površno dotaknila globljih vzrokov za sedanje stanje. Osnovne misli, ki je ni obšel skoraj noben razpravljalec v četrtkovni razpravi, so veljale odločni zahtevi po krepitvi, zagotovitvi odločujoče vloge združenega dela v sistemu celotnega skupščinskega mehanizma.

Množica misli, resnih preverjanj mnenj in stališč, pogledov in opozoril je bila izrečena na nedavni deveti seji Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ko so obravnavali kritično analizo. V tem pregledu bomo skušali zajeti bistveno iz razprave.

Uvodno razmišljanje je prispeval član ZO ZZB NOVJ Ivica Gretić: »... Splošno mnenje borčevske organizacije je, da je kritična analiza zajela vsa bistvena vprašanja našega ekonomskega in družbenega življenja, da je ocena stanja in problemov realna, da pa je delo komisije predolgo trajalo, da kritična analiza ni zajela bistva vzrokov obstoječega stanja, da so ponujene rešitve za bistvena in strateška vprašanja nedorečene in da je bila metoda dela komisije neustrezna. Namreč, izhajali so od institucionalnega in normativističnega stanja in odnosov posameznih organov in institucij, namesto da bi izhajali iz bistvenega vprašanja, to pa je: katere in kakšne spremembe je potrebno izvršiti v ekonomskih kategorijah, instrumentih in v organizacijskih mehanizmih – od ozdov do celotne družbe, in to v smeri zmanjševanja ekonomske, organizacijske in kadrovske premoči družbene nadgradnje, v korist povečanja ekonomske, organizacijske in kadrovske moči, pravic in odgovornosti samega združenega dela kot temelja našega socialističnega samoupravnega sistema.

Menimo, da bi vsako ostajanje pri kritiki ponujenega besedila kritične analize (ka-

kršni pojavi so), pomenilo izgubo časa in moči. Gola kritika ponujenih rešitev, brez jasno ponujenih boljših, ne bi niti za ščepec prispevala k napredku, ampak bi to v vsakdanjem življenju, če to želimo ali ne, pomenilo le podporo ponujenim rešitvam, za katere pravimo, da so nedorečene...«

Ivica Gretić je poudaril, da je treba premagati vsakršno uganjanje in merjenje sil med tistimi, ki so za tako imenovani status quo, in tistim, ki so za resnično potrebne spremembe. Le odprta in demokratična razprava med tistimi, ki si prizadevajo za koristo spreminjanje stvari, v prid krepitvi ekonomske, organizacijske in kadrovske moči, pravic in odgovornosti združenega dela kot temeljev našega socialističnega samoupravljanja, lahko prinese uspehe.

Z vsemi temi vprašanji povezano se je Ivica Gretić vprašal, ali ima v procesu družbene reprodukcije delavski razred res tisto vlogo, ki mu je z ustavo namenjena in potrjena, in če je nima, zakaj je nima. Borci zahtevajo odgovor na to vprašanje. Kajti, če tiči problem v republiških in pokrajinskih centrih ekonomske in politične moči, potlej je treba iskati takšne rešitve, ki bodo to stanje spremenile. Če tega ne bi uvideli, bi to pomenilo podpiranje stanja, kakršno je. Potrebno je torej poiskati ekonomske kategorije in instrumente ter organizacijske mehanizme političnega sistema, ki bodo odstranili slabo in bodo pripeljali združenno delo v takšen položaj, da

bo na vseh ravneh odločalo o družbenih odnosih in o družbenem razvoju. Za to pa moramo najprej najti prave odgovore na štiri ključna vprašanja: o družbenoekonomskem položaju združenega dela, o samoupravnem organiziranju združenega dela, o organiziranju skupščinskega in upravnega mehanizma in o kadrovski politiki, izbiri nosilcev javnih funkcij ter njihovi odgovornosti.

Ko je premišljal o sedanjih voluntarističnih ekonomskih kategorijah in metodah, brez pravih opornih točk, stabilnosti in možnosti ustreznega nadzora, je Ivica Gretić dejal: »... Kadar federacija, republike in občine nenadzorovano zajemajo iz gospodarstva z različnimi »elegantnimi« instrumenti, kot so: davki na promet, davki in prispevki iz dohodka, davki in prispevki iz osebnih dohodkov, carine, uvozne takse, plafonirane cene, zamrznjene cene, podcenjena amortizacija in vse tja do tiskanja denarja, potem se gospodarstvo rešuje z dviganjem cen, fiktivnim obračunom zaloga surovin in izdelkov, neplačevanjem obveznosti, izdajanjem nekritičnih menic... Takšno stanje brez dvoma pove, da tu ne gre za morebitno neznanje, ampak da gre v prvi vrsti za odnos sil in interesov. Dejstvo je, da organi oblasti že leta prisegajo izboljšanje ekonomskega položaja gospodarstva, praksa pa gre iz leta v leto v nasprotni smeri...« Zato, je poudaril Gretić, menijo borci, da so to bistvena vprašanja, ki so bila s te, kvalitativne strani zanemarjena v dolgoročnem programu ekonomske stabilizacije in tudi v Kritični analizi.

Elza Ristić je v razpravi dejala, da je delitev na tako imenovane branilce sistema in kritike sistema nekaj, kar je nemogoče sprejemati kot resen pristop k delu. Menila je, da je eno temeljnih vprašanj, čemu je bilo v analizi posvečeno premalo pozornost.

sti – definiciji bistva naše revolucije in osvetlitvi lika komunista iz tistega obdobja... Tudi to pomanjkljivost lahko povežemo s podatki o odtujevanju pravic razreda, o bogatjenju brez dela, o korupciji in drugih podobnih pojavih. Na možnost takšnih deformacij pa so opozarjali že klasiki marksizma.

Božidar Gorjan, predsednik slovenske borčevske organizacije, je v razpravi poudaril, da je očitno, da se vsa borčevska stališča vračajo h ključnemu problemu, kako doseči dejansko odločujočo vlogo delavskega razreda na vseh ravneh družbe. Morda so pri tem razlike predvsem v razmišljanjih o poteh, kako to doseči.

Je morda res potreben v skupščini SFRJ še en zbor, ali pa je mogoče doseči izboljšave po drugi poti, z reorganizacijo odločanj – a na najvišji delegatski ravni, pri čemer bi se morala spremeniti tudi struktura in pristojnost za odločanje v zvezi z zbori. »S tema dvema zbormi, ki sedaj delujeta deset ali nekaj več let, nimamo še do konca razčiščenih vseh vprašanj pristojnosti glede odločanja. Tu je še veliko dilem in veliko stvari, ki jih moramo razčistiti. Zvezni zbor, tako je prepričana večina delegatov, ki o tem tudi razpravlja, je nekam potisnjena v preozek okvir odločanja, naravnost v prid zboru republik in pokrajin, in zato se pogosto pritožujemo, da je potrebno to vprašanje proučiti. Tudi opozarjali smo že v naših poročilih, da sega zbor republik in pokrajin prepogosto s svojimi odločitvami in stališči v pristojnost zveznega zbora. To pomeni, če proučimo vsa ta vprašanja, zreduciramo pristojnost dejansko na tisto, kar je bilo v bistvu mišljeno z ustavo o pristojnosti zbora republik in pokrajin, bomo videli, da vsebuje tudi vprašanje tako imenovanega veta in soglasja. Prav tako menim, da se mora v zveznem zboru močneje izraziti in imeti vlogo, ki mu gre po ustavi – delavski razred...«

Vendar pa vprašanje integracije v naši državi ni tako preprosto, da bi ga lahko reševali z ustanavljanjem novega skupščinskega zbora, je opozoril Gorjan. Pot je le v tem, da dobi delavski razred dejansko oblast, da se bodo delovne organizacije lahko povezovale prek okvirov občin in republik oziroma pokrajin... to pa ne bomo dosegli, dokler odvezujemo združenemu delu v bazi ves dohodek in ga potem porazdeljujemo po vseh ravneh, vključno z nekaterimi političnimi odločitvami, pri čemer se zadovoljujemo z besedami in pozivi, naj delavski razred odloča...

Predsednik zveznega borčevskega predsedstva je med drugim poudaril: »... To je vprašanje funkcioniranja naše federacije, državnega in političnega središča v državi. Ta nemoč se izraža ravno s počasnostjo sprejemanja odločitev. Drugo pa je, ko se odločitve sprejmejo, so pravzaprav hibridne, nejasne, posplošene, zamegljene, da lahko v njih vsakdo vidi sebe, in potem, ko so sprejete, jih ne izvajamo ali pa le delno...«

Stane Pavlič je opozoril na nekatera vprašanja, na katera opozarjajo borci in borčevske organizacije na terenu: na večanje socialnih razlik nasploh, pa tudi v odnosu med gospodarstvom in družbenimi dejavnostmi. Resne so pripombe tudi na kadrovsko politiko, ki se še vedno in prepogosto uresničuje v ožjih in zaprtih skupinah in z običajno rotacijo.

Andra Milanović: »... Ta kritična analiza, da bom še jaz konkreten, je šla mimo vprašanja volitev, in ni zajela bistva tega kot tudi nekatere drugih vprašanj. Recimo vprašanje: očitno je v tej naši državi veliko posrednih volitev. Očitna je ravnodušnost ljudi za sodelovanje v takšnih volitvah, mi pa nič ne ukrenemo, da bi se to spremenilo. Nam so potrebna desetletja in desetletja...«

V razpravi so najširše zajeli množico vprašanj iz kritične analize, hkrati pa sedanja pota in hitrost (počasnost!) reševanja naših življenjskih gospodarsko-ekonomskih vprašanj ogledovali tudi v luči podatkov o nesorazmernosti okrepitvi zasebni lastni-

ni (v primerjavi z družbeno), v luči nekaterih statističnih kazalcev, ki že sedaj opozarjajo na preverjanje dolgoročnega stabilizacijskega načrta, v luči dolgov, inflacije, emisije, cen... Pri vsem tem pa so izražali revolucionarno voljo za premagovanje pojavov apatije in nemoči. Navsezadnje so borci že doslej, kot je dejal Arsa Kovačević, opozarjali na številna vprašanja, ki jih obravnava kritična analiza.

Borci NOV Jugoslavije, je dajal v svojem uvodnem referatu Ivica Gretić, odločno poudarjajo: »da nesporemljive teze, »da smo vsi krivi za vse«. Čeravno je v tem delček resnice, so odgovornosti vendarle različne, na različnih stopnjah; opozarjajo, da je nesporemljiva teza, da lahko tisti kadri, ki so s svojim delom in mišljenjem največ prispevali, da je prišlo do sedanjega stanja, tudi vse skupaj najbolj razrešijo, da ljudje z očitnimi materialnimi, političnimi in moralnimi packami v karakteristiki ne bi smeli biti na kandidatnih listah za javne družbene funkcije, da tudi za kariatiste, neznačajne in kimovce ne bi smelo biti prostora na kandidatnih listah. Odločno menijo, da je danes nujno potrebno izbirati za javne funkcije ljudi jasnih pogledov na bistvena in strateška vprašanja – ljudi z energijo, vizijami, programi in akcijo, kritičnega in samokritičnega duha in obnašanja. Prav tako izhaja iz poročil o borčevskih obravnavah kritične analize, da se borci zavzemajo za poglobljen pregled problemov, ki izvirajo iz dogmatskih pojmovanj, pre slabega delovanja delegatskega sistema ter pregled vprašanj o dograjevanju volilnega sistema – v smeri zmanjševanja posrednosti in povečevanja neposredne udeležbe občanov – volivcev za izbiro nosilcev javnih in družbenih funkcij. Menili so, da so sisi očitno postali preveč razvejana in razširjena oblika organiziranja, ki pogosto vodi v podvajanje del in nalog in vnaša veliko administriranja. Podobno zahteva pozorno proučitev področja sodstva, začeni pri ustavnih sodiščih pa vse do sodišč združenega dela...«

B. Ž. J.

Sestal se je svet za tradicije pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

O TV-15 in Borcu

Na petkovi seji sveta za tradicije pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije je bilo največ prostora namenjenega časniku in reviji, katerih ustanovitelj je zveza borcev. Svet je ugotavljal, v kolikšni meri borčevsko glasilo TV 15 Naš tovariš in revija Borec uresničujeta vsebinske programe, za katere so se pri zvezi borcev izrekli na začetku prejšnjega srednjeročnega obdobja in v kolikšni meri uspešni v upoštevanju želje in usmeritve, ki so jih tudi v vmesnem času izražali borci.

V splošnem je bila ocena, da sta tako časopis kot revija dosegla vsebinski napredek, da sta v okviru možnosti upoštevala pripombe in želje borcev. Pri tem pa se še vedno kažejo nekatere težave, ki kot je dejal France Perovšek, predsednik časopisnega sveta TV 15, pogledano natančneje, v osnovi izvirajo iz finančnih stisk, deloma pa tudi zaradi razkoraka med željami borčevskih organizacij in borcev na terenu ter njihovim dejanskim sodelovanjem z obema uredništvi za razširjanje kakovostne dopisniške mreže, za vsebinsko tehtne prispevke o borčevskih aktivnostih na terenu, za dragocene in za zgodovino pomembne pri-

spevke posameznikov (strokovnjakov in borcev) na temo NOB in revolucije (v Borcu in v TV 15)... Člani sveta so ugotavljali, da se v obeh publikacijah še vedno oglašja preozek krog piščočih nekdanjih borcev, ki so poznavali posameznih področij, bodisi v kulturi ali na področju gospodarskih in drugih vprašanj, in da je premalo konstruktivnega polemičnega pisanja. Hkrati s temi ugotovitvami pa so priznavali, da ostaja predvsem TV 15 razpet med skrajni vrsti bralstva: prvo, ki jim je ta časopis skoraj edino branje, in drugo, zlasti mestno, ki je spričo raznovrstne časnikarske ponudbe zelo zahtevna.

Nekateri člani Sveta so menili, naj TV 15 namenja več prostora kulturi in sodobnim dogajanjem v njej.

Svet je sklenil pregled dejavnosti obeh glasil z upanjem, da bo novo sestavljeni sporazum o financiranju TV 15 deloval uspešneje, kot je bilo to doslej z družbenim dogovorom, in da bo revija Borec v najkrajšem času uspela sestaviti svet revije, ki je nujno potreben za še uspešnejše delo.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČE

Maribor – Borci iz občine Tabor o nepravilnostih

Na volilni skupščini občinske organizacije ZZB NOV Maribor Tabor je predsednica SO Maribor Tabor Erna Ritlop razvila prapor občinske organizacije ZB in spregovorila o pomenu borčevske organizacije ter vključevanju borcev za uresničevanje problemov na različnih področjih. Predsednik občinskega odbora ZZB NOV Maribor Tabor Slavko Kobal je poudaril, da so bili borci v občini aktivni v družbenopolitičnem življenju, zlasti v delegatskem sistemu in v organih, ki se ukvarjajo s SLO in DS. Veliko borcev in njihovih družin pa se je po njegovih besedah znašlo na robu socialne varnosti in se le težko preživljajo. Pokojnine nekaterih borcev so zelo nizke, in ne omogočajo normalnega življenja.

Slavko Kobal je govoril o zaostajanju Maribora in se vprašal, kje so razlogi za to zaostajanje. V prvih letih po vojni je bil Maribor po narodnem dohodku na petem mestu v državi, danes pa je le na 18. mestu v republiki! Vprašati bi se morali, je premišljal predsednik ali ne gre iskati vzrokov za nezadovoljivo stanje v Mariboru tudi v pomanjkanju enotnosti med vodilnimi kadri družbenopolitičnih skupnosti na eni in kadri na ravni družbenopolitičnih organizacij na drugi strani. Zaradi tega je že skrajni čas, da bi naredili temeljito analizo vzrokov za go-

spodarski in tudi drugače neustrezen razvoj Maribora.

O nacionalizmu je dejal, da najeda našo družbo in preprečuje enotnost v našem nadaljnjem razvoju. Pogosto namreč izgubljamo orientacijo, kdaj in v katerih primerih gre za izpade nacionalizma, kdaj pa je le-ta le farsa za obrambo proti prizadevanjem po poštenem delu, nedejavnosti, izkoriščanju zaupanja, zlorabi položaja, lenobi in hotenjem živeti na račun drugega. Razglašati vsak, tudi najmanjši spor ali nesporazum, pa tudi opravičen očitek med delavci različnih nacionalnosti za pojav nacionalizma je naravnost smešno in nesmiselno.

V razpravi so borci terjali zaostritev odgovornosti na vseh ravneh. Opozorili so tudi na vrsto nepravilnosti v Mariboru in terjali pojasnila. Po njihovem mnenju bi bil že skrajni čas, da bi se nekateri politiki po 20 in večletnem delu umaknili s svojih funkcij in prepustili svoja mesta mlajšim ljudem. Vedno namreč govorijo, da je treba mlade ljudi pripeljati na odgovorna mesta, v praksi pa delajo nasprotno. Opozorili so tudi na govorice, ki krožijo o osebnih dohodkih in poračunih mariborskih funkcionarjev.

Za predsednika občinskega odbora ZZB NOV Maribor Tabor so izvolili Franca Žerjava, za podpredsednika Jožeta Škoporca in za tajnika Ivana Vebleta. Dosedanjemu predsedniku Slavku Kobalu in drugim članom predsedstva so se zahvalili za uspešno delo v minulem štiritletnem mandatu.

M. K.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČE

Ob dnevu inženirstva

V miru predvsem gradijo

Inženirske enote Jugoslovanske ljudske armade imajo svoje osnove v narodnoosvobodilnem boju, saj so se partizani že v začetku vojne močno upirali okupatorju z diverzantskimi akcijami. Z eksplozivom so rušili pomembne objekte – od mostov, železniških postaj in prog do komunikacijskih objektov. Eden od vrhuncev partizanskega inženirstva je bila gradnja novega mosta čez Neretvo. In ta dan, 7. marca, ko je vrhovni komandant Tito ukazal zgraditi na ostankih starega mosta pri Jablanici nov prehod čez reko, praznujejo inženirske enote naše armade dan svoje zvrsti.

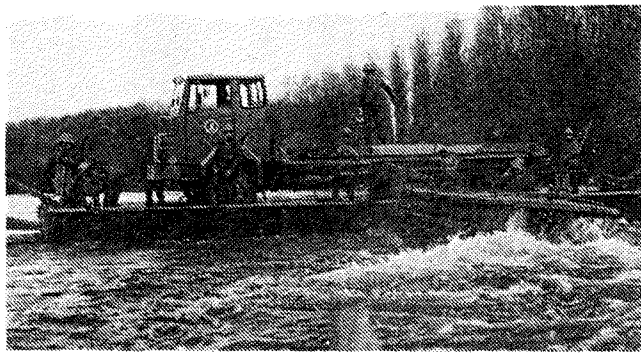
Inženirsko enoto **Radojla Pavlovića** smo obiskali iz več razlogov. Najprej, to je že nekaj let ena izmed najboljših inženirskih enot v JLA, in drugič, ta enota nadaljuje tradicije 1. inženirske brigade 7. korpusa NOV in POJ, ob prazniku inženircev pa bodo odprli tudi prenovljeno spominsko sobo. Velik del te sobe je posvečen prav tej slavni brigadi in tu bodo vojaki lahko videli fotografije in druge dokumente iz preteklosti te partizanske enote.

Drugi del spominske sobe je odmerjen razvoju in uspehu te mirnodobne enote, v zadnjem delu pa je prostor za vsa odklivanja in priznanja, ki jih je zelo veliko. Če omenimo samo nekatere – red za vojne zasluge z zlatimi sabljami, srednja plaketa JLA, mala plaketa teritorialne obrambe Slovenije in še mnoga druga.

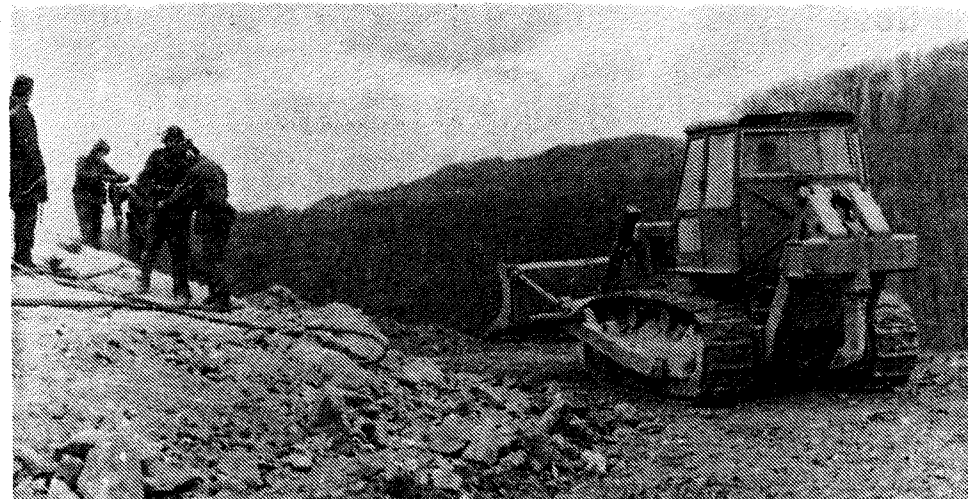
O teh uspehih smo se pogovarjali s starešino **Časlavom Stefanovićem**. Takole nam je povedal: »Ti uspehi

so v prvi vrsti rezultat dobrega dela tako starešin kakor tudi vseh vojakov. Pri usposabljanju namenjamo največ pozornosti razvijanju dobrih medčloveških odnosov, ki so prvi pogoj za razvoj kolektivne in za dobro bojno pripravljenost enote. Naši pionirski delajo z nevarnimi minko-eksplozivnimi sredstvi, zato je potrebno zavestno in disciplinirano delo. Mladi vojaki samostojno delajo z inženirskimi stroji, kjer prav tako nismo imeli poškodb ljudi ali večjih okvar strojev, kar je gotovo rezultat dobrega usposabljanja vojakov in dobrega vzgojnega dela«.

S komandirjem **Mirom Radićem** smo se pogovarjali na poligonu, kjer so ravno imeli pionirsko usposabljanje. Radić nam je dejal, da pri usposabljanju želijo najprej doseči varnost pri delu. Precej pozornosti pa namenijo tudi vzgojnemu delu, predvsem temu, da si pridobijo vojakov zaupanje v delo, za katerega se usposabljaajo,



Za pontonirske enote skorajda nobena reka ni ovira



Inženirske enote se v miru usposabljaajo in gradijo, v vojni pa tudi rušijo

da imajo zaupanje v armado in komandirja. Pri tem pa se lahko na vsakem koraku, zgledujejo po narodnoosvobodilnem boju, še posebej po moralnem liku našega borca.

V miru inženirske enote predvsem gradijo in velik je njihov prispevek k povojni gradnji naše domovine. Zgradili so na stotine kilometrov novih cest, vodovodov, mostov... In res za pontonirske enote nobena reka ni ovira. Pontonirske enote pa so ob naravnih nesrečah tudi najbolj poklicane, da civilnemu prebivalstvu prispejijo na pomoč. Ko smo obiskali enoto **Stjepana Tuškega**, so s streljanjem ravno končali prvi del usposabljanja, sedaj pa ob reki vadijo postavljanje mostu, vožnjo s

čolnom in vse druge spretnosti, ki jih mora obvladati vsak pontonir. Tudi ta enota se lahko pohvali z obilico uspehov in priznanj, tokrat pa zapišimo le en podvig vojakov. Konec minulega leta se je vsa enota pognala v boj

proti ognjeni stihiji, ki je zajela Krkino temeljno organizacijo Zelišča. Vojaki so rešili mnogo dragih surovin, in tako potrdili dobro organiziranost, usposobljenost in ne-sebičnost v miru.

Miro Petek

Skladen razvoj SLO in DS

V občini Slovenj Gradec ugotavljajo, da so komunisti namenili lani in med kongresoma veliko pozornosti nadaljnjemu razvoju zasnove splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Ocenjujejo, da so dosegli zavidljivo stopnjo razvoja, predvsem na področju množičnega vključevanja delovnih ljudi in občanov v obrambne in samozaščitne dejavnosti, čeprav se kažejo tudi nekatere pomanjkljivosti.

V vseh delovnih in življenjskih okoljih so izdelali varnostne načrte, ki so jih vsako leto dopolnjevali s politično varnostnimi ocenami. Preveč poudarka so dajali formalnemu dograjevanju dokumentov, premalo pa storili za seznanjanje delovnih ljudi in občanov z aktualnimi politično varnostnimi ocenami iz načrtov. Zato bo ena prednostnih nalog ZK v tej koroški občini zagotavljanje večje delavnosti vseh, ki so zadolženi za informiranje v sistemu SLO in DS.

Pri narodni zaščiti ugotavljajo, da je ta v nekaterih krajevnih skupnostih še vedno kadrovsko omejena le na starejše občane. Še vse preveč je živa miselnost, da v narodno zaščito ni potrebno vključevati vojaških obveznikov. Premalo so storili tudi pri usposabljanju pripadnikov narodne zaščite, saj so lani usposobili samo 90 delovnih ljudi in občanov za te naloge. Pri civilni zaščiti niso vključili dovolj delovnih ljudi in občanov v enote in štabe, prav tako pa je premalo mladih v teh enotah. Civilna zaščita si še ni pridobila mesta, ki jih gre v hišni samoupravi. Veliko opreme je neizrabljene, ker preprosto ni enot CZ, ki bi jo uporabljale in skrbele za njeno vzdrževanje.

V enotah in štabih teritorialne obrambe delujejo aktivni ZK, ki so pomemben dejavnik pri vzgoji in usposabljanju pripadnikov TO. To potrjujejo tudi dobri rezultati na vajah, dobro delo aktivov pa ima pozitiven vpliv na odziv vojaških obveznikov na vaje, ki je bil lani dober. Delo aktivov ZK je treba širiti tudi na druge subjekte in sile SLO in DS, posebno še na narodno in civilno zaščito ter tako še bolj povežati vse obrambne in samozaščitne sile v občini.

Do zastoja je prišlo pri usposabljanju nerazporejenega prebivalstva, za to bodo morali v prihodnje poiskati primernejše oblike in metode usposabljanja in pri tem izhajati iz razmer v delovnih in življenjskih okoljih.

Kljub vsem težavam in zaostrenim družbenoekonomskim pogojem pa obrambne in samozaščitne priprave potekajo v občini Slovenj Gradec kontinuirano in skladno na vseh teh področjih.

Adolf Ankon

Odpraviti šablonsko delo

Predsedstvo občinske konference ZRVS Radovljica je konec prejšnjega meseca v okviru priprav na programsko volilno sejo in na temelju ocen krajevnih organizacij zveze rezervnih starešin sprejelo stališča in oblikovalo smernice za prihodnje delo.

Člani predsedstva so ocenili, da so v vseh dvajsetih krajevnih organizacijah zadovoljivo opravili delo. Rezervni starešine so pregledali štiriletno delo, izvolili v večini organizacij, razen v Zasipu in na Koprivniku-Gorjuše, mlajša vodstva. Razprave so bile razmeroma boljše kot na letnih skupščinah, ker so udeleženci dovolj kritično in samokritično spregovorili zlasti o vsebini dela vodstev in članov ZRVS. Čeprav je bil program vojaškega in idejnopolitičnega usposabljanja izpolnjen v celoti, so imeli veliko pripomb na metode in oblike dela. Soglasno so poudarjali, da bi morali po nekaj desetletjih končno spremeniti, posodobiti in odpraviti šablonsko delo, ki vedno bolj odvrca rezervne starešine in mlade od teh dejavnosti. Star način dela je tudi vzrok slabe udeležbe na predavanjih, na pohodih in drugih akcijah, ki jih organizirajo krajevne organizacije ZRVS. O spremembah na tem področju bodo razpravljali na programsko volilni konferenci občinske organizacije, ki bo v prvi polovici tega meseca.

V osnutku smernic, ki jih je sprejelo predsedstvo OK ZRVS, bodo v prihodnjem obdobju v ospredju naloge pri obrambnih pripravah v KS in pri delovanju obrambnih krožkov na šolah. Posebno pozornost bodo namenili kadrovski krepitvi svojih vrst in bolj zavzetemu delu vseh članov v krajevnih organizacijah ZRVS.

J. H.

Odkrita in kritična razprava

V ajdovskem domu JLA je bila volilna konferenca zveze komunistov v enoti, ki ji poveljuje Milan Gorjanc. Komunisti so kritično ocenili minulo dveletno delo in sprejeli temeljne usmeritve za prihodnje obdobje. Izvolili so tudi nov komite, ki ga vodi Momčilo Djurović, statutarno komisijo in druge organe.

Skoraj vsi udeleženci so v razpravi kritično in samokritično ocenili dosedanje delo. Sodiijo, da kljub temu, da so v zadnjih dveh letih na vseh področjih življenja in dela, vodenja in poveljevanja dosegli velik napredek in bili med najboljšimi v Ljubljanskem armadnem območju, niso izrabili vseh možnosti za še bolj organizirano in temeljitejšo delo. Ne morejo se sprijazniti z dejstvom, da so tudi med komunisti takšni, ki se birokratsko vedejo do dela, da z besedami podpirajo sklepe o varčevanju, gospodarnem odnosu do sredstev, s katerimi razpolagajo, v praksi pa delajo po starem. Kritizirali so tudi tiste posameznike in tista okolja, ki niso pravočasno odgo-

vorila na poskuse rušenja bratstva in enotnosti v enoti, in da je bilo nekaj komunistov, ki so čakali, da bodo akcije proti slabostim začeli nadrejeni. Skratka, komunisti mislijo, da je dobro idejnopolitično delo, boj za vsakega človeka in v vseh enotah njihova najpomembnejša naloga. To pa pomeni, da se je potrebno odločno borovati za zavedne in moralno

trdne vojakove in starešine.

V razpravi je sodeloval tudi predsednik komiteja ZK v Ljubljanskem armadnem območju in član CK ZKJ generalpodpolkovnik Alojz Zupančič, ki je govoril o nujnosti popolne enotnosti v zvezi komunistov, o številnih nalogah v zvezi s pripravami na 13. kongres ZKJ in težavah naše družbe. Posebej pa je opozoril na naloge



Komunisti iz enote JLA, ki ji poveljuje Milan Gorjanc, so opozorili na nujnost nadaljnjega usposabljanja in izobraževanja starešin.

Obračun štiriletnega mandata

Te dni potekajo v petih krajevnih konferencah zveze rezervnih vojaških starešin v Trbovljah programsko volilne konference. V predvolilnih dejavnostih so evidentirali skupno 292 rezervnih starešin za opravljanje funkcij v vodstvih in organih krajevnih konferenc ZRVS. Med njimi je tudi 65 kandidatov za delegate v občinski konferenci ZRVS. To pa pomeni, da so od 15. novembra lani, ko so začeli evidentiranje, poleg drugih rednih dejavnosti opravili veliko delo

na področju organizacijsko kadrovskih zadev.

Vodstva krajevnih konferenc ZRVS so pravočasno prejela vsa gradiva v zvezi z volitvami od kadrovske organizacijske komisije občinske konference ZRVS. Vse evidentirane kandidate so povabili na pogovor, tam pa so tudi podpisali izjavo, da so pripravljene sprejeti in opravljati določene naloge, če bodo izvoljeni.

V tem času so se vodstva večkrat sestala na skupni se-

ji s kadrovsko organizacijskimi komisijami in člani predsedstva OK ZRVS Trbovlje in sproti so ocenjevali potek evidentiranja in kandidacijskih postopkov ter izmenjali izkušnje o izvajanju teh nalog. Hkrati so sestavili in usklajevali poročila o delu, programe in načrte dela, denarne zadeve in druga vprašanja, ki jih zdaj dokončno potrjujejo na programsko volilnih konferencah.

V krajevnih konferencah ZRVS, kjer so že opravili programsko volilne konference, ugotavljajo, da je ude-

ležba nekoliko boljša kot v minulih letih. Bolj vsebinska je tudi razprava, saj izpostavljajo nekatere pomembne naloge pri izvedbi marčevskih volitev, prireditve ob petinštirideseti obletnici vstaje slovenskega naroda, ustanovitvi OF in prve proletarske brigade kot tudi pri pripravi na letošnje tradicionalne srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki bo v Sloveniji. Trbovlje bodo v okviru tega srečanja gostitelj večje skupine rezervnih starešin iz Bosne in Hercegovine.

Rudi Matko

V teh dneh se spominjamo

7. marca

... Noč med 6. in 7. marcem 1943 je bila odločilnega pomena v četrti sovražnikovi ofenzivi. Potem ko je vrhovni poveljnik Tito ukazal porušiti mostove in izvesti takojšnjo protiofenzivo, je tisto noč Neretvo prešlo 3.250 ranjenec pod varstvom druge divizije. Bitka za ranjence je bila akcija, kakršnih je v zgodovini vojn le malo.

... Ta dan leta 1945 je maršal Tito sestavil prvo vlado Demokratične federativne Jugoslavije. Bila je plod tako imenovanega sporazuma Tito-Šubašić. Vanjo so zahodni zavezniki vsilili ljudi, ki so vojno preživel v emigraciji in niso imeli nobene zveze z osvobodilnim gibanjem in novo družbeno ureditvijo v Jugoslaviji. Logično je tedaj, da se je ta vlada obdržala le do splošnih volitev jeseni 1945, ko je z velikansko večino glasov zmagala Ljudska fronta.

... Na ta dan leta 1975 je umrl marksistični mislec in revolucionar Veljko Vlahović, član najvišjih revolucionarnih v družbenih vodstvih.

8. marca

... Leta 1910 so ameriške socialistke prvič manifestirale za žensko enakopravnost in priredile svoj socialistični dan solidarnosti, kar je spodbudilo Klaro Zetkin, da je na drugi mednarodni socialistični ženski konferenci (bila je hkrati s kongresom druge Internacionalne v Københavnu) predlagala praznovanje mednarodnega ženskega dne. Že naslednje leto so ženske praznovale 8. marec v petih državah, pozneje pa se je njegovo praznovanje razširilo po vsem svetu.

... Na ta dan leta 1944 je Slovensko narodno gledališče uprizorilo v Črnomlju, na osvobojenem ozemlju enodejanko Mileta Klopčiča Mati. Igra je do osvoboditve doživela približno dvesto uprizoritev, med drugim tudi na Hrvaškem in v Bosni ter med slovenskimi izselenci v Ameriki pa – v francoskem prevodu – celo v Alžiriji.

9. marca

... Tistega dne leta 1945 so zavezniška letala bombardirala Ljubljano ter poškodovale mestno četrt Mirje in tobačno tovarno.

... Leta 1957 na ta dan je postala neodvisna prva afriška država Gana, dotodanja kolonija. Dobila je status samostojne republike.

10. marca

... Tega dne leta 1923 sta komunistična partija in zveza komunistične mladine organizirali ilegalne proletarske čete, prve vojaške formacije slovenskega delavstva. (Svoj največji uspeh so dosegle v spopadu z orjunaši 1. junija naslednje leto v Trbovljah).

... Tega dne leta 1942 so Italijani v Gramozni jami v Ljubljani ustrelili 16 pripadnikov slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja.

... Tega dne leta 1943 so nemški nacisti v Mariboru ustrelili 25 talcev.

11. marca

... Tistega dne leta 1938 je nacistična Nemčija zasedla Avstrijo in jo nasilno priključila k tretjemu rajhu – ob navdušenem pritrdjevanju večine Avstrijcev

12. marca

... leta 1944 je izdalo predsedstvo SNOS odloke o osnovanju odsekov za notranje zadeve, informacije in propagando, gospodarstvo itd., o ustanovitvi Denarnega zavoda Slovenije ter o osnovanju institucije glavnega javnega tožilca pri predsedstvu SNOS.

... leta 1966 je umrl narodni heroj Dušan Kveder-Tomaž, nekdanji komandant Glavnega štaba NOV in POS.

Velimir Kraševac-Igor

Vroč poletje 1944

Nadaljevanje pričevanja o Deveti brigadi

Dogodki na evropskih bojiščih so junija 1944 narekovali vrhovnemu štabu NOV Jugoslavije, da je ukazal splošno ofenzivo na železniško omrežje. Zaradi mednarodne povezave je bilo to za okupatorja v Sloveniji še posebej občutljivo, saj so se slovenski partizani k temu delu spravili z vso vestnostjo. Poleg tega so morale slovenske brigade braniti veliko osvobojeno ozemlje središčem v Beli krajini. Tako sta bili boj za komunikacije in obramba svobodne Bele krajine sredi leta 1944 primarni strateški opredelitvi narodnoosvobodilne vojske na Slovenskem.

Na operativnem območju 7. korpusa, ki je konec julija 1944 štel 7950 borcev in bork, naj bi takrat bilo 30–31.000 sovražnikovih vojakov, od tega okrog 12.000 domobrancev. Del domobranske vojske je bil organiziran v štiri premične bataljone, drugi pa v posamezne čete. Od junija 1944 oziroma julija so bili po en domobranski bataljon nastanjeni – 1. v Stični, 2. na Rakeku, 3. v Višnji gori in 4. v Št. Vidu pri Stični. S surovostjo moštva teh bataljonov se je v poletnih mesecih pogosto srečala tudi 9. SNOUB.

Med Žužemberkom in Ljubljano

Iz okolice Trebnjega je Deveta prišla nad Mirno, od tod pa se je 2. junija 1944 razpočela in utrdila na črti Sv. Križ pri Litiji (zdaj Gabrovka) in naprej v smeri Trebnjega. Na teh položajih je naslednji dan varovala transport plena 12. in Gubčeve brigade iz akcije na papirnici Piatnik blizu Radeč pri Zidanem mostu. Čez dva dni, 5. junija, je prekoračila

dolenjsko železniško progo in po levi strani Krke prišla do Hočevja. Bataljoni so se usmerili proti Krški vasi ter Zagradcu in pri Črnelem prišli v stik z 8. brigado. V coni Hočevja je Deveta ostala teden dni, brez stika s sovražnikom, nato je šla na Rdeči kal.

S širokega trebanjskega okoliša je 7. korpus prestavil svojo udarnost najprej na tržaško progo, kjer je 12. junija porušil Štampetov most, potem pa preusmeril nekaj enot v predel Stične in likvidiral domobransko postojanko v Kriški vasi.

Deveta brigada je v tej korpusni akciji sodelovala z napadom na Stično. Okupatorjevi oddelki iz Stične tako niso mogli posredovati pri Kriški vasi. Prav tako tudi ne tisti, ki so 22. junija silili iz Grosupljega, Velikih Lašč in Temeniške doline. Deveta brigada, ki je od 21. do 23. junija vodila hude, vendar uspešne zaviralne boje, zlasti okrog Ivančne gorice, je pri tem imela 12 mrtvih, 22 ranjenih in 16 pogrešanih. Izgube 3. domobranskega bataljona so znašale 10 mrtvih in 22 ranjenih. Ko je 23. junija zjutraj začela prihajati v oblegane postojanke okrepitev iz Ljubljane, so se partizanske enote umaknile. Deveta se je premaknila k Šumberku.

Dne 28. junija je v Stehanji vasi, severovzhodno od Šumberka, sovražnik presegel brigadni 1. bataljon pri čiščenju orožja. Domobranska predhodnica je med potjo uporabljala titovke. Prvi bataljon Devete je takrat imel 5 mrtvih in 4 ujetih.

Tisti čas je začel sovražnik v boju proti partizanom uporabljati novo taktiko. Proti položajem borcev je odhajal

po skrivnih poteh, jim vpadal v hrbet, da bi jih dezorganiziral in tako skušal preprečiti njihove koncentrirane napade na postojanke. Zato je štab 7. korpusa priporočil, naj se enote v takih primerih ogibljejo frontalnih bojev, sovražnikov oddelek naj spremljajo že od izhoda iz postojanke, ga pustijo v globino svojih položajev, in šele tam obračunajo z njim. Pri takšnih akcijah morajo biti vse sile brigade na enem kraju.

To novo taktiko je sovražnik začel vse pogostejše upo-

primerov je Metod Mikuž v »Pregled zgodovine NOB v Sloveniji – IV. knjiga« takole zapisal.

»9. brigada je imela 2. julija boje v Velikih Pecah, v katerih je padel tudi namestnik komandanta brigade.

Ko je sovražnik 13. julija napadel Dvor in Jamo, sta bila v bojih pri Sadinji vasi en bataljon 9. in 8. brigade, a sovražnik se je z zaščitnico 20 mož prebil (!) k Žužemberku in od tam čez Dobrnič v Trebnje. Osmi je pri tem imela 5 mrtvih in 4 ranjene,



Komandant Devete brigade in njegov kurir

rabljati na poletje 1944, prav v času, ko je štab 18. divizije ugotavljal, da je 9. brigada preutrujena zaradi velikih naporov. A takrat so se na Deveto takšni napadi sovražnika pravzaprav šele začeli.

Mesec julij je 9. SNOUB dočakala na področju Babna gora–Stehanja vas–Sela–Šumberk. Prav v tem območju je v naslednjih tednih imela največ spopadov, ki jih ji je vsilil sovražnik z novo taktiko. Dva od takšnih

9. pa 3 mrtve, 2 ranjena in 3 pogrešane.

Med tema dvema datumoma, v noči na 7. julij je šla Deveta nad železniški predor Peščenik pri Višnji gori. Z enim oddelkom je uspešno minirala predor, z drugimi pa zavarovala okolico. Sodelovali sta še Gubčeva in Levstikova brigada.

Dne 17. julija zarana je prišel brigadni 3. bataljon s štabom brigade v Sela–Šum-

Mitja Ribičič

Iz osvobodilnega boja severne Slovenije

Drugi del

Poglejmo najprej v tem drugem delu pripovedka za oceno dešenske partijske konference, koliko so spominska pričevanja partizanov in aktivistov v skladu z ohranjenimi dokumenti. NOB slovenskega naroda ima na srečo ohranjenih veliko pismenih poročil, več kot katereokoli drugo nacionalno področje na jugoslovanskem bojišču.

Z vso gotovostjo lahko trdimo, da so novembrska pisna poročila Juga, Tomaža, Skale in Staneta CK-ju oziroma glavnemu poveljstvu pomenila tudi osnovno gradivo za njihova ustna poročila na dešenski partijski konferenci – zlasti glede ocene vzrokov za velike vdore in žrtve, kar je vse skupaj pomenilo začasno krizo ali zastoj v razvoju osvobodilnega gibanja v severni Sloveniji ob koncu leta 1942. Avgustovsko poročilo Sergeja Kraigherja-Andreja ni vplivalo na uvodne referate, ker je potovalo po drugih zvezah in ni takrat prišlo v roke partijskemu in vojaškemu vodstvu.

Glede zadrževanja v hribovju okrog Moravč je v štajerskem vodstvu obstajala nekakšna slaba vest. Značilen je stavek v Jugovem poročilu z dne 10. januarja 1943: »Težko se gledam tu na Gorenjskem, ko sem poslan vendar na Štajersko!« Zanimivo je, da velja celotno zasavsko področje ves čas štiriletnega osvobodilnega boja z revirji in Litijo za integralni del Štajerske kot operativno območje prvih štajerskih enot, 2. grupe odredov in 4. operativne

cone. Politično je bilo od začetka okupacije naprej v sestavi PK za severno Slovenijo. Vendar ga v vseh poročilih člani PK označujejo za gorenjsko območje. Glede svojih raznarodovalnih namenov seveda nacistični režim ni v ničemer razlikoval Štajerske od Gorenjske, čeprav ju je razdelil na dve pokrajini. Načrti so bili za obe pokrajini povsem enaki – uničiti v čim krajšem času ves slovenski živelj in napraviti težalo nemško. Razlika je bila na Gorenjskem da, da mu zaradi množičnega odpora in vstaje partizanov ni uspelo izseljevanje slovenskih in naseljevanje nemških družin v takšnem obsegu kot na Štajerskem, ob Sotli in v večjih štajerskih mestih zaradi mnogobojnejše petokolonjske pronemške organizacije pred vojno. V obeh pokrajinah pa okupatorju ves vojni čas tudi formalno ni uspelo priključiti naše slovenske zemlje tretjemu rajhu.

Z velikimi žrtvami je osvobodilno gibanje na Štajerskem ustvarilo v tem trikotniku med Litijo in Kamnikom ter revirji izjemno temeljito in razvejano osvobodilno organizacijo, ki je na svoj način tako kot OF v Ljubljani leta 1941–1942 predstavljala nekakšno »državo v državi« leta 1943–1944. Strateško z vidika velikonemških interesov je Litija z neposredno okolico zaradi proge in Save pomenila pomembno točko v vojaškem in političnem pogledu. Vse to samo še povečuje pomen in herojstvo štajerskih in zasavskih partizanov in ljudi v teh krajih, to je organizacije OF z brodarji, kurirji, s terensko obveščevalno mrežo, gospodarskimi komisijami, organizatorji civil-

nega taborišča, zdravstvene službe in še mnogočesa, kar potrebuje dobro organizirano »zaledje« partizanske fronte. Zaledje sem dal v narekovanj, ker je bilo organizirano sredi mnogih nemških postojank, straž, patrolj, stalnega zavarovanja proge in drugih pomembnih objektov.

»Moravški kompleks« je torej povsem neupravičen. Revolucionarna zavest in energija predvojnih »rdečih« revirjev se ni mogla izraziti v samih rudarskih središčih, doživela pa je velik partizanski in frontovski razmah v proletarsko kmečkem zaledju okrog revirjev s posameznimi malimi kmečkimi domačijami, posejanimi na gozdnih obronkih v dveh smereh: proti zahodu od Svete Gore do Miklavža nad Grmačami, od Kolovrata do Limbarske gore in potem prek dveh velikih cest – trojanske in tuhinjske – globlje proti Štajerski in vzhodni Koroški ter proti vzhodu prek ceste Laško–Rimske Toplice proti Planini in širok po Kozjanskem. Tu so potem padale nemške postojanke in tu je bil porušen mehanizem okupatorske oblasti. Tu sta v tretjem obdobju NOB na Slovenskem nastali prvi dve štajerski osvobodjeni ozemlji – manjše okrog Jurkloštra in večjih razsežnosti v Gornji Savinjski dolini.

Seveda pa ni vse teklo samo po sebi. Bili so vzponi in padci, napredovanje in zastoji, optimizem in demoralizacija, ofenzive in umiki.

Zgodovina NOB (ali bolje štab revolucije) je s svojo zahtevo po podrejanju vseh človeških psihičnih in fizičnih moči smotrom revolucije včasih močno krivična in ni sprejemala takšnih opravičil, kot so utrujenost, obup in začasna demoralizacija zaradi vdorov sovražnika ali pa prekinitve zveze z osrednjim tokom gibanja. Vendar so bile na Štajerskem okoliščine včasih takšne, da so daleč presegale vse meje človeških zmogljivosti. V vzponu gibanja pa so se partizani in aktivisti spet kmalu opomogli in zaživeli polno in enakovredno. Ne samo zmaga, tudi padci in moralne stiske so bile zakonitost našega boja. Tudi to bi morali razumeti danes z zgodovinske razdalje bolj, kot smo razumeli takrat. Takšne krivične ocene

smo slišali zlasti ob vsaki »zamenjavi« ali prihodu novega partizanskega ali partijskega rodu na Štajersko v odnosu do prejšnje generacije. Vendar vse dotlej, dokler niso novi kadri zaživeli na koreninah prejšnje organizacije partije in fronte in dokler niso vojaške partizanske taktike prilagodili izvirnim izkušnjam prejšnjih enot, niso mogli doseči boljših uspehov kljub ugodnejšim razmeram.

Jugovo poročilo CK-ju (10. 1. 1943) predvsem obravnava razmere v litijemskem in revirskem okrožju ter delo partije v Zasavskem bataljonu. Preden je to svoje pismo oddal, pa je prejel zelo pomembno navodilo CK KPS s Kardeljevim podpisom. To pismo smo v ožjem političnem in vojaškem vodstvu prebrali in ga ocenili kot temeljno usmeritev za naše nadaljnje delo in ravnanja. Imelo je gotovo najbolj odločilen vpliv tudi na potek in usmeritev dešenske konference. Zanimivo pa je, da Jug po sprejemu tega pomembnega dokumenta svojega prvega pisma ni zavrnil.

Poslal ga je na CK obenem z novim, ki ga je pisal od 15. do 21. januarja 1943, in pomeni ustvarjalno razlago in uporabo Kristofovih navodil. Ali je s tem hotel opozoriti na avtentičnost svoje prve ocene položaja ali samo močnejše podčrtati pomen drugega pisma, lahko samo ugibamo. Brez dvoma pa je v tej korespondenci zaobjeta glavna vsebina strateške, idejne in vojaške politike KPS za štajersko območje v letu 1943, to pa je bilo usodno pomembno razdobje za razvoj NOB v severni Sloveniji. Jugovo pismo obsega verjetno že pretežni del njegovega političnega poročila na dešenski konferenci.

Zakaj smo bili takrat sredi januarja 1943. leta v partizanskem taborišču na Lesu tako zadovoljni s pismom CK KPS, ki ga je podpisal in tudi v celoti napisal Edvard Kardelj Kristof. Iz pisma vejata velika širina in genialno napovedovanje zgodovinsko pomembnih dogodkov v prelomnem razdobju druge svetovne vojne. Nas je prevsem veselilo, da smo v njem začutili nov veter, veliko zaupanje v partijo in partizane na Štajerskem. V prvem okto-

berk. Že ob 7. uri zjutraj je do vasi neopazno prišel in vdrl vanjo 4. domobranci bataljon. Borci 9. brigade so se rešili s prebojem. Po korpusovem poročilu je bilo na domobranci strani 11 mrtvih in 7 ranjenih, pri partizanih pa 6 padlih in 2 ranjena. Padel je tudi namestnik političnega komisarja 3. bataljona. Napadalec je brigadi zaplenil kadrovske arhiv.

Dva dni pozneje so šle nad bataljone 9. SNOUB kar tri domobranci kolone iz Št. Vida pri Stični in Stične, ena proti Lučarjevemu kalu, druga v smeri Rdečega kala in Sa-

da, tretja pa proti Zagorici. To pot ni bilo presenečenja. Prvo sovražnikovo kolono je napadel brigadni 1. bataljon, zaseda 2. bataljona je napadla drugo kolono, s tretjo pa se je spopadel bataljon 8. brigade. Vsi trije partizanski bataljoni so po nekaj urah boja nagnali Nemce in domobranci v izhodiščne postojanke.

Dne 20. julija je sovražnik iz Št. Vida spet skrivaj šel na enote 9. brigade, ki so bile na sektorju Lučarjev kal-Kitni vrh. Ena domobranci kolona je med pohodom napadla in ubila političnega komisar-

ja 2. bataljona in njegovega kurirja ter se s tem odkrila. Borci so jo pri Selah prestregli in napadli, da se je s tremi mrtvimi vrnila v oporišče.

Že naslednji dan so šli Nemci in domobranci iz Št. Vida s tremi četami nad brigadni 1. bataljon na Lučarjevem kalu in ga začeli obkroževati. S posredovanjem drugih brigadnih enot se je napadeni bataljon prebil proti Kitnemu vrhu. Trd boj je trajal več ur. Deveta je imela 9 mrtvih, enega ranjenega in 14 pogrešanih. Na domobranci strani je bilo 15 mrtvih. Partizani so izgu-

bili 3 strojnice in 6 pušk.

Samo dan pozneje so združeni sovražniki vsilili 9. brigadi na Orlaki in Selah pri Šumberku že peto zaporedno akcijo s presenečenjem. Napadli so njen štab in komoro. V pomoč je prišla 8. brigada, a se je sovražnik naglo umaknil proti Zagorici. Na strani Devete je padlo 5, eden je bil ranjen, 6 borcev pa je bilo pogrešanih. Ko se je 27. julija zgodaj vrnila v brigado njena inženirska četa, ki je ponoči z levstikovci porušila železniški predor pri Šmarju, je 9. brigada odšla v Hinje in Žvirče.

Partizanski znaki in medalje (125)

Deveti korpus

Spominski znak pripadnikov 9. korpusa je oblikoval akademski kipar Negovan Nemec iz Bilj pri Novi Gorici. Aurea Celje je izdelala skupno 10.000 znakov, ki so jih razdelili na veliki proslavi ob 40-letnici ustanovitve 9. korpusa v nedeljo, 11. septembra 1983, v Novi Gorici. Na proslavi se je zbralo 9160 pripadnikov 9. korpusa, med drugim tudi njegovi poveljniki Lado Ambrožič-Novljan, Stane Potočar-Lazar in

not, Buozzi, Picelli, A. Gramsci, 30. divizije (Gorčičeva, Bazoviška in Kosovelova brigada ter jurišni bataljon 30. divizije), 31. divizije (Gradnikova, Prešernova in Vojkova brigada ter jurišni bataljon 31. divizije), borci Briško-beneškega, Dolomitskega, Gorenjskega, Istrskega, Idrijsko-tolminskega, Jeseniško-bohinjskega, Južnoprimorskega, Moravškega, Škofjeloškega in Zapadnokoroškega odreda,

Brez spominske medalje Tretje prekomorske

Ob štirideseti obletnici ustanovitve 3. prekomorske brigade NOV Jugoslavije je skupščina občine Ilirska Bistrica kot domicilna občina podeljevala skupinske medalje živim borcem te brigade. Te medalje nisem prejel, čeprav sem bil tudi jaz član te brigade, in sem o podelitvi zvedel iz glasila TV 15.

V narodnoosvobodilno gibanje sem se vključil že leta 1941. V začetku januarja 1942 so me po izdaji aretirali fašisti, in sicer ob polnoči na mojem domu v Goračih pri Čabru ter me odpeljali v okrajni zapor v Čabru. Na desetdnevni zaslusni in trpinčenju nisem ničesar izdal. Okupatorji in domači izdajalci so me spraševali, kje so partizani, kdo jih podpira, kdo zbira orožje starojugoslovanske vojske itd. Vsak dan sem bil ob zaslišanju pretepen od nezvesti, češar se spominjajo stari, še živeči Cabranci, ki so skozi okna gledali, ko so me Italijani nosili v rjuhah iz stavbe, kjer je bilo zaslišanje, do čabranskih zaporov.

Po desetih dnevih v Čabru so me zvezanega v verige prepeljali v Tržaške zapore, kjer sem v celici, brez postelje preživel šest mesecev. Vsak dan sem dobil le en obrok gusne čorbe ter kosček starega kruha. Tu sem ob enem jutranjih sprehodov srečal rojaka Branka Volfa in njegovega brata Filipa ubili Italijani, moje starše so odgnali na otok Rab in v

Gonars v Italijo, živino odgnali, gospodarsko poslopje pa požgali. Po šestih mesecih v Trstu so me prestavili v zapore v Rimu, od tod v zapor v Pistici - provinca Matera blizu mesta Taranta. Tu so nas osvobodili Angleži in Amerikanci. Štiri mesece pred kapitulacijo Italije je bila v Bariju ustanovljena 1. prekomorska brigada, v katero sem bil tudi sam vključen.

Iz Gravine pri mestu Bari je bila brigada prepeljana s partizansko ladjo na otok Vis. Z otoka Visa je bila brigada premeščena v Dalmacijo in prek Velebita v Drvar. V Drvarju se je 1. prekomorska brigada razformirala, njeni borci pa so bili vključeni v 6. liško divizijo. Jaz sem bil vključen v 1. bataljon 1. brigade. Bojeval sem se torej v diviziji, ki je znana med drugim kot osvoboditeljica vrhovnega štaba in maršala Tita ob desantu na Drvar, 25. 5. 1944. Sam sem bil eden prvih borcev, ki so takrat po strašni maršruti prihiteli v pomoč vrhovnemu štabu, ki je s hriba Kičevo odšel na otok Vis.

Pozneje je imela 6. liška divizija nalogo, da se prebije v Srbijo, kjer se naj bi vključila v novo fronto. V hudem in napornem maršu je veliko borcev zbolelo za trebušnim tifusom. Med njimi sem bil tudi jaz. Z dvema letaloma so nas hude bolnike prepekljali v bolnišnico v Bari v Italiji. V bolnišnico smo prišli

zelo izčrpani. Šele po dvajsetih dnevih se je začelo zdravje počasi izboljševati, tudi vročine ni bilo več. Spominjam se, da sem imel takrat okrog 45 kilogramov in sem le po naključju ostal živ.

Po zdravljenju sem se vrnil na otok Vis, kjer sem se vključil v 3. prekomorsko brigado, in sicer v 1. bataljon. Spominjam se boja na morju, na partizanskih ladjah, izkrcanja pri Kaštelu. Kako so nam vaštanke nad Splitom pripravile polne skafje vina, ki smo ga pili kar z zajemalkami in šli še bolj pogumno na Nemce. Tu smo zajeli veliko Nemcev, toda tudi veliko naših borcev je padlo. Pa boji za osvoboditev Knina, kjer je napad na mesto trajal celo noč v deževnem vremenu. Grmeli so nemški in naši topovi.

Spominjam se, kako smo po osvoboditvi Knina postavili ljudsko oblast ter nato šli v boj za osvoboditev Mostarja. Posebej hudi boji so bili na širokem bregu poleg tovarne tobaka. Osvobodili smo tudi samostan in teološko šolo. Nekateri patri so nam nosili zaboje s strelivom na položaje. Mostar je bil osvobojen v poznih večernih urah. Nemci so se po železnici umikali proti Sarajevu. Mi smo se bojevali naprej.

Naša Tretja prekomorska brigada je zasedla Trst in Tržič. Čakali smo na postavitve meje. Iz Tržiča smo odšli v Buje. Tu so bile opravljene v

navzočnosti naše brigade državne volitve. Šele novembra 1945 smo se letniki 1917 vrnili domov.

Po vojni sem postal udarnik dela z udarniško izkaznico. V Kočevski Reki 1948 sem stopil v Ljudsko milico. Služboval sem na postaji v Kočevski Reki. V letu 1948 sem odšel v Begunje v šolo za miličnike. To so bili časi informbiroja. V ljudsko milico sem stopil z namenom, da zagotovim javno varnost v socialistični domovini, da po vojni očistimo ostanke bele garde, ustašev, četnikov in domobrancev. Seveda tudi zato, da si zagotovim ustrezne finančne pogoje za življenje moje družine in pozneje v starosti tudi ustrezno pokojnino. Vseskozi sem bil proletarec, delovni človek brez lastnega stanovanja, zemljišča ter brez osebnega vozila.

Rojen sem bil 5. 11. 1917 v Goračih pri Čabru. Sem upokojen miličnik, dobivam skromno borčevsko pokojnino. Danes smo namreč borci materialno ogroženi, tako da si ne moremo kaj dosti kupiti za prehrano, ki je zelo draga. Mnogi bogatejši uživajo dobroto in so pozabljivi čase NOB ali pa sploh ne vedo zanje. Taki ljudje ne poznajo stabilizacije. Ali pa eno govori, drugi delajo. Žal tako delajo tudi nekateri komunisti.

Franc Turk



Spominski znak pripadnikov 9. korpusa

Jože Borštnar-Gabrovčan. Borcem posameznih enot so spominski znak razdelili na zbornih mestnih enot. Do znakov so bili upravičeni pripadniki teh enot: štaba 9. korpusa, pokrajinskega komiteja KPS, pokrajinskega odbora OF, PNOO, zaščitnega bataljona korpusa, zaščitne čete PK KPS, artilerije korpusa, tehnik, tiskarn, sanitete in bolnišnice, VOS, narodne zaščite, 2. brigade VDV, 4. brigade Knoja - kurirji, vezisti, aktivisti OF, pripadniki vojnih področij, borci divizije Garibaldi natisione (brigade: Triestina, B. Fanta-

borci 1., 2., 3., 4. in 5. prekomorske brigade, 1. in 2. tankovske brigade, Artilerijske brigade, letalci prekomorci, mornarji prekomorci, 5. bataljon 11. dalmatinske brigade in sardinci.

Deveti korpus je bil ustanovljen 21. decembra 1943, svojo zgodovinsko vlogo je odigral predvsem v boju za našo Primorsko, na njegovi bojni poti pa je bilo tudi veliko bojev in zmag na Gorenjskem. Ob koncu leta 1944 je bilo v 9. korpusu skoraj 12.000 borcev.

Janez J. Švajncar

brskem pismu, je Kristofov ton zelo oster in kritičen. Zaradi zelo pomanjkljivih zvez in poročil od 2. grupe odredov. Kristof ji očita, da se je izogibala akcij, da je zaradi defenzivne taktike doživela razbitje, da ni imela pravilnega odnosa do prebivalstva. »Gorenjci nam javljajo, da jim je bil vaš prehod čez njihovo ozemlje prej v škodo kot v korist. Pravijo, da niste hoteli pristati niti na eno skupno akcijo na Gorenjskem«, je zapisal Kristof in dodal, da bodo svojo sodbo o pohodu izrekli šele po poročilu 2. grupe odredov. Na podlagi te vsebine pisma lahko z vso gotovostjo trdimo, da CK KPS ni prejel poročila, ki ga je Dušan Kveder-Tomaž pisal z Gorenjske tik pred odhodom slabe tretjine 2. grupe odredov na Štajersko. Skala, ki je bil po končanem pohodu na poročanju v glavnem poveljstvu, pa se je pritoževal, da ga niso hoteli poslušati.

Morda je tu potreben kratek komentar glede ocenjevanja »Štajercev«, s strani 1. grupe odredov in »Gorenjcev« s strani 2. grupe.

Bolj ko se je zaradi nenehnih bojev in hajkanja vseh enot obeh grup oddaljevalo ureniti skupno načrtovanje osvoboditve ozemlja zahodno od Save, bolj so se kopičile tudi pripombe na ravnanje enot in obeh štabov. Pripombe na račun gorenjskih partizanov s strani 2. grupe odredov so bile na las podobne tistim, ki jih je imela 14. divizija na račun obeh štajerskih brigad in drugih enot 4. operativne cone. V svojem, že omenjenem, poročilu je Dušan Kveder-Tomaž med razloge za neizpolnitev naloge (to je osvoboditev Poljanske in Selške doline) navedel, kot prvo težavo vsesplošno prepričanje gorenjskih partizanov, da je pre nagljeno misliti na osvoboditev območja. V pismu navaja, da so s štabom 1. grupe odredov napravili 14. julija nadroben načrt osvobajanja, vendar so pri tem že izgubili tri dni in so jih Nemci v tem času izsledili. Navaja tudi težave pri preskrbovanju s hrano in z vodniki. Ob koncu tega svojega nedokončanega pisanja stavek, ki je gotovo objektivna slika odnosa sil. Naj ga citiram:

»Izrinuti nemške patrulje in zasede iz hribov

in gozdov, likvidirati toliko utrjenih postojank, odbiti napade njihovega pokretne korpusa, okrog 2 tisoč mož policije, ki ga vržejo vedno tja, kjer je potrebna večja akcija proti partizanom, je bilo nemogoče izvesti v kratkem času... Ena najvažnejših težkoč je v tem, da je naša akcija padla baš v čas splošne nemško-italijanske ofenzive na partizane. Ta ofenziva je končala s popolnim neuspehom, ker ni uspela uničiti niti ene od edinic I. ali II. grupe. Vendar so nam te hajke onemogočile naše ofenzivne akcije... Nadaljnja težkoča je bila v



Načelnik Glavnega štaba NOV in PO generalmajor Dušan Kveder v Ručetni vasi, poletu 1944.

skrajni fizični izčrpanosti našega moštva radi stalnega glada in napornih maršev.

Kveder je v tem svojem poročilu tudi kritičen do gorenjskih terenskih organizacij: »Do našega prihoda ni bilo izvršeno nobeno politično in organizacijsko pripravljalno delo za splošno vstajo (podčrtal M. R.) kakršno smo izvršili v teku par mesecev na našem terenu na Dolenjskem...«

Zapisal je mnenje, da bi vstaja imela bolj naravno puča, izvedena izključno z našimi vojaškimi silami brez podpore in v mnogih primerih celo proti volji prebivalstva. Zanimiva je njegova zahteva, da bi bilo potrebno popolnoma prevzgojiti ves komandni kader in moštvo gorenjskega bataljona, da pa tega v tako kratkem času niso mogli. Kako veliko vlogo je politični komisar Tomaž pripisoval politični vzgoji borcev, lahko spoznamo tudi iz vsebine njegovega drugega poročila po novembrski bitki na Dobrovljah, kjer lahko preberemo njegovo misel, da bi bilo treba stare štajerske partizane prevzgojiti po zgledu šole na Pogledu.

Vse te pripombe v zgoraj citiranih poročilih so po mojem mnenju enostranske, bolj rezultat takratnega razpoloženja in demoralizacije kot tehtne in argumentirane ocene ravnanja enot 1. grupe odredov. Zanimivo pa je, kako Tomaž miselnost partizanske izkušnje z Dolenjske presaja v povsem drugačen odnos sil in taktiko bojevanja. V času, ko je Tomažev 2. partizanski bataljon taboril in se učil na Pogledu (od 8. januarja do 23. marca), so prestajali gorenjski in štajerski partizani hude preizkušnje v zasneženih gozdovih. V prvi partizanski zimi so pokazali veliko junaštvo. Zaradi njega so tudi doživeli množično strahovito maščevanje okupatorja, a je vendarle zasluga tega osvobodilnega boja, da so morali Nemci odločiti vrsto načrtov za uničenje slovenskega rodu.

Napačen bi bil sklep, da se oba štaba (Rozman-Kveder in Gregorčič-Kebe, to pa so bili predvojni komunisti in španski borci) kakorkoli razlikovala v pogledu revolucionarnih smotrov in ciljev našega NOB. Prav gotovo je

bila tako pri obeh štabih kot v vseh takratnih enotah okrog 600 gorenjskih partizanskih in okrog 300 borcev 2. grupe odredov (200 jih je ostalo na italijanski strani) skupna in enotna volja, da bi dosegli čim večje vojaške uspehe, razlike so obstajale le glede ocenjevanja realnih možnosti za osvoboditev Gorenjske in v načinu partizanskega bojevanja.

Kidrič je zapisal, da je 2. grupa odšla v neprimernem času in po neprimerni poti. Že na sami italijansko-nemški meji je naletela na ovire, ki niso bile manjše od Save in železnice pri Litiji. Nemci so mejo proti Ljubljanski provinci zaprli kot pravo frontovsko črto. Prave koordinacije in načrtovanja akcij med obeh štaboma ni bilo, pa tudi ne med glavnim poveljstvom in štabom 1. grupe odredov, kajti ukaz in navodila za akcijo je ta štab dobil nepozno, pa tudi sicer ni mogel pred načrti za akcijo vplivati s svojimi mnenji in izkušnjami kot najboljši poznavalec položaja v svojih enotah in prebivalstvu Gorenjske. Praviloma bi moral štab 1. grupe odredov voditi vse operacije na svojem območju skupaj s štabom 2. grupe odredov. Ni bilo tudi pravilne ocene razpoloženja prebivalstva v vzponu okupatorjevega nasilja in v času nemške poletne ofenzive na svetovnih frontah in na zasedenih območjih. Razmerje sil partizanske vojske in okupatorske takrat ni omogočalo ustvarjanja svobodnih območij. Kristof je podatke za svojo kritiko dobil v poročilu 1. grupe odredov, kjer je zapisano, da je morala prebivalstva po prihodu »Štajercev« celo padla zaradi represalij, zaradi neaktivnosti, zaradi prehranjevalnih akcij 2. grupe, ki je potrebovala zaloge hrane za pohod proti Štajerski. »Štab 2. grupe je odločil, da gre čimprej na Štajersko in zato ni pristal na nadaljnje skupne akcije potem, ko je propadla zamisel o osvoboditvi in ljudski vstaji.«

Tako vidimo, da oba štaba razloge za neizpolnitev skupne akcije iščeta predvsem v tako imenovanem subjektivnem faktorju, ne pa v uresničljivosti zastavljene naloge.

(se bo nadaljevalo)

Sosed in njiva

Hodili so v razmaku, sproščeno in hitro, kot so bili vajeni. Nevarne nočne poti, večinoma v bližino postojank so jim izostrile čute, da so zaslutili večino mest, kjer bi lahko padli v nemško zasedo. Sposobnost, da so zelo hitro ustrelili nazaj in se razpršili, jim je pomagala preživeti. Javor, ki je poznal ta del poti, hišo, kamor so bili namenjeni, je hodil spredaj. Za njim Sandi, vodja patrulje in zadnji, majhni, nemirni Čizek, ki je iz navade tiho preklinjal. Sandi in Čizek sta hodila skupaj že pol leta, Javor pa jima je bil dodeljen pred tednom dni, ko je prišel iz bolnišnice.

Ozka uhojena steza je prešla na ploščad, kjer je Javor obstal. Zaobrnil se je in Sandiju z roko mahal proti hiši, ki je stala pod ovalnim grebenom, varovana pred ostrimi zimskimi vetrovi. Rdečkasta streha, bele stene hiše so v mesečini ostro izstopale od velikih gospodarskih poslopj, ki so bila motne barve. Nad hišo so se vzpenjale dolge njive, višje travniki, pod hišo sadovnjak, kjer so presenečala v vrsto posajena drevesa.

Sandi je s pogledom natančno preiskoval okolico hiše in ugibal kje bi Nemci lahko postavili zasedo. Ni bilo veliko verjetnost, vendar med njimi je veljalo pravilo, da so hiše, zaselki največje pasti za partizane. Čizkove vse glasnejše kletvice ga niso omajale, da bi Javorju z roko pomahal, naj gredo naprej. Nestrpnost razburljivega partizana ga je celo zabavala. Hkrati mu je bila opozorilo, da mora še počakati, saj bi Čizek hotel vse opraviti na hitro. Šepnil je partizanoma, naj prideta k njemu.

V sadovnjaku se bomo raztepli, obkrožili poslopja in malo poropotali. Če so Nemci kje skriti, ne bodo mirno zdržali,« je razlagal Sandi. »Ti, Javor, boš potem nad hišo stražil. Ko bom ugotovil, da je pravi trenutek, te bo Čizek zamenjal.«

Spregledal je Čizkovo željo, da bi še nekaj povedal. Z roko je pokazal Javorju, naj gre naprej se zaobrnil, da bi tako zavrl še zadnjo možnost malega, ki ga je očitno uklenila ena od njegovih veterinih zamisli.

Urejenost, ki je bila očitna že iz daljave, se je pri hišah še stopnjevala. Sandi se ni spomnil, da bi pri kateri kmečki hiši v hribih videl tak red, vse pospravljeno. Hiša je bila zdaj videti še bolj bahava. Pozidana v nadstropje, s širokimi, kamnitimi stopnicami, kamnitim obokom je kazala, koliko gospodarju pomeni mogočni videz.

Sandi je pomignil Čizku, naj se pritisne k steni, sam pa je s strani potolkel po mogočnih, zrezljanih vratih. Udarec s pestjo komaj da se je slišal. Stegnil je nogo in brcnil v vrata. Zvok je bil dovolj močan, da bo prebudil gospodarja. Vseeno je moral brcniti še dvakrat, da je globoko iz veže zaslišal glas.

»Kdo trka?« je glasno, prestrašeno vprašal moški iz veže.

»Odprite! Partizani,« je užaljen nad čakanjem ostro zaklical Sandi.

Moški se nekaj časa ni zganil. Ni bilo slišati korakov, ne ključa v debelih vratih. Na Sandijev ponoven klic, naj odpre, je le zaslišal ključ, ki se je zavrtel v ključavnici.

Ob soju vežne svetilke je Sandi opazoval srednje visokega, koščenega moža, ki si je z napol odprtimi usti, z začudenim pogledom hotel ustvariti prvi vtis, s kakšnimi ljudmi se je srečal. Njegov pogled je iz obraza poteval po Sandijevi opremi in se najdalj zaustavil na brzostrelki.

»Če želite hrano, kar malo počakajte. Imamo pripravljeno za take primere. V hiši pa se nikar ne zadržujta.

Nemške patrulje hodijo ponoči naokrog, nenaadno vdrejo tudi v hišo,« jima je z drhtečim glasom razlagal gospodar.

»Kar naj pridejo. Imamo dobro postavljene zasede, bodo že videli hudiča,« je bahavo povedal Čizek.

Če bi samo streljal, odlični partizan, je nesrečen pomislil Sandi. Ko pa spregovori, ni da bi o tem premišljal. Koliko skvari?

»V hišo bi šla, če dovolite,« je skušal kar najbolj mirno poprositi Sandi. »Nekaj bi rada pozvedela.«

Gospodar je opletal s koščenimi rokami, vzdihoval, nato pa ju je le povabil v sobo. Precej je stopil k oknom, še tesneje je navlekel zaveso. Sandi je vsak njegov gib spremljal z uperjeno brzostrelko. Ko je gospodar prižgal luč in zagledal dvoje brzostrelk, uperjenih v njegovo telo, je prebledel.

»Nisem tako nevaren,« se je skušal nasmehniti.

»Tukaj imajo kmetje precej skritih pušk, ker so lovili na črno,« je pojasnil Sandi in spustil roko z brzostrelke.

»Lovska puška, s skrajšano cevjo, debelimi zrnji, je lahko strahotno orožje,« je pomenljivo zategnil Čizek.

Gospodar si še ni opomogel od strahu. Zbegan ju je gledal, nato pa se je skušal opravičujoče nasmehniti.

»Nisem pomagal partizanom, to je že res. Proti pa tudi nisem. Ravnam, kot mi ukažejo. Ne zamerite, kmet ne more ničesar opraviti proti puški. Zato uboga.«

»Koga?« je naglo vprašal Sandi.

»Tistega, ki ima puško,« je že bolj zbrano odvrnil kmet. V oči se mu je povrnilo nekoliko leska. »Morate nas razumeti. Dal bom, kar boste rekli, samo jutri, ko boste vi že daleč, bom vajin prihod javil Nemcem.«

»Če bi vsi tako naredili, bi imeli Nemci lahek opravke. Natančno bi vedeli, kje se najpogosteje zadržujemo, kje nam pomagajo in bi nas hudo podili,« je razburjen povedal Čizek.

Gospodar je najprej užaljeno stisnil usta, nato pa je, po premisleku začel kimati, da razume.

»Mislim sem, ko ste že daleč, da vam to ne škodi. Me ne pa le obvaruje,« je pojasnjeval kmet in stresel z rameni. »Bom pa tiho, če mi izrecno ukažete.«

Nadaljnji pogovor je prekinila gospodinja. Ne manjša od moža, krepka v telo, smolnato črnih las, spletenih v kito, zelo gladke polti je zbužala imeniten videz. Bolj kot mož, ki je bil videti ob ženi zaradi lahkih peg in las, ki so vlekli na rdečkasto, nekam siroten. Bolj kot on je

gospodinja sodila v mogočno hišo. Presenetil pa ga je narezek. Veliki, debeli kosi suhe gnjati, mesnata posušena slanina, veliki kosi kruha, in celo dve skodeli bele kave. Vse to je spretno polagala na mizo in jima vabljivo kimala. Nenaadno hitro je vse pripravila, je pomislil Sandi. Kot bi nas pričakovala?

Gospodar je medtem vzel iz hrastove omare steklenico žganja, temno zelene, majhne kozarčke, ki so morali biti svoj čas zelo dragi. Le kako imenitno nam strežeta? Če potlej to prijavi Nemcem, kaj si mislijo o gostiji? Če pa se zlaže, s čim je postregel zakaj bi potlej prihod partizanov rad prijavil? Ja, ja, kar precej narobe, se mu je razkrilo.

Gospodinja, ki ju je zelo radovedno opazovala, jima je z roko kazala, naj si vzameta. Ko sta se le spogledovala, je zbegnala vprašala:

»Mislite, da ni dovolj dobro ali celo kaj hujšega! Saj bi se lahko zgodilo,« je rekla, vzela najmanjši kos gnjati, nato še slanine in prigriznila. »Verjemita, ni slabo.«

Sandi je nekaj hipov ostro gledal Čizka, ki ni trenl. Zaobrnil se je h gospodarju, ki ni sedel, ampak se nemirno prestopal na mestu.

»Ne razumem te spremembe,« je začuden rekel Sandi. »Sprva niste želeli odpreti, zdaj pa takšna gostija? In tako hitro pripravljeno?«

Gospodar in gospodinja sta se zbegnala pogledala. Gospodinjini obraz, kot bi otrpnil v napetem pričakovanju, gospodar pa je živčno mežikal z očmi in si stiskal prste, da mu je v členkih pokalo.

»Partizani poredko zaidejo v te kraje. Smo preblizu postojanke. Zato nas je nekoliko zbegalo. Postrežemo pa radi,« je začel pojasnjevati gospodar. »Posebej, ker ste vi prvi, ki ste prišli k nam. Povem po pravici: tako pogumen pa nisem, da bi upal vsako noč gostiti partizane. Tudi če bi imel hrano.«

Olajšano je zavzdihnil. Pogledal je ženo, ki pa ji moževa razlaga ne pregnala otroplosti.

»Bi vi pomagali partizanom, če bi bili v veliki stiski?« je vprašal Sandi.

Spet je gospodar poskušal s pogledom zganiti ženo, da bi sodelovala v pogovoru. Prezrla je njegove živčne prosee pogleda.

»V stiski si moramo ljudje pomagati...«

»Bi pomagali?«

Vprašanje, povedano ostro, je obviselo v zraku kot shrlljiv opomin. Kmet se je zamislil. Ni pa odgovoril.

»Zvedeli smo, da so se v teh krajih pred dvema mesecema mudili trije partizani. Eden je bil ranjen v nogo. Druga dva ga spričo hajke nista mogla nositi in sta iskala nekoga, ki bi ga z vozom odpeljal do nekega kraja. Ranjeni je v bolnišnici umrl, od drugih dveh je eden padel, drugega so ranjenega Nemci dobili in ustrelili kot talca. To je čudno pa smo prišli, da bi morda zvedeli, kako je bilo. So bili morda pri vas, ste kaj slišali o tem?«

Gospodar je v začudenju našobil usta, se crrl k ženi, ki se je tokrat le zganila.

»Ne, o tem pa nisem slišal. Da streljajo, to že. Tukaj, prav v bližini pa ni bilo mrtvih. Tako se hitro razve,« je povedal gospodar. Prijel je kozarček, pomignil partizanoma, da bi tudi pila. Ko ni

sta prišla kozarčkov, je sam izpil žganje. »Nesrečni, ti vaši.«

Tudi vaš sosod, Savšek. Njega so takoj po tistem obisku Nemci odpeljali v ječo in ustrelili. Je morda Savšek peljal partizana? Morda je bil izdan in so ga Nemci, ker ni hotel povedati, kam je peljal ranjenega – ustrelili? Ni to vaš sosod? Bi nam lahko o tem kaj povedali? To se je zgodilo pa prav v bližini. Kdo bi po vašem lahko Savška izdal Nemcem?«

Čizek ni mogel strpeti. Igral se je z brzostrelko in cev uperil v prepadenega gospodarja, ki se mu je čelo orosilo, oči napenjale v grozi.

»Pojdi in zamenjaj Javorja na straži,« je ukazal Sandi.

Ko je Čizek odšel, je začel Sandi opazovati gospodinjjo. Polni, gladki obraz se ji je razžalostil. Raztreseno je gledala naokrog; polna, čutna usta so ji drhtela. Preživljati mora strašno bolečino, je pomislil Sandi.

Z Javorjevimi tihimi vstopom, ko ni niti pozdravil, se je Sandijeva pozornost osredotočila na gospodarja. Javorju je gospodar pokimal v pozdrav, ne da bi ga natančno pogledal. Nato ga je nekaj začudilo. Mežikal je z očmi, pogledal Javorja, nato pa se je nagnil, boleče zastokal in z grozo strmel v Javorja. Sandi je v tem zaslišal ženin presunljivi jok. Strmela je v Javorja in hlipala.

Javor si je snel čepico, da so bili vidni njegovi gosti, svetlo kostanjevi lasje. Počasi je šel pred gospodarjem do žene in oba vprašal:

»Sta me prepoznala? Mi smo se že srečali. Precej drugače. Se spominjate?«

Gospodar ni prikimal, ni spregovoril, ampak je samo zaprl oči. Žena pa je v solzah prikimala, da je Javorja prepoznala. Krčevito je povijala roke, močno telo so ji stresali krči.

»Bomo takoj odšli?« je vprašal gospodar, ki ga je od vsega najbolj prizadel ženin jok in bi mu rad ušel. »To, kar ste vpraševali, drži. Nisem govoril resnice.«

»Ste vi šli povedat Nemcem, da je Savšek z vozom odpeljal ranjenega partizana?«

»Saj ste zato prišli. Vse veste. Kaj bi še govorili. Pojdimo,« je začel priganjati gospodar.

»Ženi ne boste ničesar naročili?« je vprašal Sandi.

Kmet se je bridko nakremžil. Hotel je pogledati ženo, a je zaobrnil glavo nazaj. Nato je zamahnil z roko in boleče zastokal.

»Franc, pa tako sem te prosila, da ostani doma in pozabi?« je očitajoče vzkliknila žena.

Glasne kletvice, ki mu je ušla, se je kmet prestrašil. Nekaj hipov je bil zbegan, nato je začel pridušeno stokati. Krilil je z rokami, dušil grgajoče glasove, ki so grozili, da se sprevržejo v kričanje.

»Gremo,« je obupano kriknil gospodar in proseče mahal z rokam. »Zdaj bi poslušal samo očitke. Vse to moje, ko sem tako skrbel za vsako stvar, bo šlo k vragu. Počasi se je zaobračal k ženi. Davna nejevolja ali sovraštvo mu je zbrzdalo k. »Zastonj bi ti govoril, ti ne boš znala gospodariti. Še huje, če boš našla koga po svojem okusu. Bolj bo govoril kot delal. Ne smem pomisliti. Pojdimo.«

Žena jih ni poskusila zadržati, pa je Sandi ukazal, da odidejo. Na dvorišču so še

toliko postali, da se je gospodar nagledal poslopj, nato pa je sam stopil naprej.

Tokrat so šli v prejšnjem vrstnem redu. Spet spredaj Javor, za njim Sandi, nato kmet in zadnji Čizek. Sandi se je večkrat ozrl in videl kmeta, kako si vse ogleduje. Rad bi si veliko stvari ohranil v spominu. Za toliko časa, kot mu ga je še preostalo.

»Glede Savška, zaradi katerega ste prišli. Ne rečem, da je bil zelo slab človek, prav dober pa tudi ni bil! To tako, da veste,« je začel razdraženo razlagati kmet.

Govoril je tako glasno, da je Javor, ki je bil skoraj trideset metrov pred njim, vse slišal. Sandi ni razumel, zakaj se je zaobrnil in tekel nazaj. Nagonsko je prijel brzostrelko v roko in jo uprl naprej. Zaslišal je užaljen krik, nato je videl, kako je Javor udaril kmeta v obraz.

»Ti, siti prasec boš govoril o slabem človeku,« je vpil Javor. »Nisi me hotel peljati do bolnišnice, prijavil pa si soseda, kar ti ni bilo treba. Zdaj hočeš še mrtvega blati, ti, ko je moral zdržati strahotne muke, da ni izdal. Nas v bolnišnici bi vse pobili, če bi bil tvoj sosod slab človek. Še eno slabo besedo o njem, pa te bom premlatil.«

Kmet je nekaj mrmral, nato pa je očitajoče zabrusil.

»Nisem vedel, da tudi vi tepete. Saj potlej niste boljši od njih.«

Sandi je ukazal Javorju, naj gre na čelo, sam pa je stopil do kmeta.

»Ne tepemo, ne mučimo. Včasih pa komu odpovedo živci. Javor tega ne bi smel napraviti, vendar ga razumem. Ti pa tiho o sosedu, si razumel?«

Kmet ni pritrdil. Spet je mrmral. Sandi ni razločil, kaj bi želel povedati. Je pa razumel, da se togoten razburja in bi se rad upiral. Ukazal je Čizku, naj kmetu zveže roke. Na njegovo prošnjo, naj tega ne napravijo, da ne bo ušel, Sandi ni popustil.

Tudi kmet ne. Godrnjal je, škrtal z zobmi, da bi jim nekoliko zagrenil pot. Niso se zmenili zanj. Ima pravico, da je slabe volje – na svoji poslednji poti.

Prišli so na obrobje planine; vse več je bilo grmičja, prva drevesa. Pred njimi se je kazal listnat gozd. Iz steze so stopili na kolovoz in tiho hodili naprej.

Čizkov ostri krik: »Stoj! Stoj! Streljam!« je Sandija boleče presunil. Obstal je in napet čakal. Po kratkem Čizkovem rafalu je nastala tišina.

»Zdaj samo čakamo, da bomo ustrelili, kjer bo zašumelo in počakali. Trem ne boš ušel,« je Čizek vpil kmetu, ki se je pritajil. »Nimaš

upanja. Ustrelil bom, nato stopil korak naprej in obstal. Ne boš mogel izrabiti moje- ga šuma in zbežati.«

Čizek je zdaj ravnal, kot je napovedal kmetu. Ni imel močnih živcev, pa je zavpil, da se vrača. Dvignil se je in Čizek mu je kriknil, naj steče na stezo.

Nekaj časa so hodili tiho, nato je kmet spregovoril:

»Kar dobro imate to vpe- ljano. Precej čvrsto sem račun- al, da vam bom v gozdu ušel. V temi, hrupu, ki bi ga vi zganjali. Tudi z zvezanimi rokami.«

»Eden nam je tako ušel. Potlej smo vse premislili in zdaj ravnamo, kot si videl,« mu je povedal Sandi. »Čizku ne poskušaj zbežati, preveč natančen strelec je. Edino, če si želiš hitro smrt.«

Kmet je dolgo hodil tiho. Prišli so iz gozda na planjavo, med grmičje in redko drevje, ko ga je zgrabilo, da mora še nekaj povedati.

»Ste zaradi njive tudi kaj slišali?« je vprašal kmet.

»Dali so ti jo, Nemci. Veliko njivo.«

»Dali,« je s hripavim glasom jezljivo vzkliknil kmet. »Tole vam pa povem iskreno kot pred bogom: nisem prijavil Savška zaradi njive. Hotel sem le, da se v naše kraje partizani ne bi vrnili. Brez vas in težav do konca vojne.«

»Tudi če bi Nemci ostali?« je vprašal Sandi. »Si že pozabil, kdo te je rodil, kdo si, kako bi živel pod Nemci?«

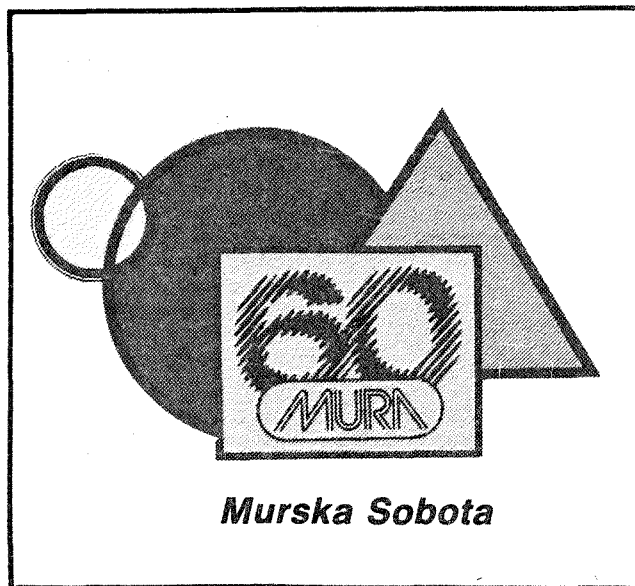
»Življenje je zmerom težko, vsaj meni se tako kaže. Navajen sem, da ubogam vsako oblast. Nobeni se ne upiram, ne skušam ničesar utajiti. Delam preudarno, veliko. In vseeno sem se zapletel. Jezi me, ko pomislim, kako bom končal. Ni prav nobene možnosti, da bi se kako odkupil? Dam vse, kar boste zahtevali. Vso živino, vso hrano. Obljubim za sveto, da poslej proti vam ničesar, najmanjše stvari. Človek s čudnim značajem ga lahko polo- mi. Se vam ne zdi?«

Sandi je začutil, kako ga spreletava nelagodno srh. Nekakšna zoprna srbečica. Kmet je top, prazen, ničesar ne občuti. Vsaj ne, kako je drugim. Le zase, kaj njemu ustreza.

»Če obudite Savška, Tonko, Manka, dosežete, da bi se Savškova žena in otroci vrnili iz taborišča, potlej bi se lahko pogovarjali. Pred takimi, ko ste vi, se moramo zavarovati, posvariti in obvarovati druge! Lahko to razumete?«

Kmet mu ni odgovoril in Sandi ni vedel, če je razumel. Morda niti ne, saj tega najbrž ne bi napravil, če bi razumel. Če bi vsaj bolj človeško čutil.

Vinko Trinkaus



KAREL KUMŠE

Partizansko gospodarstvo na Primorskem

Razvoj in organizacija vojne oblasti 9. korpusa NOV in POJ

Z ustanovitvijo 9. korpusa NOV in POJ je dosegla organizacija vojskovanja višjo stopnjo. Po nemški ofenzivi so brigade dejstvomale večji del po bataljonih. Ta način vojskovanja je postal neučinkovit, zato so začeli oblikovati kombinirane napade glavnine korpusa oziroma obeh divizij na eno ali več postojank. Enote so se premikale bolj pogosto, začeli so jih pošiljati v sosednje okoliše, na glavne komunikacije, kar naj bi preprečevalo presenečenje.

Štab 9. korpusa se je organizacijsko razširil in formal odseke. Ustanovitev 9. korpusa je imela za primorsko ljudstvo daljnosežen pomen politične in strateške narave. Njegove enote so ves čas delovale ob okupatorjevih pomembnih zvezah med Italijo in nemškim tretjim rajhom. Tako je 9. korpus s svojo operativno dejavnostjo pomagal narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije in zavezniškim silam na Apeninskem polotoku. Varoval pa je tudi ljudstvo in ljudsko oblast.

Na operacijskem območju 9. korpusa, ki je obsegal del Gorenjske, Notranjske in celotno Slovensko Primorje, so delovale tri divizije, ob 30. in 31. diviziji še italijanska divizija Garibaldi Natizone, enajst brigad in osem bataljonov v sklopu odredov. V vseh teh enotah je bilo več kot 8000 borcev.

Taka organizacija in obsežnejše naloge 9. korpusa so zahtevale, da se zaledna vojaška oblast organizira na novo. To se je zgodilo v letu 1944. Oddelek za zalednje, ki se je preimenoval v vojno oblast 9. korpusa, je na novo organiziral idrijsko vojno področje s komandami mest Dornberk, Sežana, Ajdovščina in Senožeče. Obe področji sta se kasneje združili in preimenovali v komando goriškega vojnega področja. Tako se je komanda mesta Dornberk preimenovala v komando mesta Gorica. Iz združenih komand mest Senožeče in Postojne, ki je do takrat spadala pod istrsko vojno področje v Postojno, ki je tako prešla v sestav komande goriškega vojnega področja.

Dne 1. julija 1944 je vzpostavila komando kobariškega vojnega področja s komandami mesta Kobarič, Kojsko, Št. Peter, Bovec, Tolmin in Breginj.

Po avgustu 1944 je Voja oblast 9. korpusa izvedla več reorganizacij. Tako so 4. septembra 1944 ustanovili Gorenjsko vojno področje s komandami mest Jesenice, Kranj, Škofja Loka in Žiri. Kasneje pa so ustanovili še komande mest Bled, Tržič in Radovljica. Takrat je bila ustanovljena tudi samostojna komanda mesta Trst. Istrsko vojno področje, ki je imelo takrat komando mest Koper, Materija, Št.

Peter in Ilirska Bistrica, je prišlo konec januarja 1945 iz območja 7. korpusa v vojno oblast 9. korpusa. Taka je bila vojna oblast 9. korpusa vse do osvoboditve.

Tako je imela vojaška oblast 9. korpusa skupno z odseki, tremi komandami vojnih področij, 18 komandami mesta, dvema delavskima bataljonama, tremi bataljoni NOVGRAD in dvema partizanskima stražama 2925 borcev in bork.

Razlika od prvo ustanovljenih področij in komand mesta je bila sedaj ta, da so

2 delovale na celotnem področju 9. korpusa, to se pravi na osvobojenem in neosvobojenem ozemlju. Komanda mesta Trst pa celo v mestu, ki ga je sovražnik okupiral. Večina so se zadrževale v bližini mest, po katerih so bile imenovane, n. pr. komanda mesta Gorica, Postojna, Tolmin in Bled, ne glede, da je območje nadzoroval tudi okupator.

Tako je zaledna oblast 9. korpusa s podrejenimi komandami področij in komandami mesta prevzemala mnoge naloge ter s tem razbremenjevala operativne enote vojaških poslov v zaledju. Hkrati pa utrjevala in širila sodelovanje s političnimi organizacijami in ljudsko oblastjo.

KVP in KM so uspešno opravljale naloge na področju partizanskega gospodarstva. Preskrbovale so operativne enote s hrano, obleko, obutvijo in naj-

različnejšo opremo. Kjer koli je bilo možno, se je organizirala proizvodnja in obrtne dejavnosti, v proizvodnih obratih in obrtnih delavnicah. Dobro je bil organiziran transport hrane, blaga in storitev, posebno še iz Furlanije, Trsta in Gorice, Tržiča in Gorenjske ter drugih pomembnih središč. Velika skrb je bila posvečena organizaciji skladišč hrane, različnega blaga, opreme, orožja in streliva, njihovem upravljanju, konspiraciji in varnosti. Izvajala so se javna dela, popravljali so porušene mostove in ceste, gradili barake in obnavljali požgane hiše ter gospodarske objekte.

Delavski bataljoni pa so delali tudi na poljih, predvsem pri spravilu poljskih pridelkov, pri vzdrževanju cest, telefonskega in električnega omrežja, elektrarn pa tudi drugih naprav. Organizirali so zdravstveno in

veterinarsko službo ter zaščito, področne bolnišnice in ambulante ter zdravstveno skrb na domu, anti-skabične in razkuževalne postaje. Na komandah mest pa prenočišča in prehrano, to so bile etapne kuhinje za prehodne. Na celotnem operativnem področju sta bila dobro organizirani kurirska služba in pošta. Telefonske zveze pa so delovale od Jesenic, Bleda, Tolmina, Cerknega, Gorice, Postojne, Idrije ter do Trsta.

Pri izvajanju teh nalog je zalednim enotam pomagalo zavedno ljudstvo, ki je organizirano delovalo prek OF in NO odborov, raznih komisij oziroma referentov, s katerimi so bile zaledne enote povezane. To se je posebno pokazalo pri organizaciji obveščevalne in protiobveščevalne službe, pri pomoči javnemu tožilstvu in področnemu sodišču, pri odkrivanju in preganjanju sovražne dejavnosti in kriminala. Pomembna pa je bila pomoč narodne zaščite, mladine, pri izvajanju nadzora nad gibanjem prebivalstva, zaradi zaščite proti gibanju sumljivih oseb. Na zunaj se je manifestiralo to delovanje na proslavah in prireditvah, pa tudi na javnih sodnih razpravah, kjer se je manifestirala pripadnost naši ljudski oblasti. S pomočjo prebivalstva pa se je tudi uspešno izvajala mobilizacija.

Takšna je bila organizacija vojne oblasti 9. korpusa vse do osvoboditve. Skrbeti je morala za organizacijo in usmerjanje zalednih enot na vsem območju Slovenskega Primorja in delu Gorenjske. Zlasti je morala pomagati pri strokovnih vprašanjih. Poleg tega pa so ji bile podrejene nekatere specialne enote.



Skupina funkcionarjev vojne oblasti 9. korpusa februarja 1944

Milan Guček

Po sledovih Šercerjeve brigade

Po več kot desetletnem neutrudljivem delu pri zbiranju podatkov, največ prek prič – udeležencev in opazovalcev vojnih dogodkov, sem imel za drugi del monografije Šercerjeve brigade že skoraj povsem napisano besedilo za knjigo, ki je obsegalo nekaj manj kot šeststo tipkanih strani, se pravi tridesetkrat več, ko pa je ostalo ohranjenih izvirnih poročil iz dobe pohoda 14. divizije na Štajersko. Bilo pa je v rokopisu še nekaj belih lis, ki nisem imel priložnosti, da bi nekatere dogodke opisal tako nadrobno kot druge. Neznansko me je vznemirjala zgodba o nekem menda hrvaškem domobranu, ki se je pridružil Šercerjevi nekje na njeni poti prek ozemlja Moslavine ali Zagorja, in je bil ranjen ter je izdihnil ob boju v dolini Gračnice, takrat, ko je padel Ilija Badovinac. Čisto po naključju sem našel v arhivu seznam med Pohodom padlih, ranjenih ali zajetih šercerjevcev in med njimi sem bil pozoren na ime Mirko Hrk, rojen v Gornji Rijeki. Morda pa je ta oni prostovoljec iz Hrvaške in junak iz Gračnice? Na karti sem zasledil kraja Gornja Rijeka in Sudovec na pogorju Kalnik v Moslavini južno od Varaždina, v nekem brigadnem poročilu pa sta bila oba omenjena tudi kot takratno prizorišče bojev z ustaško kolono. Pa tudi to so mi povedali pohodniki, da je izginila, verjetno je padla, vsa brigadna zaseda.

Čakal sem samo priložnosti, da bom vse to raziskal na samem kraju, kjer se je to dogajalo. Vendar, pot mi je bila od rok, in tudi se nisem mogel zadosti zbrati, da bi si jo zastavil čim bolj preudarno. Če bi vse to uspel razvozlati, bi bilo zame nedopovedljivo zadovoljstvo, verjetno tako, kot če upleni lovec po vztrajnih in dolgih zalezovanjih trofejno divjad.

V torek 31. maja 1983, je bila razširjena seja sekretariata našega brigadnega odbora in navzočim je bilo dano na voljo vabilo slovenjgraške občinske skupščine, kjer ima Šercerjeva brigada svoj domicil, češ naj se udeležijo slovesne seje ob občinskem prazniku tudi zastopniki brigade. Ker je bila seja sklicana za nedeljo, se, seveda, nihče od članov sekretari-

ata ni mogel odločiti, d bi šel na pot. Pa sem se priglasi jaz. Tudi zato, ker bo to priložnost, da bi se pogovoril z odločujočimi občinskimi ljudmi o rekonstrukciji bojišča pod Ravnjakom, na Anžejevih tratah, za katere sem odkril jaz, da so bile prizorišče vrha bojev Štirinajste na njenem Pohodu. To je ona znamenita »gora jurišev« z dne 21. februarja 1944, in ne, kot to zmoto kar naprej vlačijo po občilih in proslavah, češ da je »gora jurišev« Graška gora. Anžejeve trate naj bi uredili za 40-letnico proslavljanja pohoda Štirinajste.

Sobota pred odhodom v Slovenj Gradec je bila »moj« dan. Odložil sem delo za pisalno mizo. Brez vsakršnih obveznosti, prost tekani po mestu in vseh mogočih dnevnih opravkov sem se lotil pospravljanja in urejanja svoje jazbine – podstrešne sobice šestih kvadratnih metrov površine, kjer delam, si kuham in jem, sprejemam obiske in počivam, spim. Zame nadvse sproščujoče, zabavno in koristno opravilo obenem. To je bil zame počitek, da sem ga dobroba čutil.

V nedeljo, 6. junija, sem vstal zjutraj že ob pol petih, da sem se lahko odpeljal z avtobusom proti Celju ob pol šestih in da bom od tam lovil zvezo za Slovenj Gradec. V Žalcu sem izstopil, da se bom lahko z drugim odpeljal proti Velenju, tam bom moral pa poiskati tretjega, da bom lahko prišel na slovesno sejo. Na dokaj hladnem jutranjem vetru sem moral čakati kar slabo uro in med tem sem zajtrkoval – grizkal sem kosček biotrobavega dietnega kruha ter opazoval mlad poročni par, ki se je po v hotelu Ribin tam zraven preživel prvi poročni noči še ves ovenčan kar naprej ljubkoval, nekaj svtov pa se je dolgočasilo tam nekje za njima, mladoporočencema. Pripeljal je avtobus iz Celja in na njem smerna tabla – Slovenj Gradec. Izvrstno.

Spanec me je grabil med vožnjo, vendar zanj ni bila prava ura. Prepozna ali pa – prezgodnja. Tako sem se napol pri polni zavesti, vendar precej v slabi koži, pripeljal ob pol devetih v Slovenj Gradec. Ker je bilo do začetka seje

6 še poldrugo uro časa, sem se namenil na obisk k predsedniku občinske borbevske organizacije, nekdanjemu šercerjevcu. Zanj sem pripravil imena doslej le troje identificiranih žrtv napada na mojo brigado v Požgovi bajti na Paškem Pohorju. Trinajstim žrtvam Šercerjeve in Tomšičeve brigade načrtujejo postavitev spomenika in bi radi vanj vklesali njihova cela imena in kod so bili doma, tako da ne bi bilo na kamnu vklesano, kot je pogosto navada – in toliko in toliko neznanih borcev. Zelel pa sem tudi, da se s predsednikom pogovorim o pripravah za ureditev in rekonstrukcijo bojišča na Anžejevih tratah pod Ravnjakovim vrhom in da ga prepričam, da bi bil vendar že primerno urejen, dejanski kraj celodnevne odločilne pozicijskega boja Štirinajste na njenem Pohodu dne 21. februarja 1944. Namreč, tu je bila ona proslavljena »gora jurišev«, in ne Graška gora oziroma Metulov vrh, kjer stojita veličasten spomenik in spominska brunarica. To zgodovinsko zmoto, ki sem jo pri raziskavah podatkov za monografijo Šercerjeve brigade odkril jaz, bi morali popraviti, samo to bo izziv velenjski občini, ki je zgradila »Graško goro«, medtem ko je Ravnjakov vrh z Anžejevimi tratami pa na ozemlju – slovenjgraške občine. Predsednik pa je nekam neodločen in omahljiv, ker se boji zamere pri sosednji občini. Zato ga moram do konca prepričati in spodbosti, da bodo začeli dela. (No, medtem pišemo že leto 1986, pa se zadeva kljub obljubam ni še nikamor premaknila).

Slovenjgraščani so si pripravili vendarle svoj Kulturni dom, iz starega sokolskega. Je pa notranjčina prekrasna – vse stene in strop so obiti s hrastovim lesom, sedeži fotelji pa oblečeni v sivkastovijoličasti baržun.

Na vzhodu sem se pozdravil s predsednikom skupščine, ki je sprejemal goste. Povedal sem mu, da sem prišel zastopat na sejo odbor skupnosti borcev Šercerjeve brigade. Pa je ob tej moji najavi takoj pristopil k nama podpredsednik skupščine in me povabil, naj bi spregovoril nekaj besed v pozdrav zbranim občanom. Kar brez premisleka sem rekel – da.

Ko se je začela slovesnost, so me med prvimi poklicali k besedi in mikrofonu na oder.

Govoril sem o tesnih vezeh Šercerjevcev od prvega dne stika z ozemljem sedanje slovenjgraške občine, prav ko so bili boje na življenju in smrt na Anžejevih tratah in Ravnjakovem vrhu. Kasneje pa je mnoge bojne uspehe moje

brigade omogočilo prebivalstvo, ki je »svojo« enoto podpiralo z vsem – prehrano, skrbjo za ranjence in njeno varnost. Borci narodnoosvobodilne vojske so zmagovali zaradi mnogih moralnih vrlin, ki so jih krasile takrat in bi bile še kako potrebne v vsakdanu sedaj, ko bojujemo boj za drugačno zmago, zmago v našem gospodarstvu – ljubezen do domovine, delavnost, skromnost in upornost.

Čestital sem občanom tudi k prekrasnemu kulturnemu domu, v katerem pa naj predvsem gojijo kulturo srca, ki nam je potrebna bolj kot karkoli drugega.

Še ko sem sedel, se je po dvorani razleglo gromko odobravajoče ploskanje.

Ko je bila seja vkraju in smo se pričakovali razpleta gnetli v predverju ter se radovedno ogledovali, me je vprašal Japelj: »Te je kaj povabil predsednik skupščine?« »Ne.« »No, te bom pa jaz v imenu in za račun našega podod-bora.« Da pa ne bi kršil discipline, je vprašal za soglasje še zraven stoječega domačina šercerjevca Ludvika Pušnika.

Pa sem trdno in odločno odklonil takšno vabilo. Japelj je sicer ostal v zadregi, jaz pa sem šel po svojo popotno torbo v recepcijo bližnjega hotela, kjer sem jo pustil v varstvu, in šel na avtobusno postajo. Morda ujamem sedaj ob enajsti uri kakšen avtobus proti Mariboru. Tam bi laže prestal dan do večera, ko se bo vrnil s svoje dače moj prijatelj Janez Vidic, pri katerem sem si zgovoril posteljo za vsakokrat, kadar bi moral v Mariboru prenočevati. Odločil sem se, da bom poskušal te dni prodreti na Kalnik, če je že tako naneslo naključje, da sem mu bliže kot v Ljubljani.

Čez pol ure je obstal avtobus za Maribor. Vkrca sem se in, k sreči, spal skoraj do Maribora. Tam pa nova zamisel – mar ne bi šel kar danes do Varaždina, da bom bliže Kalniku za jutrišnji pohod nanj? Spet – čez pol ure avtobus. Skočil sem še v kolodvorsko restavracijo in brž posrebal prvi današnji obrok – izvrstno ragu juho in vanjo sem vžil kozarec črnega vina ter nadrobil še kos kruha.

Ob treh smo že pristali v Varaždinu. Kaj ko bi poskusil prodreti že danes do Novega Marofa, občine, pod katero spadata Gornja Rijeka in Sudovec? Morda imajo še kakšna prenočišča in še bliže bom Kalniku?

Ob štirih in nekaj čez je odpeljal avtobus za Novi Marof.

ILIRSKA BISTRICA

Dvanajstič v snegu na Snežnik

Letošnji že 12. zimski vzpon na Snežnik bo 15. in 16. marca, v soboto in nedeljo. Množični pohod v snegu na Snežnik so v teh letih postali ob vzponih na Stol, Porezen, Javornik eno največjih spominskih prireditvev na Slovenskem.

Organizator, ilirskobistriško planinsko društvo, že vsa leta posveča pohod na Snežnik spominu na boje borcev Istrskega odreda na po-bočjih te gore. V ta namen bosta oba dneva kratki spominski slovesnosti na samem vrhu 1796 metrov visokega Velikega Snežnika ob 11.30. V nedeljo, 16. marca, pa bodo ob 13. uri predstavniki odbora borcev Istrskega odreda in udeleženci na Sviščakih položili cvetje k spomeniku padlim na območju Snežnika.



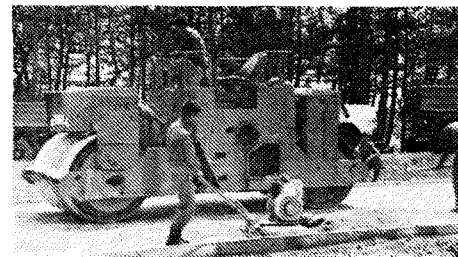
Dosedanjih pohodov na Snežnik se je udeležilo že nad 20.000 obiskovalcev. Živahno bo tudi letos, ko organizatorji pričakujejo do 4.000 udeležencev. Zato nasvet: pridite na Snežnik dobro zimsko oblečeni, z močno obutvijo, smučarske palice in sončna očala bodo dobrodošli. Za varno pot je vključeno skoraj dve stotnji organizatorjev in storjeno bo marsikaj, da bi bile nevarnosti preprečene, vendar brez discipline vseh udeležencev ne bo šlo.

SNEŽNIK torej vabi in pričakuje. Pridite!
VOJKO ČELIGOJ

Praznik inženircev

Tudi vojaki inženirci iz enot starešine Milutina Netrebašica pričakujejo svoj praznik z obilico doseženih uspehov v strokovnem usposabljanju in pri gradnji objektov, ki so širšega družbenega pomena. Kot v vseh drugih inženirskih enotah bodo tudi v enoti Milutina Netrebašica na slavnostni dan podelili priznanja vojakom, ki so se še posebno izkazali z doseženim znanjem, aktivnostjo v kulturno-zabavnem življenju in s tovarištvom v medsebojnih odnosih.

P. NIKOLIČ



Inženirci pri opravljanju vsakdanjih nalog

PODNART

Slovesno za dan žena

V ponedeljek, 24. 2., je bila v Podnartu seja predsedstva in koordinacijsko-kadrovskega odbora pri predsedstvu KK SZDL Podnart. Predsednik je seznanil navzoče o sestanku predsednikov in sekretarjev KK SZDL Lipniške doline.

Na seji so se dogovorili, da bodo slovesno praznovali dan žena v domu kulture v Podnartu. Slavnostni govornik bo sekretar sekretariata za notranje zadeve skupščine občine Radovljica Peter Šlegelj. Kulturni program bodo priredili pionirji Pionirskega odreda Alojz Rakovec, učenci glasbene šole Radovljica in solist Gregor Solar. Po kulturnem programu bodo odprli razstavo ročnih del krajank krajevne skupnosti Podnart.

CIRIL ROZMAN

DRAMLJE

Peti pohod

V soboto, 8. februarja 1986, je PD Dramlje organiziralo že peti pohod po poti 14. divizije Dramlje-Stranice. Kljub izjemno slabim vremenskim razmeram – sneženje, močan veter, se je pohoda udeležilo 70 pohodnikov. Pohodnikov bi bilo lahko več, če pohod ne bi bil na zadnji dan šolskih počitnic, in je težko organizirati pionirje iz planinskih sekcij po šolih.

Začetek pohoda je bil v Osnovni šoli Dramlje, kjer so si pohodniki pogledali spominsko razstavo v spomin na Miloša Zidansko in prisluhnili besedam o pohodu, o spominski poti 14. divizije in o konjiški planinski poti.

Na pohodu so se srečali stari znanci iz Maribora, Ptujja, Zagreba, Samobora in iz nekaterih planinskih društev Štajerske. Uspešno so premagali izjemne napore na poti in tako podoživeli del tistega, kar je 14. divizija doživela na svojem slavnem pohodu na Štajersko.

FRANC JEŽOVNIK

ŽALEC

Vse za človeka vredno življenje invalidov

Pogovor s človekom, kakršen je Franc Ribič, ki je že vrsto let nadvse aktiven v občinskem društvu invalidov in v odboru ZB, je zmeraj človeško prepričljiv. Skoraj iz vsakega stavka veje skrb za sočloveka.

»Dokler ne bomo mislili samo nase, marveč tudi na sočloveka, bomo složno premagali na videz nepremagljive ovire.« zatrjuje Franc Ribič. »Se posebej, če mislimo na pomoč invalidom. Zdrav človek, pa četudi je v letih, se že nekako prebije. Pri invalidih pa je to prebijanje povsem drugačno. Poznam primer, ko je fant tridesetih let brez obeh nog. Potem so slepi in popolnoma negibni. Kdor ne dela pri tem, ne ve, kako živijo naši invalidi. Mnogi so bili pred leti zdravi in so veliko prispevali za našo skupnost. Saj smo prosili novinarje, da bi vsaj malo popisali naše delo, a doslej ni bilo nikogar. Kakor da občine Zalec ni na zemljevidu Slovenije. To je žalostna resnica. Zame je Dunant in švicarski človekoljub in idejni snovalec Rdečega križa eden največjih humanistov na svetu – vse svoje življenje je posvetil uresničevanju humanitarnih zamisli, sam pa je v poznih letih živel pozabljen v bedi, saj je vse svoje bogato premoženje razdal invalidom in revnim. Sele v visoki starosti je dočkal priznanje – Nobelovo nagrado.

Res je, tovariš Ribič o vsem tem veliko in s srcem premišlja. In ne samo premišlja, v premišljanje je vpeto njegovo humano delo. V izjavah o svojem delu je zelo skromen, preskromen.

»Nas je kar precej, ki skrbimo za invalide v naši občini. Vendar še tako aktiven odbor, kot je naš, težkemu delu ni povsem kos. Lani smo imeli 15-letnico obstoja. Sedaj imamo vpisanih 2013 invalidov. So tudi primeri, ko občan svoje invalidnosti sploh ne prijavljuje. Imamo izjemno požrtvovalne poverjenike v vseh 20 KS, ki prinesejo nove podatke »skritih« invalidov. Razvseljivo pa je, da nam je uspelo pridobiti blizu 1300 podpornih članov.«

Sogovorniku kar zažare oči, ko poudari, kako resno dela 7-članski izvršni odbor in pa seveda celotna skupščina, pa razni pododbori, zelo dobro dela tudi komite za ljudsko obrambo in samozaščito.

»Kje dobimo denar?« se malce ironično nasmehne vedno skrbno urejen Franc, ki je prav tako invalid, star čez 70 let, vendar jih s svojo vedrino zdaleč ne kaže. Članarina, oglasi, značke, občinski in republiški odbor RK, tombole, srečolovi, tudi zasebni obrtniki priskočijo na pomoč, celo nekatere delovne organizacije. Pa kljub vsem prihodom s težavo krijemo izdatke. Krepko nas pestijo cene. »Obupamo pa ne. In ne bomo. Med vojno je bilo še huje. Kljub stabilizaciji bomo premagali težave.«

Pri besedi stabilizacija se mu obraz malo zmraca. Pove, da je iz leta v leto vse več milijarderjev, ki se utapljajo v razkošnem življenju. Ne more in ne more verjeti, kako ljudje, nekdanji borci in dolgoletni člani ZK pozabljajo (nekateri!), kaj so bili in kaj so ter si neupravičeno ustvarjajo dobrine, o katerih nekateri naši (mnogi!) invalidi niti sanjati ne smejo.

»Ne poznam primera, da bi kak tak neupravičen milijarder obiskal boga za hrbtno bivajočega invalida in mu ponudil tako ali drugačno pomoč. Leta in leta se trudimo, da bomo to naše življenje spremenili – saj smo vedno socialistična dežela! – pa ne uspemo. Mi, invalidi, ne bomo vrgli puške v koruzo. Se naprej bomo (skupščina, izvršni odbor, poverjeniki) skrbeli za denarno pomoč, za pomoč v objeki, hrani in obutvi, izdajali bone, s katerimi invalidi v določeni trgovini (veleblagovnici) kupujejo po želji. Se naprej bomo gojili najrazličnejše športne panoge, hodili – vozili na izlete, prirejali razstave, posvečali največjo skrb najtežjim invalidom, še naprej bo naše glavna geslo: SRČNA IN NESEBIČNA SKRB ČLOVEKU – INVALIDU,« je končal tovariš Franc Ribič, invalid od rojstva, ki pa je kot tak prav tako prispeval svoj delež za osvoboditev naše domovine.

DRAGO KUMER

KOČEVJE

Skrb za kadre

Na seji krajevnega združenja ZB NOV Kočevje – mesto so sprejeli sklep, da bodo sklicali letne sestanke v vseh petih osnovnih organizacijah ZB do druge polovice marca. Dogovorili so se o številu delegatov za konferenco krajevnega združenja in drugih vprašanjih, ki naj bi jih obravnavali na teh konferencah. Zraven skrbijo za člane bodo obravnavali tudi druga gospodarska vprašanja, ki so pomembna za razvoj občine Kočevje. Kljub temu da je le manjše število nekdanjih aktivnih udeležencev NOV v delovnem razmerju, pa vseeno tudi tiste, ki so že v pokojju, zanima, kako so gospodarile delovne organizacije v minulemu letu.

Na seji so opozarjali na napake pri kadrovanju. Zavzeli so se, da je potrebno izboljšati in sprejeti taka stališča, ki bodo upoštevala strokovnost in družbenopolitična in moralnoetična merila za osebe, ki bodo prevzele vodilna delovna mesta v občinskih in drugih organizacijah.

VIKTOR DRAGOS

KRANJ

OF in zmage v ozadju

Naša spomeniška, zgodovinska dejavnost iz NOB zajema večino dejstev iz negativne, boleče strani z žrtvami, grozotami in podobno. Večina spomenikov je posvečenih zgolj talcem, padlim za svobodo, grozodejstvom okupatorja nad našim narodom. To je sicer prav. Vendar ne bi smeli zasenčiti drugih, svetlih strani. Sem sodijo boji z našo zmago, brez žrtev.

Tako so ugotavljali na seji odbora podpisnikov družbenega dogovora ter na komisiji za spomeniško dejavnost v Kranju. V sedanjem srednjeročnem načrtu se vsa skrb usmerja na vzdrževanje spomenikov, obeležij, grobišč in drugo. Nič več ni novih naložb. Izjema je odobrena zgolj Bistrici pri Naklem, kjer je bilo postreljenih v enem dnevu kar 59 talcev. Obnovljeni spomenik bo slovesno odkrit ob letošnji 44-letnici tega dogodka – 25. julija.

Sicer pa, kot je bilo slišati, so povsem upravičene pripombe, zlasti mladih, da smo imeli v NOB same hajke, same žrtve. Velika večina spomenikov, obeležij in oznak je resnično posejanih vsepovsod. Ob tem pa imamo tudi čisto pozabljene, neoznačene kraje, kjer pa so partizani slavili zmago. Tak značilen primer je Rovt nad Selško dolino, kjer so partizani v spopadu slavili zmago brez svojih žrtv. Dogodek je skromno označen na neki skali. Podobno je tudi na Lavtarskem vrhu, kjer je imela Prešernova brigada eno od največjih in uspešnih bitk in so se Nemci z žrtvami demoralizirani morali umakniti. Tudi to ni primerno označeno.

Se bolj opazno pa ostaja v ozadju prepuščeno pozabi dejstvo takratnega revolucionarnega razpoloženja množic v okviru Osvobodilne fronte. Morda prav za to, ker to gibanje ni tako otipljivo, očitno, ni junaka, imena, niti datuma ali kraja kot za spomenik. Tu gre za vsesplošni, množični val ljudstva, kar je bilo kot osrednja sila vseh bojev, zmag in žrtev. To pa je težje upodobiti, prikazati in opisati.

K. MAKUC

ŠEMPETER PRI GORICI

Povsod navzoči

Programsko volilne konference ZB Šempeter se je po tretjem sklicu udeležilo več kot 120 članov. Iz poročila predsednika ZB »Leopolda Kotarja je videti, da so bili šempetrski borci NOV tudi v preteklem obdobju navzoči na vseh področjih družbenega in političnega življenja kraja. Še posebno so se odlikovali pri postavitvi spomenika padlim borcem goriske fronte.

Zelo delavni so bili v različnih komisijah, odborih, svetu KS, SLO, DS. Kar 92 članov deluje in je neposredno vključenih v samoupravne organe krajevne skupnosti. Pri delu odbora borcev pa je veliko prispevalo 17 uličnih poverjenikov. Leti so skozi celo leto skrbno delovali, spremljali težave in probleme borcev, vse od zdravstvenega stanja, stanovanjskih zadev in nizkih priznavalnin.

Med drugim so tudi ugotovili, da je umrljivost borcev vsako leto večja. Tako je lani v organizaciji umrlo deset borcev, letos pa samo do 20. februarja kar pet. Organizacija šteje 317 članov in je ena najmočnejših v občini. Povprečna starost članov pa je že nad 67 let.

Kritično so spregovorili o socialistični in domovinski morali tudi med borci NOV. Ugotovili so, da je socialistična morala postavljena na stranski tir. Še živijo borci bi morali prek svojih otrok in vnukov posvečati več pozornosti domovinski morali in vzgoji.

Beseda je takla tudi o tedniku TV-15. Razpravljali so bili mnenja, da vse številke ne ustrezajo svojem namenu. Tako menijo, da ni bila primerna objava o Primožu Trubarju. Tudi glede naročnikov si niso bili enotni. Računalnik je pokazal, da je v novogoriški občini naročenih na ta časopis le 26 odstotkov članov, vendar to ne drži. V večini družin sta po dva člana borčevske organizacije, kar pomeni, da je tako prek 50 odstotkov naročnikov. V šempetrski organizaciji pa je nad 170 naročnikov, kar je več kot 80 odstotkov vseh naročnikov. Dogovorili so se, da bodo pregledali seznam naročnikov in povabili člane, ki TV-15 še nimajo, naj se naročijo.

Ob sprejemanju programa in smernic za prihodnje delo so ugotovili, da je s pobratenimi organizacijami ANPI iz Standreže in borčevsko organizacijo iz Voždovca pri Beogradu vse premalo sodelovanja. Menili so, da bi bilo potrebno organizirati športna, kulturna in druga srečanja, v ta pritegniti mladino, in tako omogočiti širšo izmenjavo mnenj, izkušenj, dogovarjanja in prijateljskih srečanj.

LEOPOLD KOTAR

Izjava

Člani republiškega odbora ZZB NOV Slovenije na seji dne 26. 2. 1986 ugotavljamo, da nedavna trditev avstrijskega zunanjega ministra Gratz v javnem intervjuju, češ da je 7. člen Avstrijske državne pogodbe izpolnjen, ni točna.

V položaju, ko nacionalistični elementi v Avstriji ob tihi podpori avstrijskih oblasti skušajo odstraniti zadnje preostanke dvojezičnega šolstva, ko niso izpolnjena določila zakona o narodnostnih skupnostih iz leta 1976 glede uradnega jezika in napisov, ko je še vedno odprto vprašanje otroških vrtcev in finančne podpore kulturne dejavnosti Slovencev na avstrijskem Koroškem, ne moremo govoriti o izpolnitvi obvez, ki jih je prevzela republika Avstrija do slovenske narodnostne skupnosti.

Borci zahtevamo, da se ustrezni zvezni organi, predvsem Zvezni sekretariat za zunanje zadeve odločno in takoj odzovejo na takšne in podobne izjave, ki zavajajo svetovno javnost. Prav tako zahtevamo, da zvezni organi še intenzivneje prispevajo k uresničevanju ustreznih rešitev za pomoč vsem manjšinam, ki živijo zunaj naših meja. Pri tem mora vsakdo in tudi sosedne dežele upoštevati dejstvo, da manjšina sama in njeni zastopniki najbolje vedo, kaj potrebuje narodna skupnost za svoj razvoj in zaščito. Zato v celoti podpiramo zahteve slovenske in hrvaške narodnostne skupnosti v Avstriji za uresničevanje obvez, ki izhajajo iz Avstrijske državne pogodbe.

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije

Vabila

Skupnost borcev Brkinske čete vabi na tradicionalno srečanje borcev NOV, aktivistov OF, občanov in mladine z Brkinov, obale in od drugod na Kozjane ob spomeniku padlim tovarišem, in sicer v soboto, 15. marca 1986, ob 11 uri.

Na delovni posvet še posebej vabimo tovariše naše skupnosti, ki so se bojevali v Gorenjskem kotorju, Liki in Kordunu.

Odbor skupnosti Brkinske čete

KS Vrtovin praznuje v nedeljo, 9. marca 1986, krajevni praznik v spomin na padlega narodnega heroja Ivana Kosovela in začetek množičnih aretacij leta 1943.

Vabimo vse občane, borce, aktiviste, posebno mladino in tudi vse izseljene Vrtovince, naj se udeležijo proslave ob 14.30.

ZB NOV Vrtovin

V spomin na prve smučarske tekme med NOB prirejamo spominsko prireditev PARTIZANSKE SMUČINE – CERKNO '45.

Vabimo vas, da se prireditve udeležite in se tako pridružite tovarišem, ki s tekmovanjem želijo ohraniti spomin na pomembno smučarsko tekmovanje med vojno.

Borce Šlandrove, Zidansko in borce VDV, udeležence bojev na Menini planini v času od 13. do 15. marca 1945 leta, vabimo na proslavitev obletnice teh hudih bojev.

Proslava bo v soboto, 15. marca, ob 11. uri. Zborni mesto bo pri spominskem obeležju, postavljenem na mestu preboja iz sovražničkovega obroča v Tuhinjski dolini – na cesti od Laz do Česnjic.

Kulturno-umetniški program prireja ZB in KS Tuhinj. V Lazah bo poskrbljeno za gostinske storitve.

Odbora 6. in 11. SNOUB

Družabni večer s prijetno domačo glasbo prirejamo za vse svoje borce in aktiviste ljubljanskih sekcij: Briško–Beneškega odreda, 17. SNOB Simona Gregorčiča, 3. SNOUB Ivana Gradnika, Kobariškega vojnega področja, Zahodnega primorskega okrožja.

Družabno srečanje v Domu JLA v Ljubljani v petek, 14. marca 1986, ob 17. uri.

Skupni odbor ljubljanskih sekcij

Partizanske smučine – Cerkno 45

ČETRTEK, 6. 3. 1986

ob 10. uri – Otvoritev prireditve
– Republiško prvenstvo za starešine TO v veleslalomu

– Prvenstvo severnoprimeških občin v veleslalomu in tekah za pripadnike TO in UNZ

PETEK, 7. 3. 1986

ob 13.30 – Občinsko šolsko prvenstvo v veleslalomu za mlajše in starejše pionirje

SOBOTA, 8. 3. 1986

ob 10. uri – Republiško prvenstvo zveze vaditeljev, učiteljev in trenerjev smučanja v veleslalomu

NEDELJA, 9. 3. 1986

ob 10. uri – Veleslalom za borke in borce NOV in starešine JLA

– Tek za borke in borce NOV
ob 11. uri – Občinsko šolsko prvenstvo v veleslalomu za cicibane

– ob 15. uri – konec prireditve in tovariško srečanje udeležencev v hotelu ETA Cerkno

Razglasitev rezultatov v četrtek in petek bo po končanih tekmah na smučišču na Črnem vrhu, v soboto in nedeljo pa v restavraciji hotela ETA v Cerknem, ob 15. uri. Delitev startnih števil za borce bo na spodnji postaji sedežnice od 9. ure naprej.

Odbor

Pismo Tonetu Svetini

Oprosti, da ti kot naročnik in bralec TV-15 poskušam odgovoriti na tvoje pismo tovarišu Konjarju, odgovornemu uredniku TV-15 Naš tovariš, ki ga je objavil.

Verjemi, že takoj me je kot borca NOV zbadlo, da si kot borec revolucije, danes sicer priznan pisatelj, imenoval tovariša Konjarja z gospodom. Bodi tudi pošteno prepričan, da Konjar ne živi na luni. Tudi je brez dvoma zate poniževalno, ko pišeš, da bi naj bil trojanski konjček (ne konj), ki da bi bil prehitro prišel na sceno in da bo prav tako kmalu odšel... No, pozabil si napisati, s katere scene in kam bi naj odšel?!

Prebral sem Konjarjevo oceno Ukane IV, a verjemi, da ni bilo v njej nobenih vulgarizmov, ki pa jih je žal v tvojem sicer zelo kratkem pismu – vse polno, preveč. Si mori da pomislil, da bi ob ponovnem pisanju UKANE IV brez dvoma marsikaj izpustil, izboljšal, dopolnil, pa čeprav je delo nastajalo kar 40 let.

Tovariša Konjarja sicer prav ne poznam. Že nekaj let prebiram njegove prispevke, ne samo v TV-15, ampak tudi druge, pa nisem v prispevkih, čeprav so bili kritično obarvani, zasledil kakšnih vulgarizmov. Upam si trditi, da je dokaj sposoben, objektiv, pravičen. Če to ne bi bilo res, prav gotovo tudi ne bi mogel postati urednik borčevskega glasila.

Škoda, res škoda, da žal nekateri pisatelji, tu imam v mislih tudi še nekatere druge, mislite, da ste kar nekam nezmotljivi, najboljši, in kar je najslabše, da ne morete prenesti še tako dobronamerne kritike. Nisem namreč še pozabil, kako so si nekateri pisatelji prav prek borčevskega glasila metali pod noge dokaj težka – vulgarna polena. Eden je hotel biti pametnejši od drugega, ki so kar nekam tekmovali med seboj, kdo bo znal poiskati, prenesti na papir čim bolj učene in izbrane besede, ki pa so naposled brez dvoma izzvenele v prazno...

Pa brez zamere tovariš Svetina.

FRANJO HOVNJK
Ptuj

Odmev na prispevek o Svetinovi Ukani

O kritiki 4. knjige Ukane, ki je bila objavljena v 4. številki TV 15, želim zapisati nekaj misli.

Ne vem, zakaj 4. del Ukane ne bi bil pomemben za zgodovinske pisce. Saj vendar ne opisuje nič neresničnega. Sem namreč borec 31. divizije v njej oziroma v 16. brigadi sem bil med vojno obveščevalni oficir, in dobro poznam razmere v tej enoti. Poznam vse kraje in ljudi, ki jih Svetina opisuje, razen Ane in Melite, ki sta bili v enoti pred menoj. Tudi po vojni sem se velikokrat srečal in se pogovarjal o življenju med vojno in po njej z mnogimi vojnimi tovariši, katerih imena so v Ukani. Po mnenju mnogih je to trajno pomembna knjiga.

Zakaj prispevek Hudourn reka spominov ni napisan v lepem, razumnem slovenskem jeziku, kot je napisana n. pr. Ukana, da jo lahko razume vsak Slovenec. Prispevek tovariša Konjarja pa je napisan v visokem pisateljskem stilu in s tujkami kot da je napisan samo avtorju Ukane, ne pa širši javnosti.

Komu so potrebni taki in podobni članki? Predlagam, naj se v prihodnje piše taka pisma avtorju, ne pa v časniku, ki je namenjen širši javnosti.

PAVEL DOBROVOLJC
Vrhnika

Je to kulturna beseda slovenskega kulturnika?

Berem in berem »Avtorjev odziv« v 6. številki našega glasila TV-15 in preprosto ne morem verjeti, da prav berem tisto, kar je pred menoj podpisano z imenom in priimkom. Je to mar kulturni odgovor slovenskega kulturnika?

Kje in odkod si jemlje Tone Svetina pravico, da vseprek žali in neskončno primitivno napada Viktorja Konjarja, ki ga javnost pozna kot resnega kulturnega kritika, katerega ocene kulturnega dogajanja pri nas, posebno na področju pisane besede, že leta dolgo beremo, pa se naj z njim strinjamo ali pa tudi ne. Dejstvo namreč nesporno ostaja, da Viktor Konjar doslej še v nobeni

svoji kritični oceni ni bil ne oseben in ne žaljiv do nikogar. Ocenjeval je po svoji pošteti kritični presoji delo samo in njegovo vrednost.

Kaj si torej dovoli Tone Svetina s svojim, najbolj miło rečeno grobim in skrajno nekulturnim (pa če odštejem še vse osnovnošolske napake njegovega pisanja!), sramotno žaljivim napadom na kritika Viktorja Konjarja, ker si je le-ta pač »drznil« oceniti njegovo Ukano IV, in je ta ocena avtorja nekoliko »pretresla«, ker po kritikovem mnenju knjiga pač ni »naj-naj« in je ni mogoče povzdigniti do zvezd slovenskega pisateljskega neba. Odkod si torej jemlje Tone Svetina, pri vsej njegovi pisateljski spretnosti in plodnosti, kar že kraljevsko pravico udariti nekoga kar »z macolo po glavi«, kakor pravimo temu po domače, ker si je drznil kot kritik o njegovem delu zapisati nekaj kritičnih besed, kakor je sicer normalno, da se kritično oceni sleherno kulturno ustvarjanje.

S svojim pismom kritiku Viktorju Konjarju se je Tone Svetina slovenski javnosti sam najbolje predstavil in najbolje odgovoril na vsa zastavljena vprašanja. »Kulturno«, namreč! In tako je tudi prav.

VANDA ŠKODNIK
Ljubljana

Huda žalitev gradbenika Slavca

Sprijazniti se bomo pač morali z dejstvom, da mora vsak pred objavo kontrolirati tudi svoje osebne spomine. Leta nikomur ne prizanašajo, čeprav ima kdo boljši, drugi pa slabši spomin na vojne dni. Primer, ki ga bom opisal, to potrjuje.

V prejšnji številki TV-15 Naš tovariš je Franc Avbelj-Lojko objavil članek z naslovom Iz spominov. V njem opisuje nekatere osebne spomine na leto 1941, med drugim tudi dogodek na delovišču v Kokri. Tam so delavce nenehno nadzorovali, nekega dne pa so jih šest aretirali. To je Lojka spodbudilo, da je hotel drugam na delo. O tem smo brali:

»Nekega dne pa sem končno dobil obvestilo, da lahko pridem na delo v Papirnico Količevo. Z obvestilom sem vstopil v pisarno starega podjetja, da bi dobil odpustnico. Ves vesel sem jo vzel iz rok administratorke. Že sem hotel oditi, ko mi je rekla, da jo mora podpisati delovodja tega podjetja. Šel sem naravnost k njemu in mu ponudil list v podpis. Zapičil je vame oči. Čutil sem, da postaja vse večji in večji. Takrat pa je grozno zakričal, raztrgal tisti papir in me napodil na delo.

»Kaj me še gledaš, bandit banditski!« je zarjul. Ubogal sem ga, nič drugega mi ni preostalo...«

V nadaljevanju Lojko pove, da je bil ta delovodja »Slavec« (ne vem, zakaj je dal priimek v narekovaj)?, ki ga je še vedno zasledoval.

Stavbenik Jože Slavec je bil doma iz Tacna, z družino pa je živel v Kranju, kjer je umrl pred sedmimi leti, star 77 let. Med vojno je bilo pri njem okrog sto zaposlenih. Popravljali so ceste in mostove, ki jih je porušila jugoslovanska vojska aprila 1941. leta, potem pa so še naprej opravljali podobna dela. Za dela so potrebovali precej eksploziva, ki je bilo v skladišču ob Kokri. Prek zaupnih delavcev je Slavec v dveh letih odpravil k partizanom skoraj vagon razstreliva.

Večina delavcev je stanovala v barakah. Imeli so skupno menzo in v shrambi je bilo precej posteljnine. Odeje in hrana so iz barak skrivaj odtekale v gozd. Ščasoma so kranjski plavogardistični obveščevalci le zvedeli za stavbenikovo skrivnost. Sklenili so, da ga bodo ubili.

Jože Slavec je bil prijatelj s kranjskim odvetnikom dr. Jožetom Aljančičem. Vsa leto sta skupaj gođovala. Tako se je 18. marca 1944. leta zvečer odvetnik Aljančič z ženo in darilom v roki odpravil k Slavcu, ki je stanoval v bližini. Ko sta bila že znotraj vrtno ograje Slavčeve hiše, je izpod ciprese stopil neznanec in ustrelil Aljančiča.

Po vojni je gorenjski črnoroček in plavogardistični obveščevalec Janko Soklič tako med preiskavo kot na sojenju izjavil: »V Kranju je Milutin Ludviger, študent, doma iz Litije, ki je bil poklicni likvidator pripadnikov OF za račun plave garde, pomotoma ustrelil odvetnika Aljančiča. Moral bi ustreliti stavbenika Slavca (glej knjigo Po sledovih črne roke, str. 165–169)...«

Tega 1944. leta se je Slavec priključil partizanom. Bil je v tehniškem oddelku 9. korpusa. Ko se je v prvih dneh maja motorizirani odred Četrte armade z Bazovice pri Trstu in skozi Ajdovščino, Bovec in Trento prebil čez Vršič in Kranjsko goro na Korško, je Slavčeva delovna ekipa okrepljena z vojnimi ujetniki in civilisti, s postavitvijo novih mostov in čiščenjem snega čez gorovje omogočila ta pohod.

Po osvoboditvi so pod Slavčevim vodstvom postavili veliko novih, in to tudi zelo velikih mostov čez reke v različnih krajih

Jugoslavije. Osebo sem pri njemu doma videl slike in celotno dokumentacijo.

Zanimivo je, da je Franc Avbelj-Lojko v omenjenem članku zapisal tudi tole:

»Na delovišču v Kokri so delavce nenehno nadzorovali. Spominjam se, da sem nekega dne zvedel, da so ponoči »gošarji« odnesli vse strelivo iz barake in jo naposled še zažgali.«

Da je vse to organiziral Slavec, je menda zdaj jasno.

JOŽE VIDIC

Analiza je izziv

Na zadnjem sestanku, posvečenem pravam borčevskega plenuma, je zvezni odbor ZB NOV izrazil veliko dilem in kritičnih pripomb na besedilo dolgo pričakovane kritične analize delovanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Ta dokument smo v drugi polovici januarja končno dobili, vendar v marsičem nasprotuje sam sebi, kakor da bi ustrezal željam, naj se stvari spremenijo.

Kritična analiza je izdelana v devetih separatih, ob katerih dva zajemata oceno stanja, sedem pa predloge njenih sprememb. To je formalno čisto v redu.

Na pobudo stališč 12. kongresa ZKJ iz leta 1982 je zvezni družbeni svet v decembru 1983. leta izdal projekt in po njem je bila Analiza konec lanskega leta končno natisnjena in objavljena – očitno primerno tipičnemu tehnokratizmu.

Vsebinsko Analize so izdelali v petih delovnih skupinah in treh podskupinah, v katerih je bilo angažiranih 217 strokovnjakov, med njimi kar 94 magistrov in doktorjev znanosti ter velika množica sodelavcev. Samo v naši republiki je imel družbeni svet 20 sej in posvetovanj o analizi. Triletna izdelava pomeni politično degradacijo marsikoga in marničesa.

Že iz teh dejstev izhajajo pomisleki, če že ne sumi o tem, ali so in koliko so pristojni organi imeli jasno stališče do objave in učinkov analize. Nujno je opozoriti, da je za javno razpravo (Analizo prodajajo za 600 dinarjev v knjigarni Delavske enotnosti na Tavčarjevi 5 v Ljubljani) socialistični zvezi kot nosilcu razprave ostalo zelo malo časa. Do aprila je namreč potrebno oddati pripombe in predloge za spremembe političnega sistema. Čeprav javna razprava o Analizi že poteka v določenih vodstvenih in upravnih organih, ne bo izvirno množična, kajti besedilo Analize ni zlahka razumljivo za široko množico.

Toda zdaj je, kar je. Za spodbudo iskanja in obdelave analize moramo reči, da je njena »ocena stanja« zelo kritična, ostra in objektivna, toda »Predlogi nujnih sprememb« so prveč v stilu nedorečenih alternativ, namigovanj in priporočil, premalo pa

kot dorečene zahteve časa. To je po svoje tudi izziv za učinkovito odzivanje, da bi le ne ostalo brez sprememb. Kajti v očitnem prizadevanju avtorjev, da bi zavarovali celovitost vsebine Ustave, analiza dokaj poglobljeno konstatira stanje, vendar ne nakazuje, ampak samo verbalno priporoča izhodišča. Predvsem ne ponuja nobenega konkretnega izhodišča v smeri (re)organiziranosti, funkcionalnosti in učinkovitosti političnega sistema, oziroma kaj je treba in na kateri način izboljšati, kaj pa opustiti kot preživelim obremenjujoče in nesamoupravno.

Že na začetku uvoda analize je navedeno, da »preraščanje naše družbe v asociacijo svobodnih proizvajalcev **potrebuje stalne revolucionarne spremembe**«. Toda analiza jih ne ugotavlja, čeprav krepko udarja po očitno delujočem tehnokratizmu predvsem v vrhovih institucij od federacije do upravnih, to je vodilnih organov sisov, tozdog, občin itd. Kajti tu imamo ne samo avtarkično prilastitev oblasti in glavni izvir birokratizma ter etatizma, ki s proračunom požira ogromno denarja, ampak zelo drag aparat, ki zavira sleherni napredek življenja.

V oceni delovanja krajevne skupnosti je analiza zelo korektna, toda v Predlogih nujnih sprememb ni nobenih novosti pri povečevanju vloge krajevne skupnosti. Brez širših pooblastil pa ostaja vnaprej takorekoč samo transmisija občine za izvajanje občinske politike in obveznosti do družbe in občanov.

V »Predlogih nujnih sprememb« za občino je pod točko 9 rečeno: »Kontinuirano in celovito je treba spremljati uresničevanje komunalnega sistema, odpirati širše razprave in organizirati proučevanje ustavne zasnove občine in njenega nadaljnjega razvoja.« Torej za napredek optimalnega delovanja organov in služb občine nima konkretnih smernic, kot tudi ne za postopno zmanjševanje marsikaterih administrativnih, upravnih in delovodstvenih organov, kjer so nakopičeni izviri tehnokratizma, korupcije in privilegijev.

Vse to daje vtis, kot bi analiza pred objavo šla skozi cenzuro določenega tehnobirokratskega organa republik, pokrajin in federacije. Težko je namreč verjeti, da tako obsežno delo, množice strokovnjakov v treh letih in v obdobju, ko je že veliko izrečenega za izboljšanje političnega sistema, ne bi bilo v svojih predlogih veliko bolj dorečeno.

Za borce NOV, za komuniste in druge socialistične sile se to ne more in ne sme vleči v nedogled. Tudi te moje ocene ne vzeti kot grajanje ali radikalistični pritisk na javno mnenje, ampak kot poziv na množično prizadevanost za revitalizacijo političnega sistema.

IVAN ŠKREBLIN

Objava

Na zahtevo Ilije Jurančiča iz Kranja objavljamo:

SODBA V IMENU LJUDSTVA

Temeljno sodišče v Ljubljani, Enota v Ljubljani, je po sodnici posameznici Mileni Jazbec-Lamut, ob sodelovanju zapisničarice Mojce Miholač, v kazenski zadevi zoper obdolženega Toneta Urbasa, na podlagi zasebne tožbe zasebnega tožilca Ilija Jurančiča, zaradi kaznivga dejanja žaljive razžalitve po členu 108/II KZ SRS, po dne 27. 9. in 5. 11. 1984 opravljenih javnih glavnih obravnavah, v navzočnosti obdolženca, zasebnega tožilca in njegovega pooblaščenca odv. Braneta Koželja iz Kranja, dne 5. 11. 1984

razsodilo: Obdolženi Tone Urbas, novinar, nekaznovan

je kriv, da je kot odgovorni urednik časopisa TV-15 Naš tovariš v številki 45 z dne 10. 11. 1983 dopustil objavo članka na trinajsti strani časopisa pod naslovom »Obsojena na smrt«, katerega avtor je E. Š. Novinarski krožek OŠ Dolenjske Toplice in v katerem je med drugim zapisano: »Nekega dne so pred mojo celico zasliševali Jurančičevo iz Šmarjete. Ta ženska je vse priznala in izdala devet imen ilegalcev... Medtem so devet izdanih in Jurančičevo odpeljali na streljanje.«

S tem je storil kaznivo dejanje žaljive obdolžitve po členu 108/II KZ SRS. Po členu 52 KZ SFRJ se obdolžencu izreče

pogojna obsodba, v kateri se mu po členu 108/II KZ SRS

določi kazni

3 (tri) mesece zapora,

ki se ne bo izvršila, če obdolženec v preizkusni dobi dveh let ne bo storil novega kaznivga dejanja.

Po členu 115 KZ SRS je obdolženec dolžan objaviti v časopisu TV-15 Naš tovariš sodbo v izvlečku.

V obrazložitvi te sodbe je navedeno opisano, kako je prišlo do objave spornega članka v časniku TV-15 Naš tovariš. Odgovorni urednik časnika je dopustil objavo, ne da bi preveril resničnost navedb v sestavku. Razen tega je odgovorni urednik »vsekakor vedel oziroma mogel vedeti«, da je avtor članka mladoleten in tedaj, če bi pisal neresnico, kazenskemu pregonu nedostopen (članek je napisal učenec osnovne šole v Dolenjskih Toplicah). Kakor piše v obrazložitvi, je bil odgovorni urednik kljub ugotovljenim olajševalnim okoliščinam sodno kaznovan, ker je v tem primeru »v odnosu do svojih službenih dolžnosti ravnal nezvesto malomarno«. Zasebni tožilec je bil zelo prizadet, ker so bili v sestavku neresnični očitki izdajstva njegovi pokojni materi in zato, ker bi članek »lahko škodoval njegovi časti in dobremu imenu«. Prizadet je bil tembolj, ker je znano, da je bila družina Jurančič zelo aktivna v osvobodilnem gibanju. Zategadelj se zasebni tožilec ni zadovoljil s pojasnilom oziroma opravičilom, ki je izšlo že v naslednji številki TV-15 Naš tovariš, temveč je v skladu s sklepno določbo sodbe zahteval pričujočo objavo.

Elkroj

PROIZVODNJA MODNE KONFEKCIJE MOZIRJE n. sol. o.

Najboljše hlače-Elkroj hlače

Pisali so nam učenci s Cola Prve ure v novi šoli

Morda se še spominjate, kako smo pisali, že kar precej časa je minilo od takrat, o prizadevanjih in veliki želji osnovnošolcev s Cola, da bi vendarle tudi oni dobili novo šolo, z velikimi svetlimi učilnicami in takšnimi pripomočki, kakršne ima večina njihovih vrstnikov drugod v Sloveniji. Dolgo so samo sanjarili, zdaj pa so sanje postale resnica. Kako veliko veselje! Kar čutim ga, kako odmeva pod novo šolsko streho, saj ga je čutili tudi v teh sestavkih, ki so nam jih poslali učenci s Cola.

Prve ure v novi šoli

Po dolgem času smo le dočakali konec prvega polletja in počitnice. Toda ta zadnji dan zame ni bil kot vsi prejšnji. Kot da bi mi nekaj šepetalo: »Kaj počitnice! Nova šola, to bo veselje!« Pa, šola je šola. Učenje, naloge. Vedno isto. Tudi v novi šoli bo tako. In vendar se veselim. Že dolgo nam govorijo, kako jo bo treba varovati, kakor obleko, ki nam je najdražja in jo imamo le ob praznikih. Toda pri obleki je drugače. Imamo jo radi. Kaj pa šola? Velikokrat se nam zdi vsiljiva. Naša nova šola pa se mi zdi drugačna. Prve ure v njej so kar nežale.

»To je šola,« slišim po hodnikih, »ne pa tisti kurnik tam gori!« Vsem se nam zdi, da imamo nekaj nemogočega. Kdor je videl prejšnje šolsko stanje, bo lahko razumel, zakaj nam ure v tej šoli tako bežijo.

Morali se bomo potruditi, da se bodo tudi učenci za nami počutili kakor mi. Varovati bomo morali stene, saj na žalost ponekod že odpada omet. Verjetno pa bodo kljub našemu trudu nasledniki nekoč rekli: »Naša šola se že podira!«

SILVANA BAJC, 8. r.

Spomin na staro šolo bo ostal

Počitnice so se končale. Veseli smo bili, da bomo začeli s poukom v novi šoli.

Vstopila sem skozi nova šolska vrata in se napotila v drugo nadstropje, kjer so me že čakale sošolke in sošolci. Veliko smo si imeli povedati, marsikaj tudi o novi šoli. Potem smo se preobuli in odšli v razred, da bi se pripravili za prvo šolsko uro. Vse je bilo novo, lepše, drugačno, vse urejeno. Luči so bile prižgane in vse se je lesketalo. Zunaj je bil mraz, v učilnici pa toplo.

Ce bi primerjala staro šolo z novo? V stari se mi je zdelo, da smo bili ujeti med štiri zidove, kjer smo čakali, da se bo zdaj zdaj na nas nekaj podrla. V novi šoli pa – pravo udobje. Morali se bomo navaditi na novo šolo, na red in disciplino, da ne bomo čakali po klopeh pa še kaj!

Prvi dan v šoli je bil zanimiv. Rada se ga bom spominjala, saj smo po toliko letih pričakovanja le dobili novo šolo.

LUCIJA CURK, 7. r.

Tesni stiki med borci in pionirji

Člani odbora ZB NOV Vladimir I. Lenin iz Trbovej pregledujemo minulo delo. Danes želimo objaviti nekaj o naših prizadevanjih za stike s pionirji v našem kraju. Naslov našega članka bi morda lahko bil: S pionirji se dobro razumemo.

Naša krajevna borčevska organizacija ima izvoljeno komisijo, ki skrbi za načrt dela s pionirji in se trudi, da se načrti tudi uresničujejo. Upoštevali želimo osnovnošolske pedagoške enote Ivan Cankar Trbovlje. Naši člani večkrat na leto obiščejo šolo, pionirji in učitelji pa jih vedno sprejmejo navdušeno in hvaležno.

Eden takšnih obiskov je bil ob prazniku republike. Borci so čestitali prvošolčkom ob sprejemu v pionirsko organizacijo in jim pripovedovali o pionirjih med NOV. V drugih razredih so pionirji zvesto poslušali pripoved tovariša in tovarišice, kako sta postala partizana. V tretjih razredih so prisluhnili podatkom o Revirski četi in njenih akcijah, v četrth pa so se zanimali za pomembne boje v Sloveniji.

Ob prazniku OF je pionirjem govoril tovariš Ado Naglav o partizanskih mitingih, ob 8. maju, prazniku krajevene skupnosti Frame Fakin pa so štirje naši člani pripovedovali pionirjem o bojih in dogodkih ob osvoboditvi Trbovelj.

Ne smem pozabiti intervjujev, za katere so pionirji prosili. Prijazno so se jim odzvali štirje naši tovariši in odgovarjali na vprašanja o obveščanju med NOB.

Tudi v prihodnje želimo s pionirji še sodelovati. Z vodstvom šole oziroma pionirsko organizacijo že iščemo nove oblike sodelovanja.

Vida Dolinšek

Tovarišica Vida nam je pristavila še listek, ki so ji ga poslali učenci 4. razreda osnovne šole Trbovlje, pedagoška enota Ivan Cankar. Naj bo v ilustracijo sodelovanja:

Nestrpno sem čakala

Nestrpno sem čakala na dan, ko bom lahko prvič stopila v novo šolo. Veliko vprašanj se mi je porodilo v glavi, ko sem se ji bližala. S strahom sem vstopila in radovedno ogledovala hodnike, ki so se mi zdeli imenitni. Ko smo stopali v prve razrede, se je naša radovednost vse bolj večala in vsak kotiček smo morali preiskati. Vse nas je presenečalo, vse se mi je zdelo čudovito.

Kar videla sem se, kako sedim v eni izmed klopi in se učim. Najbolj nas je presenetila novica, da se bomo morali ob vsaki uri seliti iz razreda v razred, saj smo prej čepeli le v našem razredu. Kar dobro smo se razhodili, preden smo šli skozi šest razredov in še veliko drugih prostorov, med drugim tudi kuhinjo z jedilnico.

Všeč mi je naša nova šola in občudujem jo s ponosom, da imamo tudi mi novo šolo, obenem pa smo hvaležni vsem, ki so nam pomagali pri njeni gradnji. ANDREJA BAJC, 6. r.

Po mnogih besedah in velikih obljubah

Po mnogih besedah in velikih obljubah je nova šola na Colu doživela svoj prvi dan. Ko so začeli podirati staro stavbo in pripravljati adaptacijo, smo vsi nestrpno opazovali, kako stavba raste. Čakal sem dan, ko bom s torbo na rami prvič stopil v novo šolo. Izpolnilo se mi je, ko so se končale zimske počitnice.

Sedel sem na novi stol in v novi učilnici se mi je zdelo, kot bi s pustega megle dne prišel v lep sončen dan. Stare, zakajene in temne učilnice so ostale za nami. Prvi dan me je presenetil kabinetni pouk. Skoraj se mi je zdelo, da je bilo bolje prej. Po nekaj dneh pa sem se privadil in sedaj vem, da je tako bolje in lažje. Od vseh prostorov mi je najbolj všeč učilnica za tehnični pouk. Imamo veliko pripomočkov, boljše orodje in lahko bomo naredili veliko stvari.

Vse je lepo in novo, celo učitelji se mi zdijo bolj prijazni in veseli. Zavedamo se, da moramo vse novo varovati.

JOŽE LOGAR, OŠ Col

Spodaj je Jože še pripisal: »Ko bo uradno odprtje, vam bomo spet pisali.«

Dragi Jože, Silvana, Andreja in Lucija, hvala vam za vaše lepe novice. Veselim se z vami, z vašimi sošolci in učitelji. Čestitam vam, ker ste v svojih prizadevanjih za novo šolo ostali neomajni. Obenem vam želim, naj vam v vsem novem šolsko leto hitro mine, naj vam da veliko znanja in prijetnih doživetij! Jožeta pa držim za besedo, da bo svojo obljubo o pisanju tudi izpolnil.

Živa

SIMONA KOVAČ: Rekel nam je: Ne bodite jezni, če ne boste dobili kakšne igrice! Srečni bodimo, da imamo mir in svobodo.

TANJA PUCELJ: V njegovem glasu sem med pripovedovanjem čutila njegovo ljubezen do domovine, miru in svobode.

KRISTJAN DOLINŠEK: Dejal je, da ne smemo nikoli obupati, tudi če bo kdaj težko. Obvarovati moramo mir, saj vemo, kako hudo je, ko je po svetu še vojna.

NATALIJA PODBREGAR: Vneto smo poslušali njegovo pripovedovanje.

ANA MEDVED: Izbrali so me, da se tovariš Borštinarju zahvalim za njegov obisk. Bila sem vesela, da lahko podarim nageljček takšnemu človeku. Močno me je stisnil k sebi. Zelo me je pretreslo, ko sem izvedela, da je umrl.

Tovarišica učiteljica nam je povedala, da je umrl Borštinar. Še za praznik republike je bil med nami nasmejan in dobre volje. Vsi smo se užalostili, kerga ni več. Spominjali se bomo vsega, kar nam je pripovedoval.

GREGOR KIC: Prepričal nas je, da je bilo med vojno zares hudo, sedaj pa nam je lepo.

JASMINA PLEVNİK: Kar zabolelo me je pri srcu, ko je govoril o pomanjkanju hrane.

JANJA ZAKONJSEK: Pripovedoval nam je, kako je treba ljubiti domovino.

KATJA LIPIČNIK: Naročal nam je, da moramo domovino tudi braniti, če bo potrebno.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Najlepše rože so zate, mama!

Širom po svetu praznujejo 8. marca ženske svoj dan – dan žena. Za vas, dragi mladi prijatelji, je to predvsem dan vaših mam. Prišli boste s šopkom ali pa kar tako brez njega in se jim stisnili v objem. Brez velikih besed bodo vaše mame vedele, da ste 'najlepše rože' namenili njim; iskreno otroško ljubezen, tople želje, obljube...

Iz osnovne šole Matija Valjavec so nam člani novinarskega krožka poslali misli svojih sošolcev, ki so odgovarjali na njihovo vprašanje: Zakaj spoštujem mamo? Minca Markun iz 6. b spoštuje mamo zato, ker skrbi zanjo, ji pomaga pri domačih nalogah, najbolj pa ji je hvaležna, ker jo je naučila pravilno iz koristno delati. Aleša Kepica iz 6. b njegova mama večkrat brani



pred očetom in 'se potegne zanj'. Simona Cruderman mami vse zaupa. Slavku Arhu iz 1. a razreda mama pomaga pri domačih nalogah, daje pa mu tudi denar za njegov hranilnik. Miha Skuber iz 5. b pravi, da spoštuje svojo mamo zato, ker je samo ena in samo njegova. Njegov sošolec Primož Bergant iz 5. c pa dodaja: »Spoštujem jo zato, ker me je rodila in skrbi zame.«

Koliko mam in vendar samo ena vseobsegajoča beseda: MAMA. V njej je neskončna ljubezen. V njej je skriti kotiček zaupanja, uteha in tolažbe, in če z njo delite svoje veselje, je to veselje še enkrat večje. Imejte radi svoje mame!

Živa

JANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Srečanje s predstavniki panafriskega kongresa Azanije

Prejšnji teden smo na naši šoli lahko pozdravili tri ugledne osebnosti južnoafriškega protirasističnega gibanja: Johnsona Mlambo, predsednika panafriskega kongresa Azanije, Ibrahima Goro, predstavnika tega gibanja v OZN in člana delegacije Inocenta Funeka. Po prisrčnem sprejemu so nam gostje povedali marsikaj zanimivega o sebi in njihovem boju proti rasizmu. Na vprašanje, kakšne pogoje za izobraževanje imajo mladi, so nam povedali, da že otroke ločijo v dve skupini; na bele in temnopolte. Beli imajo vse možnosti za izobraževanje. Zanje je šolanje obvezno in brezplačno. Temnopolti hodijo v posebne šole, strogo ločene od belcev in imajo poseben učni načrt, katerega cilj je že v mladosti vcepiti otrokom občutek manjvrednosti. Šole zanje niso brezplačne pa tudi obvezne niso. Na srednje šole, ki so tudi ločene, pride le malo dijakov. Temnopoltim je tudi vstop na univerzo zaprt. Študirajo lahko le na posebnih višjih šolah, imenovanih BANTU. Vendar se lahko odločijo le za pravo in medicino al pa se pripravljajo za učiteljski poklic. Druge smeri šolanja jim niso dostopne.

Na vprašanje, če mislijo sprožiti vojno proti belcem, so odgovorili: »Mi nismo proti belcem, bojujemo se le proti rasistom, to je proti tistim, ki menijo, da smo temnopolti ljudje manj vredni. Ne želimo vojne, vendar menimo, da je to

edini jezik, ki ga rasisti razumejo. Upor traja, odkar obstaja režim, vendar dobiva sedaj vedno večje razsežnosti.«

Povedali so, da se zelo razveselijo, ko slišijo, da se je kak narod osvobodil. Dobro poznajo hlabro preteklost našega naroda, zato si želijo prijateljskih stikov z Jugoslavijo.

Vprašali smo jih še, kaj menijo o bantustanih. Le trpko so se nasmehnil in rekli: »To je čista rasistična prevara. Bantustani so v celoti odvisni od JAAR. Nimajo svojih rudnikov, ne industrije. Teh držav ne priznava nihče razen osvojenega režima. To so le nekakšen 'rezervat' cenene delovne sile.«

Tovariš Mlambo nam je o vplivu svetovne javnosti na rasistično diktaturo takole povedal: »Rasisti so pod pritiskom tuje javnosti poskušali z različnimi političnimi spremembami pokazati prijaznejši obraz. V parlamentu so uvedli tako imenovani 'tretji dom za obarvane' in obljubili večjo samostojnost bantustanov, vendar je vse to le politična farsa. Zato je upor afriškega prebivalstva vse bolj viden.«

Cas, namenjen našemu pogovoru, je hitro minil. Zahvalili smo se prijetnim sogovornikom in zaželeli njihovemu gibanju čimveč uspeha.

MOJCA KREVEL, 8. a, OŠ 9. korpusa NOVJ Nova Gorica

Sredi zimskih počitnic

Da so počitnice, še ne pomeni, da je šola zaprta. Pionirji, ki naročujejo 7 dni in Večer ter dopisniki se zbiramo ob sredah. Prvo sredo smo se zbrali in bilo nas je 13. Urejali smo glasilo pesmic o šoli. Radi bi ga izdelali do kulturnega dne. Nekateri pa doma smrčijo in nekoristno preživljajo počitnice. Kadar se naveličamo pisanja, malo ponorimo po šoli in potem spet delamo. Tako je bilo tudi v sredo. Po divjanju smo brali prispevke za drugo glasilo, in sicer o domišljiji. Brali smo izmišljene pesmice, pravljice. V februarju bi radi izdali še to redno številko glasila.

PETRA KOLAR, 3. r. Stranice

Mihályi Károlyi
Vera brez iluzij

Spomini rdečega grofa

Iz madžarščine je Vlado Peteršič prevedel knjigo, ki nas pritegne že z naslovom. To je avtobiografska podoba Mihályja Károlyija, socialista brez iluzij, emigranta, ki ni zasovražil ljudi in dogajanja v svoji stari domovini - in končno bistrega človeka, ki je večkrat dostojno zastopal Madžarsko na visokih mestih doma in na tujem. V sklepnih besedi toži avtor, ki je iz aristokrata postal revež, da se mu je bilo v emigraciji po prvi in potem še po drugi svetovni vojni težko privaditi na svoj novi status, toda takrat, ko je v majhnih obdobjih stal pred ljudskimi množicami, so bili vendar pravi Károlyi, »... trenutki na velikih ljudskih zborovanjih, ko sem čutil, da vejeta iz množice proti meni razumevanje in ljubezen.« Po prvi in po drugi svetovni vojni so bili Madžari kmalu oropani upanja (po prvi svetovni vojni z belim nasiljem, po drugi pa s stalinizmom), toda - ali ni vsa stvar relativna, se sprašuje Károlyi? Iz slabih dejanj je v zgodovini lahko nastalo tudi kaj dobrega, kajti: ali ni Judežvo izdajstvo omogočilo zveličanja za vernike - in : ali se ni v perspektivi zgodovine in grozodejstev (na primer iz francoske revolucije) rodilo kaj tudi pozitivnega? Károlyi ni bil ne komunist ne protikomunist, bil pa je trdno na strani socializma v Evropi in pravi, da se bo socializem uresniče-

val drugače, kot je mislil Marx, toda razvijal se bo, če ne bo vojne. Tako je govoril Kánrolyi septembra 1954 pri svojih 79. letih, potem ko se je po letu 1949 odrekel kari-
eri diplomata, se razšel s stal-
nizmom in Rákosijem in
ostal v emigraciji v Franciji.
Njegovi spomini, zbrani v
naši knjigi, ne želijo pričati o
kakšnih » aferah « ali o poli-
tičnih škandalih, so pa bili
velika uspešnica na Zahodu
in znani filozof Russel je na-
pisal o njih zelo pohvalno re-
cenzijo. Potem je knjiga, ki
je zgoščena analiza iz avtor-
jevih glavnih obdobj, izšla v
raznih deželah in končno le-
ta 1977 tudi na Madžarskem.
Mi smo jo dobili z veliko za-
mudo.

Ker je Károlyjeva knjiga idejno nerazdružno povezana z dogodki iz njegove biografije, se ustavimo samo pri avtorjevih najpomembnejših življenjskih postajah. Rojen je bil v fevdalni in aristokratski avstro-ogrski eri, vzgojen je bil po monarhistično in v duhu mednarodnega katolicizma. Njegov rod je imel obsežna posestva, v njegovi družini se je govorilo večinoma po francosko, že v zgodnjih letih so mu vcepjali v glavo, da je nekaj posebnega in vladajočega – toda on se je skrivaj vzgajal pri francoskih svobodomislecih, približeval se je Marxu, vera mu je začela pešati, bil je v Angliji in v lahkoživem Parizu okoli leta

1900, začel se je navduševati
za ljudsko združeno gibanje
– in ukvarjal se je s politiko.

Izvoljen je bil za poslanca, zaradi malverzacije pri volitvah je odstopil, ponovno pa prišel v parlament leta 1910 kot član opozicijske stranke neodvisnosti Kossutha. Tu pa je že bila prva svetovna vojna in pacifist Károlyi se je med njo bolj ali manj tajno bojeval za to, da bi Avstrija sklenila z zahodnimi zavezniki separatni mir (brez Nemčije). Vseskozi je zastopal protinemške tendence in poroča v knjigi o njih – in v odmevih ruske revolucije pri Madžarih. Za separatni mir je skušal pridobiti tudi avstrijskega cesarja. Potem je prišel konec vojne, propad avstro-ogrškega dualizma, začetek revolucije na Madžarskem, ustanovitev narodnih svetov in poslednji dnevi Habsburžanov. Károlyi, ki je že dolgo zastopal protinemške tendence, je v jeseni 1918 dobil mandat za sestavo vlade za prehodni čas – in jo je tudi sestavil. Dogodki so se mrzlično odvijali. Najvišja oblast na Madžarskem je postal Narodni svet, po budimpeštanskih ulicah je vrelo, vojaštvo se je začelo rázhajati in se upirati, državo je zajelo splošno veselje (kot bi Madžari vojno dobili, in ne izgubili) in ljudstvo je razglasilo republiko. Károlyi si je kot pacifist zamislil na vzhodu »novo Švico«, doma pa je komaj še vladal. Narejena je bila dolgo pričakovana agrarna reforma (Károlyi je sam razdelil svoja posestva kmetom), komunisti so postajali vse glasnejši in napadalni – in končno je Károlyi, ki ne zanika za to pritiska komunistov, moral odstopi-

ti. Razglašena je bila diktatura proletariata s partijskim voditeljem Belo Kunom na čelu. Vendar tudi Kun ni dolgo vladal in vodil revolucije. Nastala je popolna anarhija, Madžari so se morali tepsti za svoje ozemlje v Romuniji itd. in po vsem tem sta se razvila kontrarevolucija in beli teror, ki je povzročil veliko več žrtev kot rdeči. Zavladal je kruti Horthy, proti kateremu se je potem, v emigraciji, Károlyi odločno bojeval. Zdaj, po prvi svetovni vojni pa je moral Károlyi z družino vred bežati pred horthyjevci v emigracijo in je prvo zimo prebil v Masarykovi ČSR. Iz ČSR je odšel v Italijo in je v Firencah spoznal ravnanje prvih fašistov. Za azil je zaprosil Jugoslavijo, ga dobil in se potem za dve leti naselil v Dalmaciji. Iz Jugoslavije je odšel v Anglijo in v ZDA – in se končno preselil v Pariz. V domovini so mu medtem sodili! V Parizu se je seznanil z mnogimi imenitnimi osebnostmi in emigranti, a nemir spoznavanja novega ga je peljal še v Mehiko in ZDA. Vmes je bil z ženo tudi v SZ, kjer se je navdušil nad socializmom in se srečal z nekaterimi stari mi boljševiki ter s Kunom. Potem je leta 1932 živel še nekaj časa v Nemčiji.

Medtem so madžarski »beli« obračunali s komunisti in socialisti: Bela Kun je že prej zbežal v SZ, Rákosiya pa so na Madžarskem zaprli in potem je 16 let prebil v ječi. Sledila so zmagovita leta fašizma, na Zahodu pa so se ustanovljala različna protifašistična gibanja. Madžari po svetu so ustanovili gibanje za demokratično Madžarsko; ustanovljena je bila zahod-

noevropska fronta proti nacizmu; levica v Franciji se je organizirala v Ljudski fronto itd. V SZ so se začeli zloglasni »vohunski« procesi. Vse-
mu temu je sledil Hitlerjev napad na ČSR in pakt Hitler-Stalin. Sovjeti so do te mere sodelovali z nacisti, da je njihova obveščevalna služba podpirala gestapo. Začela se je druga svetovna vojna. Hitler si je prisvojil več evropskih držav in končno napadel SZ, v Angliji pa je prevzel vlado pogumni stari Churchill.

Károlyi je v teh letih bival največ na Angleškem. Leto potem, ko se je vojna končala, pa ga je nova madžarska oblast povabila, naj se vrne domov. Takrat je bil pred sednik vlade Ferenc Nagy. Károlyi se je res vrnil, vendar so ga na Madžarskem – potem, ko so mu v vsej deželi naredili veličasten sprejem in mu simbolično vrnili tudi del zaplenjenega premoženja – obhajali mešani občutki: življenje ljudstva, združenega največ v stranki malih posestnikov, je bilo bedno. Károlyi je šel z madžarsko delegacijo na pariško mirovno srečanje, kmalu potem pa je postal madžarski ambasador v Parizu. Iz tega časa se spominja različnih diplomatov in njihovih medsebojnih odnosov. Vzhodni diplomati tudi tisti iz SZ – so takrat še gojili misel o vzhodnoevropski federaciji, toda kmalu je vse stike vzhodnoevropskih diplomatov podušila novica o resoluciji informbiroja, za katero je Károlyi zvedel v sovjetski ambasadi.

Končno je bila pokopana tudi ideja o konfederaciji podonavskih dežel. Zahod je

Madžarom tudi hudo zameril proces, uprizorjen kardinalu Mindszentyju. Károlyi se je mrzlično vrnil na Madžarsko in iskal znanega (prej notranjega) ministra Rajka, da bi mu sporočil svoj odstop, toda Rajka so medtem že aretirali! Hladna vojna je besnela. na Vzhodu so se začele zloglasne aretacije in procesi proti »sovražnikom ljudstva«, tudi proti Rajku (očitali so mu, da je bil od leta 1933 Horthyjev vohun, od leta 1938 trockist, po vojni ameriški agent in zadnji dve leti Titov vohun), potem pa so ga skupaj s še nekaterimi ljudmi obsodili na smrt. Károlyi se je dokončno odločil, da se odpove svojemu ambasadorstvu in takratnemu madžarskemu partijskemu voditelju Rákossyju. Postal je drugi emigrant. Vse to si je Károlyi za pisanje spominov dobro zapomnil. Njegova usoda je bila kaj čudna: svoje premoženje je razdal kmetom, njegova družina pa se po Evropi in Ameriki otepa z revščino. Samega sebe je razdal svojemu levičarstvu, doma pa so ga razglašali za reakcionarja. Po visokih krogih Evrope je bil znan kot politik, ki je suvereno poznal svojo domovino Madžarsko in zanjo povsod deloval. Russell je napisal o njem: Károlyi je izpovedal vero in upanje, da bo svet kljub vse-mu napredoval. Čeprav je marsikdo zaradi lažnih procesov izgubil vero v pravičnost, si ta človek ni dovolil, da bi postal reakcionar. Do konca je ostal prepričan socialist. Knjiga je čudovito napisana... Tragika in absurdna komika se prepletata v imenitno celoto. »

Lojze Krakar

Jugoslovanke v kaznilnicah fašistične Italije

Od ječe do ječe

Že leta 1978 je začela nastajati knjiga, ki je pred dnevi končno srečno izšla pri založbi Borec. Pri delu je sodelovalo 153 tovarišic, Slovenk, Hrvatice in Črnogork, ki so prispevale svoje pripovedi o jetniškem življenju v fašističnih kaznilnicah po vsej Italiji.

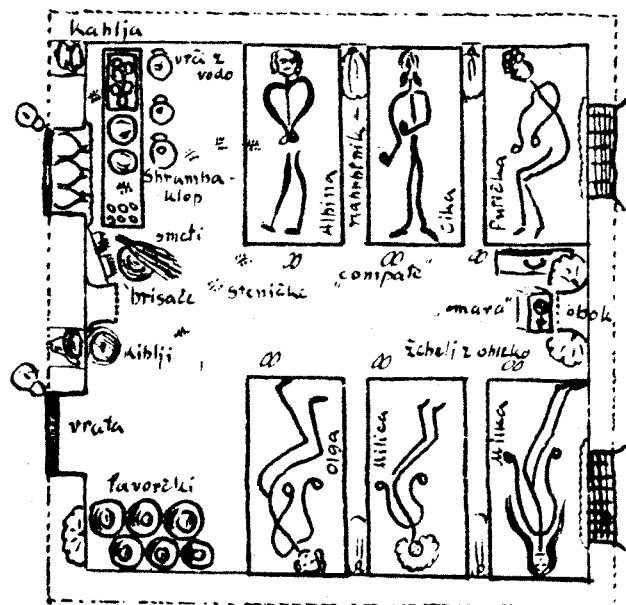
Ob tem delu je bilo najdenih (in v knjigi zajetih) tudi več dokumentov, ki potrjujejo pričujoče spomine. Tovaršice so sicer v zapisu (namesto uvoda) menile, da ni bil njihov namen pisati zgodovine, da so želele povedati le nekaj o sebi: kdo so bile nekdajne politične kaznjenke, kako so prihajale v ječe, kaj so z njimi delali fašisti... Toda, tudi to je zgodovina, mar ne? Še en kamenček k mozaiku zgodovine narodnoosvobodilnega boja, ki bo poleg številnih drugih ohranil živost predstave dogajanj v enem najodločilnejših trenutkov boja naših narodov in narodnosti za obstanek.

To je pričevanje o 700 ženah, ki so jih fašistične oblasti odgnale pred sodišča in obsodile. Bila so to posebna vojaška vojna sodišča v Ljubljani, na Reki, v Zadru, Splitu, Šibeniku, Kotoru in na Cetinju. »Pendantnost« okupatorjev je segla celo po otrocih, saj so bila med obsojenkami tudi petnajstletna dekleta, da o

starkah in nosečnicah niti-
ne govorimo.

Nekdanje politične jetnike začenjajo svoje pripovedi v današnjem času, o srečanjih, ki so se začela leta 1963 in se v presledkih nadaljujejo: »... Četudi so nekoč mlada dekleta danes babice in prababice, se jim na srečanju vedno pomladi duša in vrnejo se desetletja nazaj...« Tako so zapisale. In niso ostale le pri prijetnem druženju. Vkup so

spravile tudi anketo in z njo celo vrsto zanimivih statističnih podatkov o tem, kje in kako so bile politično organizirane, pri katerih nalogah so sodelovale pred aretacijo, kakšna je bila njihova povprečna starost, kdaj so se vključile v NOB... V anketirani skupini 152 tovarišic jih je bilo kar 76 odstotkov obsojenih na več kot pet let težke ječe in kar 12 odstotkov med njimi na dosmrtno ječo!



Skica tlorisa jetniške celice z opisom v verzih: To naša zadnja je postaja, velika pač ni ta sobana. Šest jaslic polnih je stenic, blazine male – tudi nič. Pod njimi naše so omare-to škatle so in tam so zbrane vse ropotije iz Ljubljane. Potem imamo klopec malo, polomljeno in pošvedrano. To shramba, miza je in psiha!...

V kaznilnici Fossombrone, kjer sta bili trdna organizacija in dobra konspiracija, so poleti 1943. leta jetnice začele izdajati časopis z naslovom Naša borba, ki je bil hkrati učbenik, vir novic o položaju na bojiščih, pa tudi moralna podpora in spodbuda k razvijanju sposobnosti za organizirano delo. Za ta list je nastala tudi pesem, ki so jo jetnice rade prepevale:

Naša borba

Tu v zaporu, v čelo tesno
zapi rajo čez dan nas tri in tri.
Si med zidovjem, železjem hladnim
ustvarjamo življenje novo mi.
Vse ono, kar se v nas poraja,
vsa čustva, misli vse to v njej živi.
Ah to življenje predragoceno,
robijaških ur je naših zlati plod.
Ga imenujemo Naša borba,
ki nas združila in vzela bo.
Ah dobrodošla, ti Naša borba,
v krogu rojke naš četrti drug.
In naša borba bo vez med nami
in nas združila in vzela bo.

Če temu podatku dodamo vsaj še enega iz te anketе, da se je po kapitulaciji

Italije (oziroma po izpustitvi iz ječ – nekatere so bile zaprte še do konca leta

B. Ž.

Izšla Kroparska kronika Janeza Šmitka

Kroparski rojak inž. Janez Šmitek, eden redkih poznavalcev in zbiralcev podatkov o zgodovinskih dogajanjih in ljudeh Kroepe in celotnega območja pod Jelovico, je po večletnem vztrajnem delu izdal knjižico Kroparska kronika. V nakladi 1200 izvodov jo jeokusno natisnila in opremila knjigoveznica in tiskarna Radovljica.

Svoje delo je avtor predstavil na slovesnosti v počastitev slovenskega kulturnega praznika v Sindikalnem domu v Kropi, kjer so v ta namen pripravili tudi kulturni program. O delu in zaslugah Janeza Šmitka je spregovoril predsednik občinske skupščine Radovljica, od avtorja pa smo zvedeli še precej drugih podrobnosti o njegovem dolgoletnem zbirateljskem in raziskovalnem delu na področju zgodovinopisja.

V Kroniki so dokaj natančno in vestno

zapisani vsi pomembnejši dogodki o razvoju Kroepe skozi stoletja, o njenem delavskem in revolucionarnem gibanju in posebno nadrobno o osvobodilnem boju med NOB od leta 1941 do leta 1945. Nadvse zanimiv je tudi seznam udeležencev NOB in padlih borcev in aktivistov. Zapisani so tudi podatki o deležu in razvoju tovarne vijakov Plamen Kropa. Na 85 straneh knjige velja posebno opozoriti tudi na kakovostne fotografske slike in faksimile dokumentov.

Kroparska kronika je del načrtovane kronike radovljiških zbornikov, ki so že ali pa še bodo objavljene. Izdajo Šmitkove knjige so finančno omogočili Skupščina občine in Kulturna skupnost Radovljica, DO Plamen Kropa, Iskra Lipnica, Iskra Otoče muzeji radovljiške občine in Gorenjski muzej iz Kranja.

JR

Na dnevnem redu drage kiparske rešitve

Že pred nekaj leti smo pisali, da se zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije ni strinjal s predlogom, ki ga je (četravno prvonagrajeni) za postavitev spomenika sremski fronti pripravil hrvaški kipar, mednarodno visoko uveljavljen umetnik Dušan Džamonja. Že takrat se je namreč vse skupaj zataknilo pri vrtlogih vsotah, kakršne bi morali plačati kiparju, in še bolj zasoljenih denarjih, ki bi jih bilo potrebno odšteti za spomenik sam.

O tem je pred dnevi spregovorila na zvezni konferenci SZDL tudi Ida Szabo, ki je pojasnila nekatere noveje predlagane rešitve, da bi veliki boji pred koncem vojne v Jugoslaviji končno le dobili svoje ustrezno obeležje.

Čeprav je res, da je pred leti na splošnem vsejugoslovanskem natečaju za ta spomenik prejel prvo nagrado prav Dušan Džamonja in je takratna žirija tudi predlagala, naj se njegov osnutek realizira, predlog na konec ni bil sprejet ravno zaradi cen: gradnja spomenika bi namreč (takrat!) stala 270 milijonov dinarjev, kipar pa naj bi dobil 20 milijonov. Vendar je leta 1983 ZIS opozoril, da je treba z že odkupljeno oziroma za spomenik in njegovo oklico pripravljeno zemljo nekaj storiti, ali pa jo vrniti nekdanjim lastnikom. Zagata je trajala nekaj časa, dokler ni bil sprejet nov predlog, da bodo poiskali takšno rešitev, ki bo ustrezala tako po ideji in likovni za-

misli kot tudi glede predvidenih finančnih stroškov. Ker je bilo za spomenik že zbranih sredstev komaj 40 milijonov, so menili na ZK SZDL, da ne kaže razpisovati ponovnega natečaja (saj bi ta pobral večji del že zbrane vsote). Oglasili pa so se umetniki, ki so bili pripravljeni razmišljati o takšni likovni rešitvi, ki bi bila hkrati učinkovita in poceni: Jovan Soldatović, akademski slikar in kipar, Miroslav Krsto-nošić, arhitekt in inženir hortikulture Milan Sapundić.

Odbor za zgraditev spomenika je poklical omenjene strokovnjake, naj predložijo svoje osnutke za postavitev spomenika in jih, potem ko so bili narejeni, tudi posredoval strokovnim recenzentom. Ti so bili navdušeni nad ponujenim.

Od tod naprej pa nastopa nova zgodba – prvonagrajenega Džamonje na natečaju leta 1974. Tako lahko v zagrebškem Vjesniku (9. februar, 1986) v intervjuju Milana Jakšića s kiparjem Džamonjo preberemo, da se umetnik pritožuje, da gre za »dezinformacijo«, čes da je ZIS že 1982. leta sklenil odložiti gradnjo spomenika po njegovi zamisli na podlagi neresničnega podatka koordinacijskega odbora ZIS, iz katerega izhaja, da gre za investicijo 270 milijonov dinarjev, in ne 160 milijonov dinarjev, kakor je bilo lepo zapisano v poročilu o stroškovniku (ki ga je izdelala ekipa umetnikovih strokovnja-

kov). Prav ta skupina, ki je delala z Džamonjo, je menda izdelala že finančne konstrukcije projektov za Barletto in Kozaro. Poleg tega, pravi avtor, je predlagal v projektu še nekatere redukcije, tako da bi bila končna cena projekta okrog 130 milijonov dinarjev. Kipar ogorčeno ugotavlja, da so v govoricah »napihnili« tudi njegov honorar, in da je nastala prava kampanja zoper njega. Zato je tudi pisal predsednici ZIS Milki Planinc in (upoštevajoč, da so bile odločitve za odložitev gradnje spomenika povezane s hudim ekonomskim položajem v državi) predlagal etapno gradnjo. Avtor se sprašuje, kako je mogoče, da se odbor za proslavo obletnice sremske fronte ni mogel pogovoriti z njim (kot verificiranim nosilcem te naloge), čes da za to ni pristojen, hkrati pa se je mirno dogovarjal z novosadskimi avtorji za drugo rešitev, za katero pa Džamonja pravi, da je v bistvu sploh njegova nagajena zamisel (kar lahko tudi dokaže). Avtor mednarodnega slovesa sprašuje, kaj bo z usodo njegovega nekajletnega dela, borci se sprašujejo, kdaj bodo boji na sremski fronti že dobili dostojno obeležje, mi pa se lahko vprašamo, kdo je spet zakuhal afero, ki meče neprijetno luč na borce in vprašanja revolucionarnih izročil, tem bolj, ker se to dogaja v času, ko nam gre za nohte na vseh področjih.

B.Ž.J.



TJA DO NASLEDNJEGA ČETRKA

Po nekajtedenskem premoru, kar zadeva napovedovanje televizijskih dogodkov in njihovo komentiranje, se lahko spet – z bolj ali manj mirno vestjo, kajti česa zares bistvenega nismo zamudili – povrnemo k temu opravilu.

V četrtek, 6. marca, si bo (morda) vredno ogledati še zadnji del nadaljevanke o Freudu. Bila je ena izmed mnogih. Solidna, gledljiva, vredna pozornosti, ne pa tudi kakorkoli izjemna.

V petek, 7. marca, ob tri četrt na sedmo zvečer se bo nemara splačalo posvetiti nekaj minut izobraževanju na temo, ki je v sedanjih razburljivih časih vseskozi aktualna. Oddaja bo spregovorila o stresu. Dobro uro pozneje – ob 20. uri – nas bo radovednost popeljala k ogledu nove dokumentarne serije pod naslovom Avtomanija. Za kaj gre, ne vemo, torej utegne biti faktor presenečenja še večji. Napeta in razburljiva utegne biti – od devete večerne ure naprej – tudi »tekma«, ki se ji reče Izbor jugoslovanske popevke za Pesem Evrovizije. Tokrat jo bodo prenašali iz Prištine, sodelovali pa bodo, kot vselej, vsi jugoslovanski studii – in z njimi vred seveda tudi vsa jugoslovanska javnost, zbrana pred televizijskimi sprejemniki.

V soboto, 8. marca, natanko opoldne nas bodo vznemirjali in navduševali smučarski poleti iz avstrijskega Kulma... Pozno zvečer, deset pred deseto, je napovedan dokumentarni film o Jugoslovanskih ženskah v NOB, posnet v okviru filmskih novosti z uporabo eksponatov, ki jih hranijo v muzejskih zbirkah po vsej Jugoslaviji. Film bodo prikazali na osrednji proslavi dneva žena v Kranju.

V nedeljo, 9. marca, popoldne si bo – bodimo prepričani na besedo – vredno ogledati dvoje medtelevizijskih oddaj, drugo za drugo: ob 16.25 Življenje ob meji (ki sta ga ujeli v oko kamere z združenimi močmi ljubljanska TV in madžarski studio Pecs) in ob 17.20 Pod lipo – prenos v živo iz naše žabnice pri Škofji Loki ter iz Martinovcev pri Sremski Mitrovici, na temo: vlaganje slovenskega gospodarstva v vojvodinsko kmetijstvo.

V ponedeljek, 10. marca, se bomo, na poseben način: prek srečanj s slovenskimi in jugoslovanskimi skladateljicami še enkrat ozrli v duha dneva žena.

V torek, 11. marca, bi utegnil pozornost pritegniti Periskop (ob 18. uri) s svojo zanimivo temo: o kuhanju in kulinariki... v preteklosti in sedanjosti... Zvečer pa bo (ob 20.05) morda le na sporedu TV priredba Jančarjevega Velikega briljantnega valčka (predstava ljubljanske Drame), ki je v tem tednu, čeprav napovedana, odpadla.

V sredo, 12. marca, ob 17.45 ne zamudite 6. dela serije Ko se korenin zavemo, in to na temo Prve partizanske pomladi – o političnih in vojaških razmerah pozimi 1941–42. Scenarij je zanjo napisal Zdravko Klanjšček... To pa ne bo edino doživetje televizijske srede. Zelo priporočamo ogled španske filmske umetnine Sveti nedolžni režiserja Maria Camusa, ki je prek usode revne dninarske družine na izjemno prepričljiv način upodobil patriarhalno tradicijo in sodobni utrip svoje dežele... Kdor bo zdržal, pa naj počaka (ob 21.55) še na dokumentarec meseca z naslovom Varuh. Ponavadi nas oddaje iz tega cikla ne pustijo neprizadete.

Kongres ZZB NOVJ 9. in 10. junija 1986 v Beogradu

Na desetem kongresu ZZB NOV Jugoslavije 9. in 10. junija 1986 v Beogradu bodo obravnavali poročilo zveznega in nadzornega odbora o delu zveze združenj borcev NOV med devetim in desetim kongresom, referat predsedstva ZO ZZB NOV Jugoslavije, predlog sprememb in dopolnitev Satuta ZZB NOV Jugoslavije, predlog sklepov desetega kongresa o nadaljnjih nalogah ZZB NOV Jugoslavije, verificirali bodo polnomočja delegatov desetega kongresa in razpravljali o kongresnih dokumentih: o poročilih zveznega in nadzornega odbora, o referatu predsedstva ZO ZZB NOV Jugoslavije, o predlogu sprememb in dopolnitev zveznega borčevskega statuta in o predlogu kongresnih sklepov. V skladu z 22. členom Statuta ZZB, NOVJ bodo delegati in drugi udeleženci kongresa prejeli vsa gradiva najmanj mesec dni pred desetim kongresom.

Kljub slabemu vremenu vsi zadovoljni s Trnovskim maratonom

V nedeljo je bil na črnovrški planoti pravi smučarski praznik za vseh 1000 smučarjev tekačev, obiskovalce in prebivalce šestih vasi in zaselkov, skozi katere so speljane smučine že tradicionalnega Trnovskega maratona. Spočetka leden dež, kasneje pa nizke temperature so spremljale množico tekačev, med katerimi se jih je dobra polovica odločila za tek na 21 kilometrov dolgi progi. Toda tudi 180 je bilo takih, ki so se pomerili na progi velikega maratona. Prireditelj, ki so jo z nadčloveškimi naporji pripravili prizadevni člani organizacijskega komiteja in tekaške sekcije domačega smučarskega kluba, je bila namreč zadnja večjih v tej zimi pri nas, štela pa je tudi za akcijo kavelj-cokorinina.

Slabe četrte ure po eksploziji rudarske mine so se v smučino spustili tudi borci, udeleženci partizanskega teka TV-15. Med njimi skoraj vsi, ki so doslej sodelovali že na vseh tovrstnih prireditvah na obronkih trnovskega gozda. Organizatorji so jih razdelili v dve starostni skupini, tiste do 60 let starosti in na vse druge. Med slednjimi je bil tudi Vencelj Rupnik z 78 krizi, domačin iz Zadloga in udeleženec vseh dosedanjih Trnovskih maratonov, ki je progo hvalil, po prihodu na cilj pa se je pritoževal le nad smučko, ki mu je vseskozi nagajala.

Pohvalne besede so vrele iz ust tudi drugih borcev, med katerimi se je najbolj odrezal Milan Pivk iz Bohinjske Bistrice, z malo zaostanka pa sta prispela v cilj še Ivan Jošt (Kranj) in Jože Žvan iz Bohinjske Bistrice. Borci, ki so sodelovali v starostni kategoriji nad 60 let, pa niso zaostajali za mlajšimi, zato je bilo treba posebej ugotovljati, koliko je kdo star. Franc Vojvoda in Janko Pristavec (oba Bohinjska Bistrica) sta se tudi na tokratnem teku dobro odrezala, za njima pa se je uvrstil Anton Zonta s Predmeje. Kot ponavadi so tudi tokrat borci popili čaj, počakali, da so najboljšim med njimi podelili medalje, nato pa so skupaj zapeli in rekli to in ono o času, ki so ga preživeli v partizanskih enotah, med njimi tudi v enotah slavnega 9. korpusa, ki je sredi vojne vire deloval prav

na območju, kjer so speljane smučine Trnovskega maratona.

To je bila hkrati tudi oddolžitev organizatorjem za trud in napore, da so v tako slabem vremenu prireditelj sploh organizirali. Predsednik organizacijskega komiteja Pavle Troha je zato menil, da bodo morali kot organizatorji, če hočejo trnovcu ohraniti veljavo, ki jo ima premišljati tudi o rezervni progi. O tem so že nadrobno premislili, zato utegne tokratni trnovski maraton biti prelomen, saj bi rezervna proga udeležencem zagotavljala boljše pogoje, organizatorjem pa prihranila veliko truda. Prireditelj, katere častni pokrovitelj je narodni heroj in nekdanji komandant 9. korpusa NOV general Stane Potočar-Lazar, pa bi obdržala svoj ugled.

F.Šemrl



Stota pomlad Marije Prochazke

V Domu upokojencev na Poljanah v Ljubljani je med oskrbovanci tudi Marija Prochazka, ki je 21. februarja praznovala v krogu znancev, prijateljev svoj visoki jubilej – stoti rojstni dan. Obiskali so jo tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij krajevne skupnosti Poljane in pa seveda upokojenci in aktivisti Rdečega križa.

Marija Prochazka se je rodila na Planini pri Postojni. V družini je bilo osem otrok, od katerih so štirje kmalu umrli, ostala so le še štiri dekleta. Marija je kmalu po končani šoli odšla s trebuhom za kruhom in v Ljubljani se je pri obrtniki izučila poklica šivilje. Šivala je za sebe in za druge desetletja, toda zadnje čase jo roke ne ubogajo več tako, kot bi sama rada.

Slavljenka ima za seboj zelo težko življenje, v drugi svetovni vojni je izgubila vso svojo družino; moža, sin pa je padel kmalu potem, ko se je priključil v partizanske vrste na Gorenjskem leta 1944. Hčerko Marijo Prochazko-Minko so zaradi ilegalnega delovanja zaprli, kmalu pa se je



skupaj s sotrpinjami znašla v taborišču Rawensbrück. Preživela je vse grozote taborišča in se je po vojni vrnila domov. Toda posledice so bile prehude in je kmalu umrla. Mati Marija je tako ostala popolnoma sama. Pred štirimi meseci se je preselila v dom upokojencev.

Tistega dne, ko smo jo obiskali, ni bila sama kot tudi druge dni ne. Vedno jo kdo obišče. Tega je zelo vesela, ker ve, kaj je samota. Kljub starostnim težavam se v novem okolju kar dobro počuti. Z vsemi se ra-

zume. Tudi nad hrano in oskrbo nima pripomb.

Čeprav sama ni želela velikega hrupa, je bilo ob njeni stoti pomladi v domu upokojencev dokaj živahno. Njej v čast so priredili koncert, na katerem so nastopili Koroški akademski oktet, sopranistka Dragica Carman in pianist Janez Lovše. Po koncertu pa je bila še pogostitev za slavljenko in za vse oskrbovance doma, ki so praznovali svoje jubileje v februarju.

Živahna ženička je še sicer pri dobrem zdravju in ji ne bi prisodili sto let; le tolikšne pozornosti ni vajena. Vse življenje je bila skromna in delovna. Razdajala se je vsem, največ pa svoji družini, ki jo je kruta usoda tako prizadela. Toda kljub visoki starosti ni klonila. Še vedno ji je ostala šivanka in grenki spomini na najdražje.

Ob dnevu žena se tudi mi in v imenu bralcev časopisa TV-15 pridružimo številnim čestitkam, ki jih še vedno dobiva Marija Prochazka za svoj stoti rojstni dan.

Jože Čurin

tv-15

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Casopisni svet TV-15 naš tovariš:** DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKA, MILAN FILIPIČIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE SKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. **Glavni urednik:** ZVONE KRŽIŠNIK. **Odgovorni urednik:** VIKTOR KONJAR. **Novinarji – uredniki:** ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika: MILENKO STRAŠEK – reportaža: BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija: **Lektorica-redaktorica:** KATJA HVALA. **Tehnični urednik:** DRAGO SETNIČAR. **Tajnica uredništva:** MARA OKORN. **Telefon uredništva:** 327-780. **Telefon uprave:** 317-049 – **Uprava in naročniški oddelček:** Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – **Letna naročnina 2.200 din,** posamezna številka v prosti prodaji 50 din – **Tekoči račun:** Založba Borec, p. o. Ljubljana 50101-603-4572 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šteje 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – **Korektura in tisk:** CGP Delo, Ljubljana, Titova 35